

Livet har en framtid

Livet har en framtid

– om livsmod och befriande andlighet

Harry Månsus

BOKFÖRLAGET LIBRIS • ÖREBRO

Bibelcitaten är hämtade ur Bibel 2000
Copyright Svenska Bibelsällskapet

© Författaren och Brommadiologen, 2001

OMSLAG: Carl Anders Skoglund

OMSLAGSBILD: Hoa Qui

INLAGA: Maria Mannberg

TRYCK: Svenska Tryckcentralen AB, Avesta 2001

EXISTENS tillhör Brommadiologen

BROMMADIALOGENS HEMSIDA: www.brommadiologen.nu

ISBN: 91-7195-465-1

LIBRIS HEMSIDA: www.libris.se

	<i>Förord</i>	7
	LIVET UNDER POLSTJÄRNAN	
	<i>Shalom – i Roslagens famn</i>	15
	<i>Vår bästa tid är nu</i>	21
	<i>Oaser av porlande liv</i>	29
	<i>Den smygande tröttheten</i>	37
	DET TROTSIGA HOPPETS BILDER	
	<i>Vår värld blev större</i>	45
	<i>En bro över mörka vatten</i>	51
	<i>En rörelse underifrån</i>	59
	<i>Det är mörkt före gryningen</i>	67
	PROFETRÖSTER OCH KÄRLEKENS NÄTVERK	
	<i>Profetisk andlighet</i>	77
	<i>Solidariteten behöver nätverk</i>	86
	DIALOGENS ÖPPNA LANDSKAP	
	<i>Nyandlighetens två strömfåror</i>	99
	<i>Människans potential och wellbeing</i>	107
	<i>Dialog och befriande andlighet</i>	117
	GUD OCH GLOBALISERINGEN	
	<i>Den globala visionen</i>	129
	<i>Hängivenhetens katedral</i>	135
	<i>När ordning står mot ordning</i>	143
	<i>En helad och försonad värld</i>	151
	<i>Kärlekens och icke-våldets pris</i>	161
	<i>Ett nytt exodus</i>	168
	<i>Teologi för jorden</i>	171
	<i>Livet har en framtid</i>	179
	FÖRDJUPNINGSDDEL	185

Förord

Det här är en bok för dig som oroar dig över tillståndet i världen och i ditt eget liv. En bok för dig som håller på att ge upp hoppet om en rimligare och rättvisare värld. Du är inte ensam – aldrig tidigare har så många människor givit uttryck för känslan av meningslöshet.

Jag tror att jag funnit en väg genom vår tids 7
vanmaktsvall. Mot en plats bortom den politiska och religiösa hänförelsens blindhet – förbi för-
enklingarnas frestelse.

Den som älskar jordens färger, former och brusande liv drabbas av vemod och sorg när skapelsens liv hotas, mångfalden ebbar ut och människor mår dåligt. Jag trivdes bland de glödande pupillerna på livets barrikader i kampen för miljö, fred och rättvisa på sjuttio- och åttioalet. Men så kom tröttheten smygande och hos många följde

en lågmäld depression. I mitt fall gick det så långt att jag skrämdes av det patos och den framtidsstro som fanns i mina egna åttiotalsböcker. Jag och mina kämpande vänner, både i Norden och USA, tillhörde en slagen och retirerande armé. Den nyliberala ekonomismen tycktes ha tagit hem segern.

Våren 1997 får en artikel i en amerikansk tidskrift mig att spärra upp ögonen. Här skildras två av mina vänner från åttioalet, Jim Wallis och Ronald Sider, som ledare för en ny radikal framtidsrörelse med namnet Call To Renewal. Enligt artikeln verkar de inte alls vara på reträtt.

Även en för mig okänd judisk rabbin, Michael Lerner, är profetgestalt i en annan radikal framtidsrörelse som enligt artikeln samlat tvåtusen ledare och opinionsbildare till konferens i Washington.

8

Sedan dess har jag sugit åt mig kraften i Michael Lernalers hoppfulla budskap om att självskhetens och ekonomismens globalisering kan bese-gras genom en andlighetens globalisering.

Våren 1999 deltar jag i Call To Renewals stora kraftsamling i Washington och inser att denna armé är allt annat än på reträtt. Tvärtom äger en folklig mobilisering rum som påminner om medborgarrättsrörelsen under Martin Luther Kings dagar. Ju mer jag lär känna dessa rörelser och de-

ras profetiska andlighet desto mer känner jag hur depressionen släpper sitt grepp och hur hoppet börjar glöda igen.

I dag känner många nordbor att åren går för snabbt och att livet flimrar förbi - utan att de hinner leva och njuta av livsresan. Men enligt mitt eget andliga arv är vi alla Guds avbilder och tillsammans satta att begripa och styra samhällsutvecklingen. Den ensamma mamman på sandlådkanten har lika viktiga insikter om samhället som företagsledaren. Enda sättet att åter ta kommandot över våra liv och utvecklingen är att mobilisera de små människorna och blåsa liv i den sviktande demokratin.

Självklart bävar jag inför de uppbrott, utmaningar och drastiska förändringar en sådan framtid kan bära i sitt sköte. Därför blev jag berörd av något som professor Notto R Thelle råkade säga i förbifarten under ett föredrag på Brommadialogen. Som liten pojke tröttnade han aldrig på att höra sin pappa berätta om vad fiskarna i en asiatisk hamn gjorde när en tyfon närmade sig. Om de låg kvar i hamnen slogs båtarna sönder, därför valde de att gå ut med sina små fartyg för att möta tyfonen på öppet vatten. Och tänk - oftast återvände alla oskadade till hamnen!

Jag tror att när livet självt kallar så måste vi

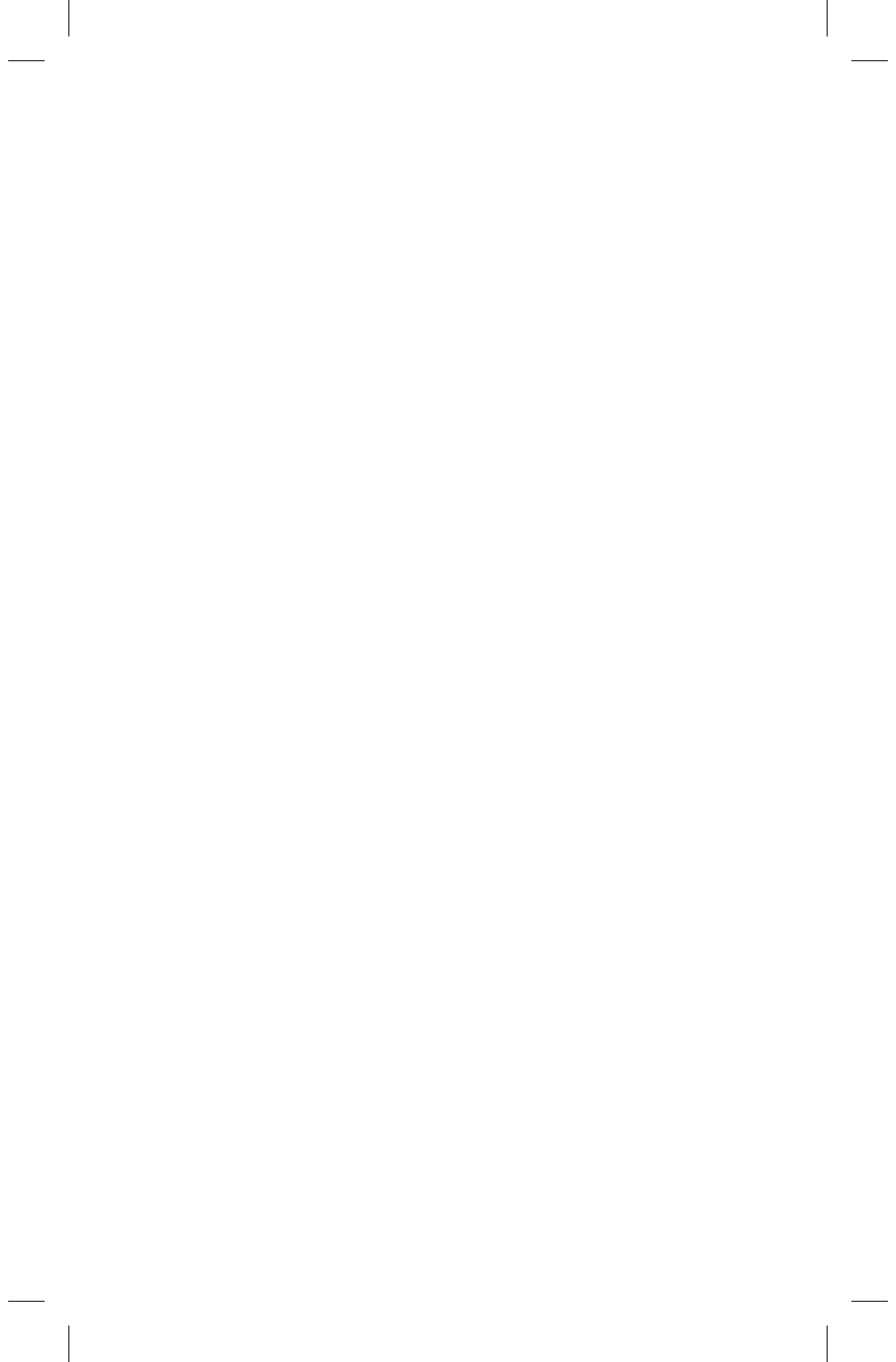
våga gå ut och möta stormen på öppet vatten – i hamnarnas bedrägliga trygghet kommer vi ändå, för eller senare, att slås till spillror.

Trots att livstempot stegras och pressen hårdnar över våra liv bärs den här boken av en tro - att livet har en framtid. Jag vägrar acceptera att Livets avgörande utpost i tillvaron är så cynisk att människor fortsätter att födas till en värld där det inte längre är meningsfullt att bli förälskad, sätta barn till världen och kämpa för mänsklig värdighet.

Boken avslutas med en fördjupningsdel för dig som vill komma åt källorna till de tankegångar jag presenterar på den här resan – från Roslagens tusenskönor, Stockholms lekplatser, slavskeppen på Atlanten, sextioalets Alabama, gängkrigens USA – till en enslig klippö i Medelhavet för länge,
10 länge sedan.

Barkarby i augusti 2001
Harry Månsus

Livet under Polstjärnan

Shalom – i Roslagens famn

Jag ligger i en hammock i norra Roslagen. Bland annat beundrar jag mina favoriter nere på gräsmattan. För mig är tusenskönorna sinnebilden för en stillsam men obändig folklig rörelse underifrån, en rörelse som jag drömmer om och sätter mitt hopp till. I förra veckan körde jag över dem med gräsklipparen. Men nu är de tillbaka och tycks blomma som aldrig förr.

15

Det är liv i buskar och snår. Småfåglarna flyger och flänger för att skaffa fram mat åt små vidöppna munnar. Två ekorrar leker i träden. I vagnen intill sover mitt yngsta barnbarn. Och från badstranden hörs det avlägsna ljudet från den övriga familjen, inte minst de äldre barnbarnen.

Jag tror inte att ekorrarna och kråkorna var förgyllda i Edens lustgård, den ursprungliga skapelsen. Därför tror jag att den värld jag just nu njuter av är vad bibelns skapelseberättelse skildrar

som shalom, ett hebreiskt ord för helhet, harmoni, fred, wellbeing och förnyande energi. Well-ness och wellbeing är moderna ord för det bibeln kallar Guds välsignelse. Och när jag ligger här i mitt Eden och njuter av färger och dofter, då är jag i gott sällskap. Skapelseberättelsens höjdpunkt är att Gud själv vilar och njuter av allt det brukande livet på den sjunde dagen!

Men trots att jag har Gud på min sida känner jag ändå en diffus skuld känsla. Kan en man i min ålder ligga här och bara sträcka på sig i solskenet och må bra – utan att göra något? Det finns gott om brev och papper i portföljen som väntar på besked. Angelägna projekt här på tomten är inte ens påbörjade. Men värst av allt är tanken på mina klienter och självvårdskontakter inne i Stockholm.

16 Många är sårade och ensamma. De kan minsann inte njuta av sommaren och gemenskapen med familjen. Några av dem får inte ens träffa sina barn och barnbarn.

Samtidigt har jag börjat lära mig den svåra läxan att ingen tjänar på att jag mår dåligt här i min hammock. Hur orättvist livet än är, så är det bäst – inte minst för mina utsatta medmänniskor – om jag slappnar av och njuter i fulla drag av tusenskönor, ekorrar och barnbarn. Ju mer jag under veckosluttet lyckas släppa taget, överlämna mina klienter åt

en Högre Makt och själv ladda de inre batterierna med det välsignade shalomflödet, desto mer närvaro, trygghet och energi kan jag ge under nästa vecka – när livets ohyggliga stormar ansätter dem.

Plötsligt får jag syn på några imponerande skapelser högt uppe i det blå. Det är väldiga fåglar som glider fram och tillbaka över Roslagens skogar, ängar och vatten. Det ser nästan ut som om de inte ens behöver röra vingarna. Jag vet att de med sina skarpa ögon kan följa allt här nere på marken. De ser hararna på ängen, sorkarna i diketreinen och småfåglarna runt hammocken.

Men samtidigt är de medvetna om en långt större värld. De ser vita segel och Finlandsfärjor på väg över Ålands hav. De ser flygplan lyfta från Arlanda mot destinationer när och fjärran. För mig blir dessa fåglar en sinnebild för shalomvisi-
17
nens dubbla perspektiv på livet.

Det är förvisso viktigt vad som händer på livets lilla scen. Just nu finns jag på den och hör hur familjen är på väg från stranden. Då tillhör det mina plikter att sätta på kaffebyggarn. En stund senare sitter vi där, tre generationer mitt i grönskan, och njuter av saft, kaffe, bullar och färska upplevelser från badstranden. Som teolog vet jag att det är just detta pågående goda liv som bibeln kallar shalom. Ja, jag utesluter inte att Någon rent

av tittar ner från sin höga himmel mot norra Roslagen och upprepar orden från skapelsens morgonstund: Tänk så fint det blev!

Men även det större perspektivet är avgörande för våra liv och vår framtid. Vad händer med våra sjöar och hav? Att enbart njuta av svalkande bad i glittrande insjöar och i Ålands hav är ju att förneka en annan verklighet. Vi vet att dessa vatten kippar efter syre just nu. Återkommande rapporter skildrar Östersjöns döende bottnar som kan repa sig endast om östersjöfolken börjar respektera livets känsliga lagar. Vi vet att de fåglar, fiskar och sälar som inte bara tar svalkande dopp utan ska leva i dessa vatten mår allt sämre för varje år som går.

18 Något av det bästa jag vet är att en gång per år få lyfta från Arlanda mot den grekiska övärlden. Samtidigt är jag medveten om en av mänsklighetens viktigaste frågor just nu: Vad är det som händer med det allt smutsigare lufthavet över oss – det enda vi har? Inte minst sedan barnbarnen gjorde sin entré är det svårt att fly från dessa frågor. Därför blandar sig hänryckningen ute i Roslagen med stänk av oro och vemod.

Innerst inne vet vi alla att vi tillägnat oss en livsstil som jorden inte orkar bära. Om alla nationer följde i våra spår skulle energin vara slut och

alla träd borta på vår planet om några årtionden. Växthuseffekten skulle snart få oåterkalleliga konsekvenser. Allt detta har massmedierna bränt in i vårt medvetande.

Men vem orkar leva med sådana insikter aktuella i medvetandet? Därför är avtrubbning, förnekelse och olika flyktvägar vår tids försvarsmekanismer. Konsekvensen har blivit att de omedvetna skikten av vår personlighet laddas med en gåtfull rastlöshet, oro och existentiell ångest. Denna oro och ångest är inte sjuklig, det är febersignaler från en allt sjukare samhällsutveckling. Skapelsens hotade liv har en bundsförvant inom oss alla, ett känsligt sensorium som kallar till besinning och omvändelse medan tid är. Dessa inbyggda signaler varnar oss allt kraftigare att vi står i fara att missa djupet, meningen och målet med vår stund på jorden.

19

Givetvis kan den inre oron och ångesten driva in oss i febrila aktiviteter, upplevelsehysteri, stegrad konsumtion, ökat drickande eller andra flyktvägar. Men under lyckliga stjärnor kan den också bli en skapande och revolutionär kraft som leder samhällsutvecklingen och historien in i en ny strömfåra. Det är detta som skett med jämna mellanrum i form av folkrörelser, reformationer och väckelserörelser. När som helst kan det vara dags för en sådan rörelse.

Det säger sig självt att sådana eruptioner från djupet av ett folk och en kultur inte är ytliga och angenäma företeelser. Tvärtom, de berör de nedstuvade känslornas och den förträngda ångestens djupskikt – genom att ta in verkligheten precis som den är! Jag kommer därför att lyfta fram rörelser som fötts ur dessa djup, som upplevt »själens dunkla natt« som mystikerna uttrycker det. Därför besitter de kraften att bryta historiska dödlägen och öppna en hoppets port mot framtiden.

Vår bästa tid är nu

Jag sitter i mitt arbetsrum i Bromma och kämpar med ett försenat bokmanus. Utanför fönstret flödar solskenet. Det är en av sommarens allra varmaste och finaste kvällar. Jag avundas alla som ikväll kan grilla på stränderna eller flanera på Söder i Stockholm.

Plötsligt hörs ett ilsket hundskall utanför fönstret. Jag tittar ut och inser vad som hänt. En hare är instängd på fotbollsplanen som omges av ett högt gallerstaket. En stor schäfer har tagit upp jakten och struntar blankt i sin husses rop och visslingar. Eftersom schäfern kan genskjuta haren krymper avståndet meter för meter. Det tycks bara finnas ett slut på dramat. Och till det ödliga slutet kan det inte vara många sekunder kvar ... 21

Det säger sig självt att haren inte kunde njuta av det flödande solskenet. Det hade varit ett hän att påpeka vilken fantastisk kväll det var. Faktum

är att allt fler människor upplever att de hamnat i liknande situationer på grund av det stegrade livstempot i samhället. De vet mycket väl att livet och nära relationer är oersättliga gåvor. De vet också att tiden med barnen är begränsad och att dessa snart flyger ut ur boet. En affärsman såg med vemod tillbaka på den tiden med följande reflektion:

När jag tänker på tiden med mina barn, var det som när jag lånade viktiga böcker från biblioteket. Jag såg med glädje fram mot att läsa dem. Men plötsligt var lånetiden slut och jag tvingades återlämna dem – olästa!

- Nu är det precis som om vår tids flåsande »schäfer« valt ut småbarnsföräldrarna som sina offer.
- 22 Dessa har en enastående kallelse att forma nästa generation med sin kärlek, insikt och empati. Och jag tror de allra flesta gör sitt yttersta. Men två krävande yrkesinsatser tillsammans med alla andra krav, förväntningar och ständiga förändringar gör att många bokstavligen stupar i säng om kvällarna.

Det är inte underligt att allt allvarigare rapporter om psykosomatiska smärtor, utbränning och depressioner sköljer över oss. Dessa problem och lidanden kryper på ett skrämmande sätt allt lägre ner i åldrarna. Just när jag skriver det här avsnit-

tet hör jag att sjukskrivningar på grund av stress, utbrändhet och depressioner bland kvinnor under trettiofem år tilltagit med 600 procent – under de senaste fyra åren!

Jag har fått möjligheten att leva nära flera av dessa utsatta småbarnsföräldrar, bland annat en av mina döttrar, hennes man och deras tre barn. För mig är morfarsrollen något av det bästa och häftigaste som hänt mitt liv. Jag brukar faktiskt rekommendera det till mina åhörare runt om i landet – om det ligger inom möjligheternas gräns. Jag är dessutom ganska stolt när jag gör min uppsamlingsrond på eftermiddagen. Jag börjar på dagis, sedan går jag till den ena skolklassen och avslutar i en annan del av skolan. Efter någon timme ute i lekparkerna bjuder jag familjen på middag – med avocadosallad som återkommande inslag.

23

Ofta undrar jag hur ekvationen går ihop för en småbarnsfamilj? Nu har några småbarnsfamiljer i vår närhet dessutom den äldre generationen i helt andra delar av landet eller utomlands. De berättar om långa planeringssammanträden vid köksbordet, var och en med sin almanacka, för att få livet att gå ihop. Några säger att de är så trötta efter jobbet att de är tvungna att köra på autopilot – tills de fått fram mat åt skrikhalsarna, placerat dem framför barnprogrammen på teve och till

slut fått dem i säng. Samtidigt vet varenda småbarnsförälder att deras bästa tid är nu.

Det är flera faktorer som ökar pressen. Ju fler som sjukskrivs på grund av stress och utmattnings, desto hårdare slår dominoeffekten mot dem som är kvar och kan rutinerna. Det finns också ett annat motsägelsefullt fenomen som bidrar till det tysta lidandet i folkdjupet. Aldrig tidigare har så många haft så stor kunskap om vardagspsykologi och relationer som i vår tid. Samtidigt har ingen epok så många brustna relationer som vår – med åtföljande sår, bitterhet och nedfrusen sorg. I dag är det inte bara sjöar och hav som drabbas av vår livsstil. Vi bevittnar en massiv inre miljöförstöring som fräter sönder den känsliga livsväv våra nära relationer och vårt samhälle bygger på.

24 Vi lever i bredbandens tid. Allt ska bli effektivare och gå snabbare. Här står vi öga mot öga med den stora livslögn som får allt värre konsekvenser för våra inre liv och relationer. Livets egna processer kan nämligen inte accelereras! För en tid sedan skar jag mig i fingret. Läkningssprocessen gick inte ett dugg snabbare än vad den gjorde på stenåldern! När relationerna brister och människor får hugg rakt in i personligheten, då kräver bearbetning och helande den tid och ömsinhet som är inskriven i livets lagar sedan ur-

minnes tid. Det finns inga konstgrepp som kan fixa varken Östersjöns bottnar eller sviktande relationer i bredbandshastighet.

Var finns tiden att leva och mogna i dag? Var finns det stillhetens rum där vi kan invänta vår själ och påbörja bearbetningen av de känslor vi tvingats stuva ner under lång tid? Och var finns tid och plats för möten mellan människor där gråten får vara gråt? Den nya tekniken utlovade mer tid och frihet. I stället har den gjort våra liv ännu mer pressade. Dessutom hotar den att strömlinjeforma våra personligheter – så att vi ska passa in och fungera smärtfritt i dess nya, sköna höghastighetsvärld.

När allt fler människor mår dåligt och sjukskrivs betyder det inte att de är misslyckade. I många fall är det fråga om protestsignaler från ett finkänsligt mänskligt sensorium. Vi är inte skapade för ett liv bakom staket med flåsande schäfrar alldeles bakom oss. 25

Livet självt kallar till uppbrott. Det är fråga om inget mindre än ett uttåg ur effektivitetens och höghastighetens tyranni. Framtidens folkörelse kommer att kräva frizoner där livets egna lagar och långsamhetens tempo är riktmärken.

Mitt i höghastighetssamhället finns den tysta armadan med vår tids hjältar. Ju mer jag blickar

in i pressade småbarnsfamiljers tillvaro, desto gåtfullare blir dessa hjältars prestationer. Jag möter en av dem när det fortfarande är becksvalt på vintermorgnarna. Hon har en tung väska hängande över axeln, i ena handen ett barn som inte tycks ha vaknat ännu och i pulkan en liten parvel som värjer sig mot snöyan med handen för ögonen. Den dag dessa ensamstående föräldrar inte längre tar sig upp ur sängen på morgonen kommer inte bara Sveriges ekonomi att rasa. Den dagen är också Gud själv i en återvändsgränd med sin skapelse!

Det är med detta för ögonen jag var nära att förstöra en festkväll i ett hem för ett par år sedan. Plötsligt kommer vi in på det laddade ämnet om löner och förmåner. Först avslöjar en intensivvårdssköterska, som kämpar med liv och död nätterna
26 igenom, vad hon får i lönekuvertet. Därefter bryter en kille in i samtalet. Det visar sig att han inom den nya teknikbranschen tjänar dubbelt så mycket som sköterskan. Dessutom berättar han hur han flyger till Manhattan och andra spännande städer över veckosluten – när Stockholm »smakar trä«.

Det som får mig att ilskna till är en trött och blek kvinnas situation. Hon sitter helt tyst i ett soffhörn. När hennes senaste barn föddes med ett handikapp orkade hennes man inte med det. Han lämnade familjen och började om från början med

en annan kvinna. Och i en tid när Sveriges ekonomi går allt bättre får hon det allt sämre. När vi andra är på sommaresemester runt om i Sverige och världen, då vandrar hon hela semestern med sina barn bland lekparkerna och friluftsbaden i Stockholm. Hon är en av jordens många »galna mödrar« som lever i en annan världsordning – där hennes handikappade barn har samma värde som alla andra.

Låt mig avslöja vad som hände med haren utanför mitt fönster. Ibland slår skapelsen oss med häpnad. Just när den lilla flämtande varelsen ska försvinna i schäferns stora käftar händer något enastående. Den gör en tvär gir och springer rakt mot staketet. Haren har fått syn på ett litet hål och slinker ut – eventuellt där den kom in? Den förbryllade schäfern kastar sig mot staketet gång på gång. Till slut ger den upp. Kanske hittade haren så småningom en liten glänta i skogen där den fick andas ut och njuta litet av den vackra kvällshimlen?

27

Trots att trycket just nu hårdnar över våra liv bärs den här boken av ett hopp att det även för oss finns ett liv utanför staketet. Grunden för detta trotsiga hopp är den yttersta utpost i tillvaron som alltid är på jordens och de trängda människornas sida. Jag vägrar tro att denna livets avgörande ut-

post är så cynisk att människor fortsätter att födas till en värld – där det inte längre är meningsfullt att bli förälskad, sätta barn till världen och kämpa för mänsklig värdighet.

Oaser av porlande liv

Det känns märkligt att som teolog för första gången kliva på ett flygplan med destination Israel. I årtionden har jag undervisat blivande teologer om uttåget från Egypten, vandringen genom öknen och drömmen om ett land som »flyter av mjölk och honung». Många av mina studenter hade varit där. Nu är det äntligen min tur. Jag spänner fast säkerhetsbältet och kastar mig över en diger guide till Israel. Timmarna går snabbt. 29

Plötsligt griper min fru min arm och ber mig titta ner. Vi flyger just in i bibelns land från det blågröna Medelhavet under oss. På ena sidan ser jag Jerusalem och Betlehem. Och där är Beer Sheva, den kringströvande nomaden Abrahams lägerplats för snart fyratusen år sedan. Långt i öster ser jag Jordanfloden och Döda Havet. Det är inte svårt att pricka in den ena kända platsen efter den andra.

Men det som får mig att tappa andan är den stora, torra och sterila öknen. Jag hade tänkt mig långt mer av sanddyner och mjuka sluttningar. Under oss finns i stället berg och taggiga klippor. Hur i all världen kan ett folk med drömmen om frihet ha tagit sig igenom detta gudsförgätna land? Och ändå, ett annat inslag i geografin under oss är minst lika fascinerande. Mitt i det uttorkade landskapet ser jag oaser av grönska och porlande liv.

Kaptenen kallar mig via högtalarsystemet tillbaka från historien och in i den nutida politiska verkligheten. Han varnar för en tvär och obehaglig gir han tvingas göra ovanför Eilat för att klara inflygningen inom israeliskt luftrum. Sedan går vi ner för landning mitt i öknen. Det är nyårsaf-
30 ton och den sjunkande solen färgar öknen röd och ger bergen dramatiska skuggor och konturer. Det är en säregen känsla att med vrålände jetmotorer svepa in i detta tysta landskap – där bibelns gestalter en gång levde sina liv.

Berättelsen om uttåget från Egypten har återerat pressade och förtryckta människor i alla tider. Att miljoner svarta slavar levde i den berättelsen speglas än i dag i deras spirituals. I sitt gripande tal kvällen före sin död påminde Martin Luther King om hur han fått följa sitt folk genom öknen. Men han var inte säker på om det skulle

förunnas honom att följa dem över »Jordanfloden«
– in i befrielsens förlovade land.

Hundratusentals basgrupper i Latinamerika har de senaste årtiondena hämtat mod och kraft ur samma berättelse om det maktlösa folkets befrielse ur diktaturens järngrepp. Många av dem har tvingats lämna sina bästa jordar till de stora bolagen. De som har protesterat har hämtats om natten och försvunnit – ingen vet vart. Mitt i denna brutala verklighet har basgruppen bildats för att dela maktlösheten, ångesten och det livgivande hoppet. Utan denna livlina hade deras dröm om ett liv i frihet och mänsklig värdighet dött.

Dessa frihetsrörelser inspirerade mig som ung teolog. Men jag kom till en kritisk punkt. Då räckte det inte att Gud befriade ett förtryckt folk i Egypten för flera tusen år sedan. Inte heller att bevittna vad samme Gud höll på med i Latinamerika och bland de svarta i USA och Sydafrika. Det var ju i Europa jag levde och skulle tolka bibelns texter. Även här var förtrycket en brutal realitet. Under sju års studier i Schweiz tillsammans med studenter från östblocket hade jag själv hört en hel del om förtryckets verklighet.

Då började saker hända också i Europa. Starka frihetsrörelser bröt fram i Polen, Östtyskland och Rumänien – ofta med kyrkan som revolutio-

nens brohuvud. Jag var själv på konferens i Ungern när man välte de stora kommunistiska statyerna. Under hela min uppväxttid i Finland fruktade vi ledarna i Kreml. Därför var det något oerhört att se dessa stenansikten tina upp och börja spegla en ny öppenhet. Och vem av oss kan glömma den magiska kvällen 1989 när människorna från båda sidorna klev upp på Berlinmuren och hälsade ett nytt Europa. Ingen hade kunnat förutsäga detta historiens mirakel!

32 Tyvärr har de djävulska krafterna skyddsfärg och uppträder i ständigt nya skepnader. Och det är sannerligen inte lätt att avslöja ett slaveri som kallas frihet. När kommunismen brakar samman inför öppen ridå utropar sig marknadsekonomin som segrare och »enda vägen« – till frihet, välfärd och ett anständigt liv. Det var betydligt lättare att ana oråd när man såg stenansiktena i Kreml. Ekonomismens nya makthavare har lärt sig att uppträda mjukt och förtroendeingivande i media. Men nu, väl ett årtionde efter murens fall, börjar mammons verkliga ansikte visa sig.

Jag tror att vi har matats med tillräckligt många bensår och exempel på vanvård inom äldreomsorgen de senaste åren. Orsaken är inte att personalen sitter och fikar hela tiden. De flesta springer som skottspolar för att göra sitt yttersta.

En av mina döttrar är med i ett forskningsprojekt om anhörigas insats i äldreården. Deras imponerande livsgärning i det tysta växer hela tiden i takt med att samhället skär ner sitt stöd. Även frivilligorganisationerna mönstras nu för att fylla tomrummet när samhällets insatser monteras ner, samtidigt som vi hör att Sveriges ekonomi går allt bättre.

Vi har också matats med tillräckligt många reportage om överfulla sjukhus, patientsängar i korridorerna och allt längre operationsköer. Det beror inte på att vårdpersonalen slöat till och blivit ineffektiva. De allra flesta gör sitt bästa och skrämmande många närmar sig utmattningsstadiet. Som vi sett beror det inte heller på höga löner jämfört med andra yrkesgrupper. Nej, det vi bevittnar är ett systemskifte i västvärlden med den nyliberala ekonomismen i högsätet. Och varhelst mammon blir ledstjärna för utvecklingen tycks livet hamna på undantag och solidariteten i kläm.

33

Jag förunnades att arbeta några fantastiska år som etisk rådgivare på ett behandlingshem för alkoholister, narkomaner, tablettmissbrukare och deras anhöriga. Att se dessa fina människor – både missbrukare och anhöriga – återvända till livet var för mig en ännu större upplevelse än att bevittna livets explosion i vårens tid.

Jag har förståelse för att behandlingsbranschen halverades i mitten på nittioalet på grund av Sveriges ekonomiska kris, men det skrämmer mig att inga tunga politiker ännu trätt fram och sagt att behandlingshemmen ska öppnas igen – nu när Sveriges ekonomi är på fötter. Vi är väl inte på väg in i en epok när missbrukarna får skylla sig själva och dö på toaletterna? Även om ingen vill säga det högt är detta enligt mammon den billigaste och effektivaste »slutgiltiga lösningen«.

34 Det är inte bara människor som hamnar i kläm när vinstintressen och konkurrenskraft är våra primära värderingar. Jag tror att vi har matats med tillräckligt många sjuka kor, grisar och höns som under stort lidande släpar sig fram mot det som blivit målet och meningen med deras liv – tillräckligt konkurrenskraftiga priser i våra livsmedelsbutiker. För en tid sedan kunde man se hela fält med kor som brändes upp i England. Trots sin klassiska kultur och filosofi tycks Europa ha ett skrämmande svagt immunförsvar mot livsfientliga värderingar och ideologier. När jag själv sprang omkring som en liten parvel i Österbotten höll man på med liknande transporter, faktiskt i långt större skala. Den gången var det människor man brände – mer än sex miljoner!

Det folk som gick upp i rök genom skorste-

narna i Europas förintelseläger hade varit i tyrannernas grepp långt tidigare. Det var när piskorna ven över deras ryggar under Österlandets brännande sol som detta folk ursprungligen mötte och lärde känna sin unika Gud:

... och israeliterna suckade under sin trældom. De ropade i sin nöd, och deras klagan steg upp till Gud. När Gud hörde deras jämmer tänkte han på sitt förbund med Abraham, Isak och Jakob och tog sig an israeliterna ... Herren sade: »Jag har sett hur mitt folk plågas i Egypten. Jag har hört deras klagorop över sina slavdrivare – ja, jag vet vad de får lida ...

2 MOSEBOK 2:23–3:7

Det är till denna utpost i tillvaron förtryckta människor i olika tider vänt sig. I de sibiriska lägren har somliga varit på väg i knarrande snö till sina arbeten fjärran från nära och kära. Andra har samlats i djupet av Amazonas regnskogar och läst om den Högre Makten som griper in och befriar de maktlösa. 35

Är det dags för en ny befrielseörelse för människorna under Polstjärnan? Jag tror att Gud berörs av det dova ropet *Kyrie eleison* (Herre, förbarma dig!) som växer i styrka från alla levande varelser i våra sjöar, hav, hönsgrårdar och djur-

fabriker. Jag tror att det finns ett hjärta som slår för pressade småbarnsföräldrar och ensamma mammor hemma vid köksbordet. Det var inte så här de hade tänkt sig sina liv.

Jag tror att Någon ser de hundratusentals barn i Sverige som hamnat i samma situation som två fina pojkar i vårt radhusområde. De hade varit de självklara ledarna i fotbollsgänget på gräsmattan. Plötsligt en dag ser jag dem sitta som små ledsna filosofer på staketet och bara stirra ner i gräset – medan kompisarna spelar fotboll som vanligt. Efter en tid kom förklaringen: Radhuset ska säljas och pappa och mamma skilja sig!

36 Jag vill inte romantisera det radikala uppbrott vi står inför. Jag vill inte heller glorifiera vandringen mot friheten och ett annat sätt att leva. Både uppbrottet och den förfärliga öknen skrämmer mig. Jag förstår Israels folk som ute i det gudsförgätna landskapet anklagade sina ledare och längtade tillbaka till »Egyptens köttgrytor« – som bibeln uttrycker det. Och ändå både vill och vågar jag slå följe med uppbrottets generation. Jag vet vilka oaser av grönska och porlande liv som trots allt finns därute.

Den smygande tröttheten

När det gäller vår väg mot framtiden ser jag två diken, och jag är rädd för båda. Det ena är att avskärma sig från verkligheten, att förneka att något allvarligt är på gång med samhället, människan och vår livsmiljö. Då hamnar vi i alkoholistens återvändsgränd som förnekar verkligheten – trots att konsekvenserna blir allt tydligare och ödsligare.

Alkoholisten är tvungen att frisera om sin situation. Annars orkar han inte se sig själv och andra i ögonen. Verkligheten har nämligen blivit alltför skrämmande, skuldyngd och ångestladad. Är mänskligheten på väg in i en motsvarande situation? Orkar vi inte längre se vad som är på gång med vatten, skogar, luft och människor som mår dåligt? I så fall är vi i färd med att förlora vår gudagivna värdighet som människor. Även vår dyrköpta demokrati är i farozonen.

Jag är minst lika rädd för det andra diket, att

analysera den inre och yttre miljöförstöringen så till den grad att vi blir förgiftade och förlamade, eller att låta oss utmanas av så stora visioner och förändringsprogram att vi blir utbrända och deprimerade. Inte minst måste våra pressade småbarnsfamiljer och ensamma föräldrar skyddas från flera projekt och appeller. Hur riktiga analyserna och de visionära manifesten än må vara är de ingen tillgång – om vi förlyfter oss! Moder Jord och samhället får bara fler bördor att bära.

På denna punkt har jag egna erfarenheter. Jag trivdes på sjuttioalets barrikader bland alla glöddande pupiller. Vi visste att rättvisan inte kunde vänta. Ännu i början av åttiotalet var vi förvissade om att vi hade framtiden i våra händer. Många talade om en kraftfull folkrörelse ur djupen.

38 Men den stora tröttheten kom smygande. Le-
den började glesna. De som »svek« brottades med ett inre vemod och skuld känslor. Jag minns ett ungt par som hade kämpat för den enkla livsstilen och förlöjligat charterresor av alla slag. En dag kom de med svansen mellan benen och bekände: Vi orkar inte längre. Vi åker till Kanarieöarna för att vila ut och hitta oss själva.

I detta skede mötte jag ett märkligt folk med en säregen livsfilosofi. Jag hade börjat arbeta som etisk rådgivare på behandlingshemmet Noor ut-

anför Uppsala. De tillämpade Minnesotamodellen. Jag fattade inte hur dessa terapeuter kunde arbeta i ett hav av smärta och ändå må bra. Jag frågade efter deras hemliga formel. De svarade att ingen klarar detta ensam. Det behövs en livlina mellan människor, ett team eller en stödgrupp där man kan dela både smärta och hopp. Eller som en av familjeterapeuterna uttryckte det:

Den dag vi släpar med oss smärtan hem efter arbetsdagens slut, då är vi snart inte bra för någon, allra minst för våra patienter. Därför får vi, precis som våra patienter, hålla oss till »24-timmarsprincipen«.

Denna princip – att leva en dag i taget – är en av hörnstenarna i Anonyma Alkoholisters livsfilosofi, sammanfattad i De Tolv Stegen. Så snart tillfrisknande alkoholister börjar oroas för hur de ska klara av att leva nyktra i all framtid blir bördan för stor, musklerna spänns och återfallet hänger i luften. Därför överlämnar de varje kväll världen och sina liv åt Någon som är starkare – åt den Högre Makten, en älskande Gud, som vill jorden och människorna väl. Med hjälp av denna andlighet kan de en dag i taget behålla sina nya liv och sova gott om nätterna.

Jag anar att det i denna andlighet finns en hemlig formel även för solidaritetsrörelserna. Vidden av jordens nöd och katastrofprognoser orkar ingen av oss längre bära. Men att med en Högre Makts hjälp leva en dag i taget i shalom är fortfarande möjligt – om vi har tillgång till livlinan, det vill säga stödgrupper där vi kan dela maktlösheten, vemodet och det livgivande hoppet. Ingen orkar i längden arbeta för att jordens och mänsklighetens skador ska läkas, om det inte finns en plats och ett helande också för våra egna sår.

40 Därför tror jag på korsbefruktning mellan tolvstegsfolket och solidaritetsrörelserna. Den dialogen kan ge västvärlden en motsvarighet till befrielse-teologins tiotusentals basgrupper i Latinamerika. I dessa grupper bedrivs inte bara samhällsanalys och teologi, minst lika avgörande är att utsatta människor får dela rädsla, sorg, maktlöshet och trotsigt hopp.

När mötet sker kan vi förena oss i den Sinnesröbön som avslutar alla tolvstegsmöten i Norden och som ger den balans våra liv behöver:

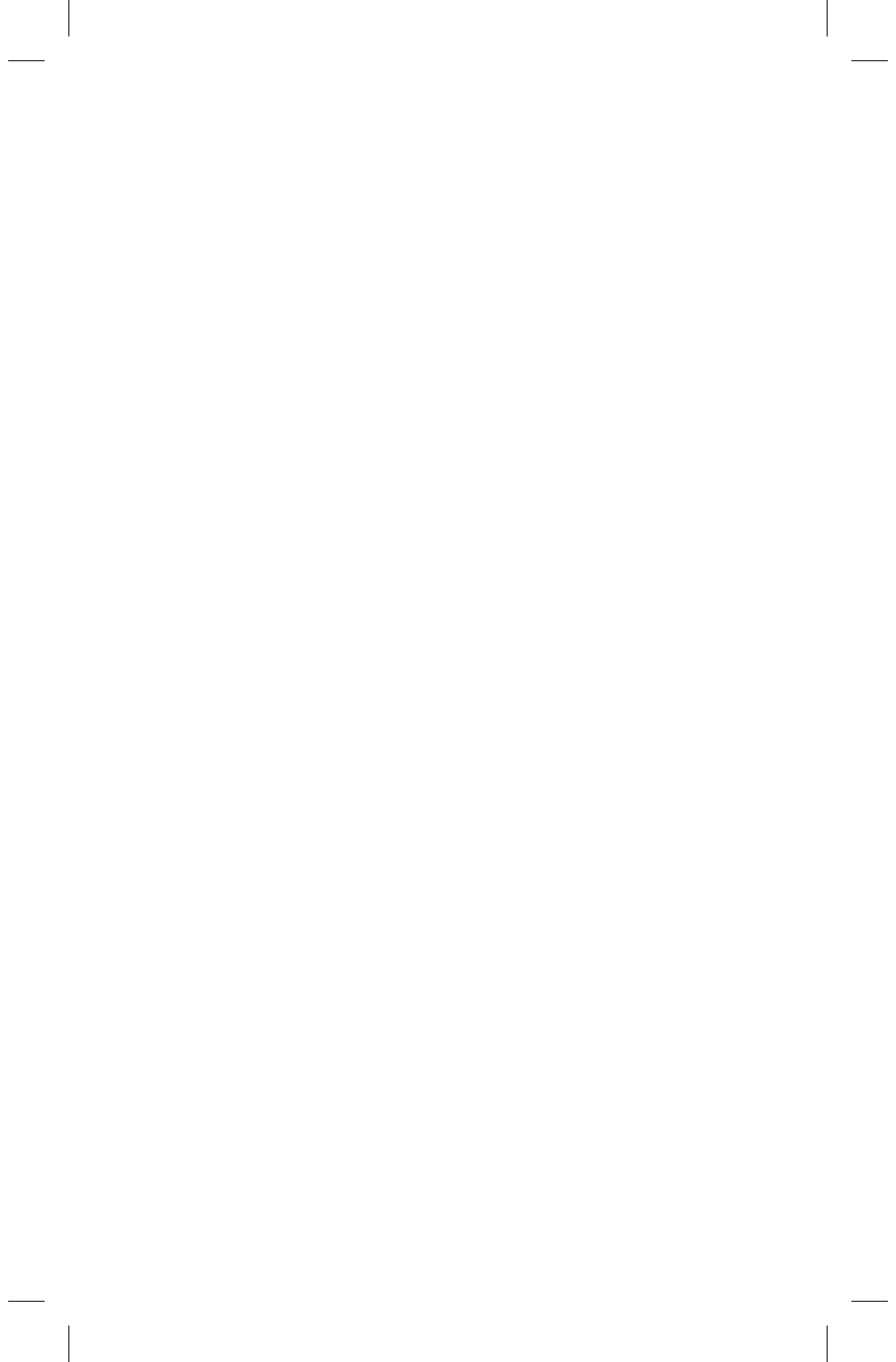
*Gud, ge mig sinnesro
att acceptera det jag inte kan förändra,
mod att förändra det jag kan
och förstånd att inse skillnaden.*

Det trotsiga hoppets bilder

Vår värld blev större

Det är jul i Norden. Granar tänds, familjer samlas och julbord dukas. I Sverige sprider Kalle Anka och Karl-Bertil Jonsson glädje och värme i hemmen. Mitt i firandet landar ett flygplan i snöyran ute på Arlanda. En ung mamma från Afrika kliver ut, sveper kappan omkring sig och skyndar till den väntande transportbussen.

Vid köksbordet hade hon och hennes man drömt om ett annat Afrika för sina fyra barn. Men drömmen krossades. Hennes man förlorade livet och själv hamnade hon i ett vidrigt fängelse men lyckades fly. Genom vänners hjälp gömde hon sig en längre tid och lyckas nu ta sig ut ur landet. Kvar finns hennes fyra barn. Därför tumlar tankar och känslor runt i Marias inre denna julafton – på Carlslunds flyktingmottagning utanför Stockholm.

Så småningom kom Maria in i vår familjs värld och gjorde den mycket rikare. Hon ville rent

av vara »dotter« i hemmet. På olika vägar lyckades vi förmedla brev till och från barnen – utan att Marias vistelseort kunde spåras. Oförglömlig är den kväll vi efter nästan två års tid kunde förmedla de första färska fotona på hennes barn.

Jag satt vid bordet och skrev en artikel. I soffan satt en av jordens många mammor. I mer än en timmes tid satt Maria tyst och betraktade det ena fotot efter det andra, flera gånger om. Hon höll dem på olika avstånd. Ibland kom ett leende och ibland tårar. Det är inte underligt att jag från den dagen lystrar så snart hennes land nämns i nyhetssändningar eller att jag sedan dess har klippt ut tidningsartiklar om det lilla landet.

46 Därför blir jag upprörd och het i hela kroppen när jag läser om det nya globala nätverkssamhälle vår värld håller på att knytas samman till. Där alla länder söder om Sahara (frånsett Sydafrika) kan komma att raderas ut från detta globala samhälle och försvinna i ett stort, svart hål. Kontinenten där två miljoner ska dö i aids varje år och där det i epidemins spår kryllar av föräldralösa barn är nämligen totalt ointressant för den nya globala ekonomin. Många av artiklarna jag har klippt ut handlar just om aids och hur de män och kvinnor som ska bära upp samhället dör som flugor.

Till all lycka finns ändå rörelser som vill ge nya förutsättningar för dessa länder. De som kämpar för att u-ländernas skulder ska avskrivas, bland andra kyrkornas Jubel 2000 och den nya Attac-rörelsen. Samtidigt frågar jag mig om vårt minne inte är förfärande kort. När jag återkallar vad jag läste i skolan undrar jag verkligen – vems skuld ska egentligen avskrivas?

Två skepp möts ute på Atlanten. Engelsmannen Walsh bordar ett fartyg på väg från Afrika till Amerika. Han finner femhundra fem brännmärkta slavar instuvade i burar så låga att ingen kan stå upprätt. Inte heller går det att lägga sig ner och sova. Tjugofem sjuka och döda har redan kastats överbord. Året är 1829. Då har dessa vattenburna slavkaravaner pågått i nästan 300 år!

Denna lidandets historia började när européerna upptäckte Afrikas rikedom på råvaror och människor. Samhällen plundrades på sina starkaste och friskaste unga vuxna. Åtminstone femton miljoner slavar nådde Amerika. Under vissa perioder kom stora mängder slavar även till Europa. För den afrikanska kontinenten har vi européer varit långt mer förödande än den förfärliga aids-epidemin!

Dessa brott mot mänskligheten har samtidigt varit lysande affärer för Europa och USA. Så här

47

skriver Erik Dammann, initiativtagare till rörelsen Framtiden i våra händer:

Det är inget tvivel om att slavhandeln och det som den förde med sig lade grunden till den enastående ekonomiska tillväxt som givit Europa och senare USA världsrekord i materiellt överflöd. Varken förr eller senare har något folkslag kunnat driva handel med så kolossal förtjänst under så lång tid. »Triangelhandeln« som grundade sig på slavtransport gav köpmännen kring Atlanten en reguljär förtjänst på 300 procent på det insatta kapitalet. Ekonomiskt sett skapade slaverna sagolika tider för Europa.

Här har vi en av orsakerna till att dessa utblottade länder står i en obetalbar skuldbörda till oss.

48 Många har för länge sedan betalt tillbaka vad de en gång tvingades låna. En ekonom från ett utland uttrycker den förödande spiralen på följande drastiska sätt: Vi lånade 100 dollar, vi har betalat tillbaka 200 och vi är fortfarande skyldiga 300!

Det är fråga om långt mer än räntesatser och handelsvillkor. Djupast sett handlar det om vår mänsklighet och solidaritet. Det är denna dimension Finlands nationalskald Johan Ludvig Runeberg fångar med sin dikt om bonden Paavo och hans hustru som kämpar mot regn, hagel och

frostiga nätter i nybyggarsamhället utanför Saarijärvi.

Efter år av missväxt är Paavos hustru beredd att ge upp. Men i ett sista desperat försök säljer de ut sina kor och köper utsäde för pengarna. Den hösten blir det fullträff och hustruns spontana reaktion är begriplig:

*Hösten kom, och kölden, långt från åkern,
Låt den stå i guld, och vänta skördarn ...
Paavo, Paavo, tag med fröjd till skäran;
Nu är tid att leva glada dagar,
Nu är tid att kasta barken undan
Och att baka bröd av råg allena.*

Det är då Paavo tar sin hustrus hand och yttrar några ord som med ens gör den finske bonden till profet. Även i ett globalt perspektiv behåller dikten sin lyskraft: 49

*Kvinna, kvinna, den blott tål att provas,
Som en nödställd nästa ej förskjuter;
Blanda du till hälften bark i brödet,
Ty förfrusen står vår grannes åker.*

Givetvis kunde Paavo och hans familj ha valt att njuta av sitt hårt förvärvade fullkornsbröd och att

Det trotsiga hoppets bilder

leva glada dagar. Men då hade en avgörande förändring ägt rum i djupet av människornas väsen – på båda sidorna om staketet! På ena sidan hade bitterheten och vreden slagit rot när en förnedrad far inte kunde mätta munnarna i huset. Men även i Paavos familj hade de fina mänskliga dragen börjat förvridas. Det går inte i längden att njuta av utveckling och välfärd med bevarad humanitet – om nöden tittar in genom fönstret eller tevetutan.

Runebergs nybyggarsamhälle bland Saarijärvis moar förblev ett mänskligt samhälle där solidariteten segrade. Brödet smakade fortfarande bark, men en värme och en atmosfär som delvis förtog den beska smaken spred sig.

50   Som aldrig tidigare står den rika världens vaxande sädesfält i bjärt kontrast till de fattiga folkens förtorkade jordar och hungrande miljoner. Den spontana känsla av solidaritet som en gång fällde utslaget i det lilla nybyggarsamhället behövs i dag som aldrig förr – i det nya globalsamhället.

En bro över mörka vatten

Jag skulle inte orka leva mig in i slavhandelns epok om dess brott mot mänskligheten var allt den innehöll. Över dessa mörka vatten finns också en förunderlig bro mot en ljusare värld. När man minst anar kommer människor till besinning. De bryter upp mot nya horisonter och rörelser föds som ändrar historien.

Detta kan liknas med vad den sydafrikanske ärkebiskopen Desmond Tutu skriver om när han blickar tillbaka på sitt arbete i Sannings- och försoningskommissionen och kommer ihåg allt lidande som välldes upp genom människors berättelser från apartheidtiden: 51

Det kan förvisso ha funnits ögonblick när Gud kan ha ångrat att han skapade oss. Men jag är säker på att det har funnits många fler tillfällen när Gud har sett alla dessa underbara människor som lyst upp i

Det trotsiga hoppets bilder

ondskans och tortyrens, kränkningarnas och lidandets mörka natt. Det har fyllt människor med nytt hopp om att förtvivlan, mörker, ilska, förbittring och hat inte ska få sista ordet. Det finns hopp om att en ny situation kan uppstå ... där gärningsmännen kan få hjälp att återvinna sin förlorade mänsklighet. Gud har en del enastående medarbetare, en del utomordentliga partners där vi minst anar det.

52 Vem kunde ana att slavskepparen John Newton en dag skulle bli en av dessa enastående medarbetare i kampen mot slaveriet – i det läge där vi först möter honom? Hans fartyg ligger för ankar vid en flodmynning norr om Sierra Leone i Afrika. När han under eftermiddagen tar in de nya slavarna ombord ser han hur sjömännen – precis som vanligt – granskar de svarta flickornas nakna kroppar vid inspektionen. Utanför arbetstid har både befäl och manskap obegränsade friheter att göra vad de vill med den kvinnliga lasten. Det är därför var och en gör sina val under inspektionens gång.

Nu är det kväll och Newton står vid relingen och betraktar eldarna i byn där de hämtat slavarna. Suget från infödingstrummornas allt snabbare rytmer på land påverkar honom starkt. De gör honom alltmer galen av begär – som han uttrycker det i en utlämnande självbiografisk skildring.

Som så många andra rusar han därför ner till lastrummet och våldtar en flicka. Det är inte svårt när alla ligger kedjade till händer och fötter.

Så småningom sätter Newton kurs mot Amerika. En stunds ovaksamhet ute på Atlanten leder till ett intermezzo, ett vanligt inslag på slavskeppen. Ett vasst verktyg har smugglats ner i lastrummet, flera slavar har lyckats kapa sina bojor och man har dödat en rorsman.

Då ljuder larmsignalen. Manskaper rusar till sina vapen. De skjuter in i virrvarret av svarta kroppar som väller upp på däck. Mitt bland döda kroppar inser de obeväpnade slavarerna att slaget är förlorat. Omedelbart sätter bestraffningarna igång. Somliga piskas tills det är svårt att se några livstecken. Andra utsätts för tumskruvornas fruktansvärda tortyr i timmar, ibland i dagar.

53

Framme i Amerika är Newton lättad över att äntligen bli kvitt lasten. Tyvärr har resan inte gett den vanliga vinsten. Av de 218 slavar han samlat upp längs Afrikas kust har inte mindre än 62 dött under resans gång – det vill säga mer än var fjärde! De slavar som togs ombord först hade vistats på fartyget i över ett år. De blev till slut så utmärglade att de dog i allt snabbare takt och slängdes i havet.

I ett brev hem till England beklagar sig Newton över sitt arbete. Han känner sig som bibelns

Noa »inlåst med nästan lika många orena varelser som han – men i en mycket mindre ark«. Det finns inte det minsta spår av moraliska betänkligheter kring själva slavhandeln. Inte ens senare när han blivit kristen, läser teologi på fritiden och arrangerar gudstjänster för manskapet ifrågasätter han människohandeln.

Trettio år senare möter vi John Newton som kyrkoherde i London och förgrundsgestalt i kampen mot slaveriet. Hans insats är unik. Han är nämligen den enda i förtruppen för en ny tid som kan beskriva slavhandeln inifrån. Att han dessutom har språket i sin makt gör hans skildringar från slavskappens lastrum ännu mer inträngande.

54 Premiärministern kallar honom som vittne inför den avgörande undersökningskommissionen. Då är den forne slavhandlaren en aktad förkämpe för mänskliga rättigheter. När han träder in i rummet reser sig alla respektfullt. Det sägs att John Newton aldrig mer missade ett tillfälle att skildra »denna vedervärdiga trafik över haven«.

I vår tid är Newton mest känd för sina älskade sånger och psalmer. I den mest kända skildrar han den förunderliga bro över mörka vatten som leder människor mot en ljusare värld. Här är två verser ur hans »Amazing Grace« i Anders Frostensons översättning:

*Oändlig nåd mig Herren gav
och än i dag mig ger.
Jag kommit hem, jag vilsen var,
Var blind, men nu jag ser.*

*Jag kom ur tvivel, mörka djup,
Ur vanmakt och ur skam.
Den nåd som bar mig intill nu
Ska bära ända fram.*

Hur kan en människas värderingar förändras så radikalt? I Newtons fall är huvudorsaken mötet med två av sjuttonhundratalets stora väckelseförkunnare, John Wesley och Georg Whitefield. Wesley skrev ett av de allra första manifesten mot slaveriet redan 1774. Vid deras massmöten över hela England och Amerika var kritik av slaveriet ett givet inslag i de båda evangelisternas förkun- 55
nelse.

Det är väckelsens intensiva tilltal som når de hemliga rum där våra värderingar lever sitt liv. Ligger detta tilltal i linje med vad en älskande Gud vill göra för utsatta människor då kommer människor till besinning, folkrörelser föds och historien förändras. Det var detta som hände med John Newton och andra förgrundsgestalter i den dåtida kampen mot slaveriet.

Det trotsiga hoppets bilder

Efter uppvaknandet är Newton försiktig. Han går inte genast till offentligt angrepp mot slavhandeln. Han vet att ett avskaffande innebär ett dråpslag mot Englands ekonomi. Han tvivlar på att andra länder är beredda att följa efter. Vem kan tro att en världsordning med sådana privilegier kan ändras? Snart angriper han dock slaveriet så ofta tillfälle ges – även om han inte hyser något hopp om en snar förändring.

Det förunnas John Newton att ge över stafettpippen till den som historien utsett att göra slutsträckan i kampen mot slavhandeln. När han efter en gudstjänst i december 1785 går igenom korten från dem som bett om självavårdande samtal, ser han plötsligt ett namn som får hjärtat att hoppa över ett slag: William Wilberforce, parlamentsledamot redan vid 21 års ålder och nu två år senare välkänd talare.

Det blir inte bara ett samtal. Newton blir andlig mentor åt Wilberforce under lång tid. Samtidigt skildrar han i samtal efter samtal vad han sett i Afrika, på skeppen över Atlanten och på slavmarknaderna i Amerika. Och plötsligt inser Newton att han sitter öga mot öga med en yngling som tror att historien kan förändras – trots motståndet från alla håll.

Att William Wilberforce trots alla svidande

nederlag behåller tron och glöden beror i hög grad på hans andliga hemvist i den så kallade Claphamgruppen. Denna grupp var en väckelsekristen eldhärd som i flera avseenden vände upp och ner på dåtidens England.

Med patos och intellektuell skärpa skriver William Wilberforce motioner och lagförslag till parlamentet. Nio gånger blir han nedröstad av ett till synes kompakt motstånd. Men året 1807 når han sitt mål, slavhandeln avskaffas i England.

Men Wilberforce slår sig inte till ro. Genast sätter han in hela sin kraft och angriper slaveriet på alla återstående fronter. Jag ryser när jag tänker på denne människorättskämpe som under slutet av en livshotande sjukdom når sitt livs stora mål genom en ny lag som antas 1833 – efter fyrtiofem års enveten kamp! Tre dagar senare är William Wilberforce död.

57

Hans eggande exempel på vad tron och en hängiven insats kan betyda lever än. Den visar att till synes oöverbärliga ekonomiska system kan besegras – genom människor med nya värderingar och tron på en Högre Makt.

Även John Newtons livsöde visar att ingen människa eller yrkesgrupp ska avfärdas i förväg. Det är kanske inom de globala företagen Gud kommer att hitta några av sina enastående med-

arbetare i vår tid? Det finns nämligen inget som utesluter att väckelsens intensiva tilltal än en gång kan nå fram till värderingarnas inre rum och förvandla dess chefer och ekonomer till morgondagens profetröster och solidariska nätverksoperatörer!

En rörelse underifrån

Mrs Rosa Parks är vacker, sympatisk och varmt troende. Trött efter en lång arbetsdag stiger hon den 1 december 1955 på bussen i Montgomery, Alabama. Hon har inte den minsta aning om att hennes eget namn och lilla liv från denna dag ska skrivas in i världshistorien.

Hon slår sig ner på första bänken i avdelningen för de svarta. Snart stiger fyra vita på bussen. 59 Eftersom alla platser i de vitas avdelning är upptagna ber föraren de fyra svarta längst fram att lämna sina platser. Tre av dem försvinner genast som skuggor bakåt i bussen. Men det oerhörda inträffar – Mrs Rosa Parks sitter kvar!

Hon har fått nog. Hennes gudagivna människovärde och generationers lidande håller henne kvar vid bänken – kosta vad det kosta vill! Dessutom har hon nyligen deltagit i en kurs i ickevåldets strategi bland de svarta. Det blir en våldsam

uppståndelse i bussen. Polis tillkallas, Mrs Parks arresteras och följande måndag ska hon svara för sitt handlande inför rätta.

Vad ingen ännu vet är att historien utvalt denna 42-åriga, svarta sömmerska till sitt redskap. När Rosa Parks nästa måndag möter sina domare är inget sig likt i Montgomery. Inom kort följer hela den amerikanska kontinenten – ja, en hel värld – dramat i Montgomery.

Det är precis som om en osynlig regissör är med i skeendet. I rätt ögonblick infinner sig en 27-årig yngling på scenen. Utan honom hade sannolikt denna eruption från djupet av ett förnedrat folk resulterat i ett blodbad. Bland flera alternativ valde Martin Luther King – efter sina doktorandstudier vid Bostonuniversitetet – att bli pastor i
60 Dexter Avenue Baptist Church i Montgomery.

Vi vet att världen låg öppen för ynglingen med sin skarpa hjärna, bland annat en akademisk och välbetald karriär i norr. Ändå menar de som forskat i hans livsgärning att det aldrig hade uppstått någon medborgarrättsrörelse kring honom om han inte valt sitt eget enkla folk i Södern. Precis som fisken inte kan simma utan vatten hur mycket den än sprattlar, var det i de svartas utsatthet, kultur och intensiva väckelseatmosfär Martin Luther Kings numera bevingade ord fick en re-

sonansbotten och blev den tändande gnistan till medborgarrättsrörelsen.

King hade knappt hunnit starta arbetet i kyrkan när en svart ledare ringer och berättar vad som hänt med Rosa Parks. Redan samma kväll möts fyrtio svarta pastorer och ledare i Kings kyrka. De utlyser en bojkott av stadens bussar den måndag Rosa Parks står inför rätta. Trots alla farhågor om att den apatiska svarta befolkningen inte ska vakna tillräckligt snabbt blir bojkotten en total succé.

Samma kväll inbjuder den nybildade Montgomery Improvement Association med sin nyvalde ledare Martin Luther King till massmöte i stadens största kyrka. Ett förnedrat folk håller äntligen på att vakna upp ur sin vanmakt. Kyrkan är full till bristningsgränsen och utanför står tre- till fyrtusen människor som följer mötet via högtalare.

61

King börjar sitt tal med att skildra vad som hänt med Rosa Parks. Han fortsätter med andra exempel på övergrepp och förolämpningar som de svarta utsatts för. Så kommer den eggande stridssignalen: »Men det kommer en stund, när vårt folk tröttnar. Vi är här ikväll för att säga dem att vi har tröttnat!« Församlingen svarar med dånande applåder.

Efter stridssignalerna övergår ynglingen i talarstolen till den avgörande frågan om stridens

vapen. Redan här är konturerna tydliga till den livsfilosofi som förhindrade blodbadet i den heta amerikanska Södern och som sedan dess gett miljoner människor över hela vår värld ett hopp – att trots massiva orättvisor hitta en fredlig väg för mänskligheten in i framtiden:

Än en gång måste vi lyssna till Jesu ord ekande genom seklerna: »Älska era ovänner, välsigna dem som förbanna er och be för dem som förorättar er!« Om vi misslyckas med detta, kommer vår aktion att sluta som ett meningslöst drama på historiens scen och dess minne att höljäs i skam. Trots den skymfliga behandling vi blivit utsatta för får vi inte bli bittra och börja hata våra vita bröder.

- 62 *Om ni protesterar modigt och likväl värdigt och med kristlig kärlek, tvingas forskarna, när historiens hävder ska nedtecknas i kommande generationer, att hejda sig och säga: »Det levde en gång ett stort folk – ett svart folk – som skänkte ny mening och värdighet åt civilisationen.« Detta är vår kallelse och vårt överväldigande ansvar.*

Först räknade myndigheterna med att bojkotten och sammanhållningen skulle vittra sönder någon av de närmaste dagarna, åtminstone om det blev

en rejäl regnperiod. Men det visade sig att protesten vann nittionio procents anslutning i ur och skur – i mer än ett års tid!

Att utmana en världsordning är dock ingen angenäm företeelse. Redan från protestens första dag börjar familjen King få telefonsamtal och hotelsebrev. I mitten av januari kommer det upp till trettio och fyrtio hotelser varje dygn! En kväll hör hustrun Coretta ett tungt föremål dunsas ner på deras trappa. Hon har sinnesnärvaro nog att rusa till det inre av huset med deras lilla dotter. Hade hon däremot gått mot dörren hade följderna varit ödesdigra när bomben detonerade och huset slets sönder.

Efter ett år lyckas myndigheterna få ett effektivt struhtag på proteströrelsen genom några nya lagar. Det verkar som om ett års protester och uppoftningar varit förgäves. »Det var en svart natt ... i vilken hoppets ljus höll på att dö ut och trons lampa flämtade«, skriver King.

Återigen kan man skönja den osynliga regissörens hand på scenen i Montgomery. När Martin Luther King som huvudanklagad sitter modfärdig längst fram i rättssalen blir det plötsligt uppståndelse bland de närvarande journalisterna. I pausen får King förklaringen. En reporter räcker honom en tidning med följande nyhetstext: »Föreanta sta-

ternas högsta domstol har i dag fastställt ... att staten Alabamas lagar, vilka kräver segregation på bussarna, står i strid med konstitutionen.«

Den mörkaste stunden i deras kamp förbyts genom Högsta Domstolens utlåtande till en strålande soluppgång. När beslutet tillkännages i rättssalen ropar en svart åhörare spontant: »Den Allsmäktige har talat från Washington, DC!« För fortsättningen av denna befrielsekamp och ett inspirerande människoliv hänvisar jag till Clayborne Carson (red), *Martin Luther King – en självbiografi*.

64 Vi återvänder till dagen när det hela började och Rosa Parks mötte sina domare. Så här skildrar den unge Martin Luther King befrielsekampens osynliga dimension, en dimension som kan ge ständigt nya generationer ett hopp – att livet trots all djävulskap har en framtid:

Dagen D, måndagen den 5 december 1955, led mot sitt slut. Vi gjorde oss alla beredda att gå hem, ännu inte riktigt medvetna om vad som hänt. Överläggningarna i denna friska, svala decemberkväll kommer aldrig att glömmas. Den kvällen började en rörelse, som skulle vinna nationellt erkännande, vars eko skulle genljuda i alla nationers öron. En rörelse, som skulle slå förtryckaren med häpnad och bringa

ett nytt hopp till de förtryckta. Den kvällen var Montgomerys ögonblick i historien.

Någonting i protestaktionen var irrationellt – det kan inte förklaras annat än som den gudomliga dimensionen. Vilket namn man än väljer: En utommänsklig kraft arbetar på att skapa harmoni bland universums dissonanser, en skapande kraft som är verksam för att sänka ondskans höjder och fylla igen alla orättvisans dalar. Gud verkar fortfarande i historien för att utföra sina under. Det ser ut som om Gud hade utvalt Montgomery som experimentfält för den segerrika kampen för frihet och rättvisa i Amerika.

Det är mörkt före gryningen

Ett massmöte i Kapstaden har just stoppats av regeringen. Biskop Desmond Tutu svarar med att utlysa en gudstjänst i stadens stora katedral som fylls till bristningsgränsen. Utanför kyrkan patrullerar kravallpoliser och beväpnade soldater. Även inne i kyrkan står poliser längs väggarna. De speglar in och antecknar varje ord som yttras. Apartheidregimen har fortfarande ett järngrepp om åttiotalets Sydafrika och spänningen är olidlig. 67

Den kortväxta biskopen intar predikstolen. Med intensitet förkunnar han att apartheidsystemets ondska och förtryck inte har någon framtid. En annan profetgestalt, Jim Wallis från USA, följer skeendet och skriver i sin bok *Tro som förändrar världen*: »I det ögonblicket tillhörde den sydafrikanska ärkebiskopen en av de få som verkligen trodde på de orden.«

I nästa ögonblick pekar Desmond Tutu rakt

Det trotsiga hoppets bilder

mot poliserna längs väggarna och utropar: »Ni är mäktiga, oerhört mäktiga – men ni är inte Gud! Och det går inte att gäcka levande Gud. Därför har ni redan förlorat!« Med de orden lämnar Tutu talarstolen. Med värme och sitt smittande leende vänder han sig direkt till maktens hantlangare: »Välkomna att förena er med den vinnande sidan!« Då börjar församlingen sjunga och dansa medan poliserna försvinner ut som skuggor genom dörrarna.

Desmond Tutu är inte ensam om att se ett annat Sydafrika för sin inre syn. Avskuren från det politiska skeendet i mer än tjugio år finns fången Nelson Mandela ute på Robben Island. Han har inte den minsta garanti för att han någonsin ska få lämna fängelseön. Ändå stiger han tidigt upp varje morgon och förbereder både sig själv och hela sin omgivning på livet i det nya och fria Sydafrika.

Den 11 februari 1990, efter tjugosju långa år, lämnar Nelson Mandela det fängelse som senare kallats »Mandelauniversitetet«. Han slår en hel värld med häpnad genom sin spänst, sitt leende och sin moraliska resning. En kommentator uttryckte det så här: Han kom inte ut i friheten – han hade levt i den hela tiden!

Samma kväll återförenas Nelson Mandela med familjen hemma hos Desmond Tutu.

Fyra år senare gryr den stora dag för vilken så många svarta jagats med tårgas, bitits av polishundar, slagits med batonger, fängslats, torterats, gått i landsflykt och dömts till döden. Den 27 april 1994 kan bland andra nobelpristagaren Desmond Tutu – vid sextiotvå års ålder – för första gången rösta i ett demokratiskt val:

Det ögonblick som jag hade väntat så länge på var inne. Jag vek ihop min röstsedel och stoppade den i urnan. »Hurra!«, skrek jag. »Äntligen!« Det svindlade för ögonen. Det var som att bli kär. Himlen tycktes blåare och vackrare än förut. Jag såg människorna i ett nytt ljus ... De var skapade till Guds avbilder men hade varje dag brutalt trampats ner av apartheids hejdukar och av dem som påstod att de var mot apartheid – men likväl fortsatte att åtnjuta de privilegier apartheid gav dem! 69

Två veckor senare är det dags för en ny historisk höjdpunkt. Jim Wallis som stött Sydafrikas frihetskamp skildrar det historiska tillfället:

Jag glömmmer aldrig den dag som förändrade vår planet, den 10 maj 1994, då jag stod bland 150 000 jublande sydafrikaner som delade tårar och glädje vid Nelson Mandelas installation. Det var en av de

Det trotsiga hoppets bilder

sällsynta dagar när man kan se och känna världen förändras mitt framför ens egna ögon. Alla talade om »miraklet« den dagen ... Och jag vände mig till Desmond Tutu och påminde om det laddade mötet i hans katedral: Nu har alla förenat sig med den vinnande sidan!

Mot alla odds hade övergången till demokrati skett utan våld och blodbad. Men att försöka fly från det förflutnas makt över våra liv skapar ingen varaktig försoning – vare sig hemma vid köksbordet eller i djupet av en nation. Därför utsåg Nelson Mandela ärkebiskop Desmond Tutu att leda den omtalade Sannings- och försoningskommissionen. I stället för segrarnas hämnd skulle amnesti beviljas åt alla som erkände sina brott och i detalj berättade vad de gjort. I boken *Ingen framtid utan förlåtelse* 70 skildrar Tutu kommissionens arbete.

Här besparar jag mina läsare de starka vittnesmål som kom fram vid de offentliga förhören. Jag har haft förmånen att vid något tillfälle samarbeta med Desmond Tutu och såg fram mot hans uppmärksammade bok som julläsning. Vad jag inte visste var att boken kan ge blodsmak i munnen – när det är dags för julbordet. Ändå är den sydafrikanska erfarenheten i första hand en injektion av hopp om att människor, folkgrupper och nationer kan hitta

en väg till försoning och samexistens. Här är några citat ur boken som kommenterar vittnesmålen:

Sedan hörde vi deras historier och undrade hur de kunnat överleva så länge när de burit på en sådan börda av bedrövelse och ångest, så stilla, försynt, värdigt och enkelt. Vår skuld till dem är omätlig. Deras motståndskraft mot fasansfulla utmaningar och plågor ... fick åhörarna att till sist tappa andan.

Så ofta blev vi i kommissionen helt bestörta över det djup som människorna i sin inneboende ondska kunde sjunka till, och vi skulle, de flesta av oss, säga att de som begick sådana lömska dåd var monster. Men teologin hindrade oss från att göra det. Teologin säger att de förtfarande, trots det avskyvärda i deras gärningar, är Guds barn med förmåga att känna ånger och kunna ändra sig. Enligt denna teologi får vi aldrig ge upp någon, eftersom vår Gud är särskilt svag för syndare!

71

Nu förändras inte den historiska verkligheten genom några trollslag så att vi kan andas ut för gott! Här är några exempel på att arbetet måste gå vidare. Trots medborgarrättsrörelsens kamp och segrar lever miljoner svarta i USA i fattigdom. Även om Berlinmurens fall är början till en ny

Det trotsiga hoppets bilder

epok i Europas historia står vår kontinent fortfarande inför massiva politiska problem och sociala utmaningar. Också i det nya Sydafrika är solidariteten ifrågasatt och ställs på nya prov. Med utsikt från en kåkstad skildrar George André, utsänd av den svenska hjälporganisationen Diakonia, det »apartheid« Sydafrikas nya hjältar kämpar mot:

Kampen fortsätter i Sydafrika. I dag lever över hälften av befolkningen i fattigdom, 20 procent tros vara hiv-positiva och man beräknas ha fyra miljoner föräldralösa barn 2005 på grund av hiv/aids. Segregationen och förnedringen fortsätter trots att apartheid formellt avskaffats och kriminaliteten utgör ett enormt samhällsproblem. Sydafrikas problem år 2001 handlar om ett ekonomiskt och socialt apartheid, där klyftan mellan dem som har och dem som inte har ökar.

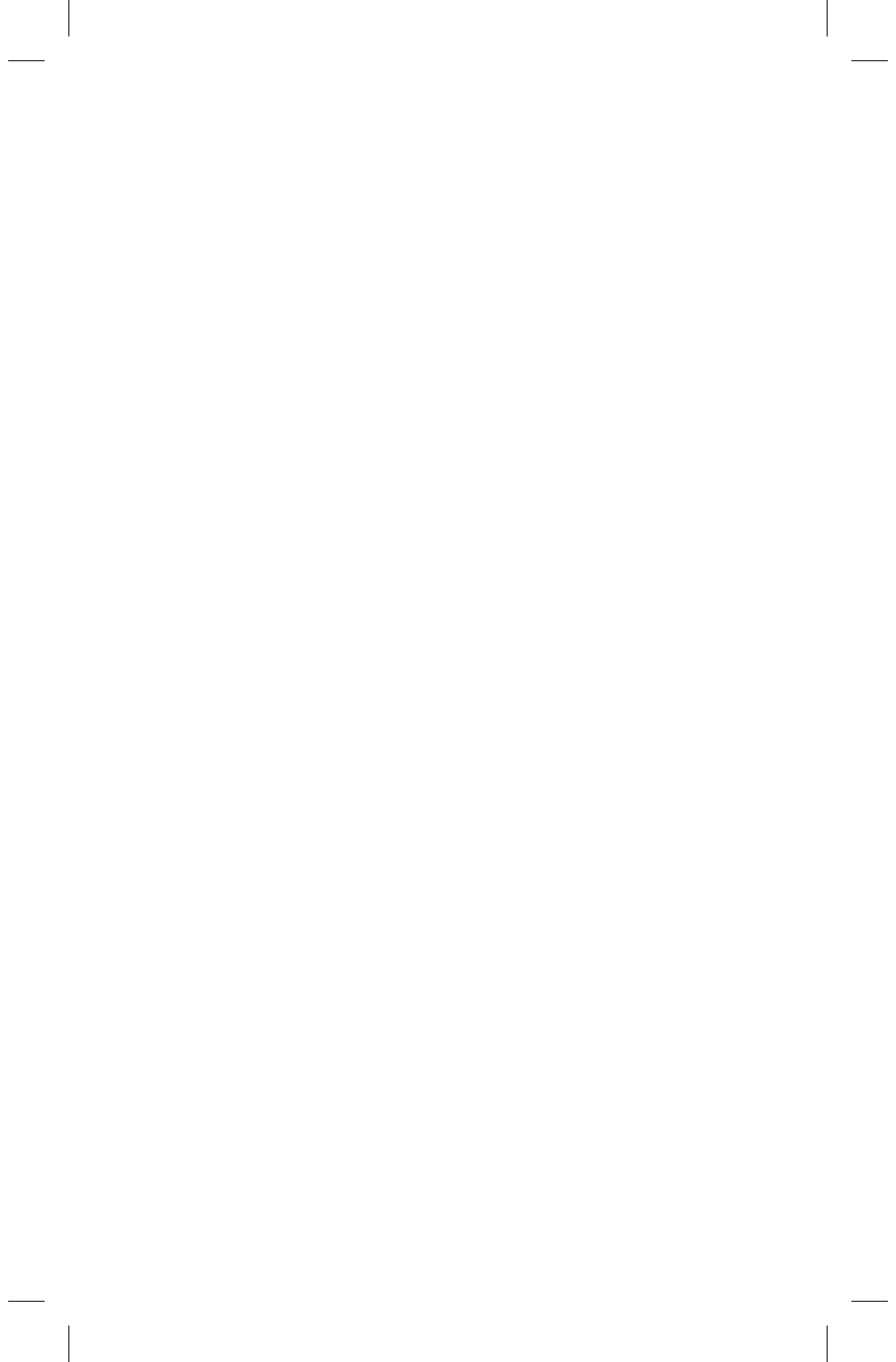
Dessa nya hjältar i Sydafrika bärs av en vision att det endast genom mobilisering och organisering på lokal nivå går att lösa Sydafrikas problem. Endast om människor skaffar sig kunskapen och redskapen att själva kräva av sina folkvalda att medicin prioriteras framför stridsflygplan kan fattigdomen försvinna.

Profetröster och kärlekens nätverk

Profetisk andlighet

Det var inte lätt att våga tro de första rapporterna om trendbrottet på den amerikanska scenen. I närmare två årtionden har vi hört hur de konservativa krafterna, Moral Majority och den kristna högern bestämt agendan för viktiga frågor och påverkat politik och presidenter.

Men i dag är det faktiskt Martin Luther Kings arvtagare som kliver in på scenen och börjar bestämna dagordningen. Det var den drastiska försämringen av välfärdssystemet 1996 som utlöste den kraftfulla rörelsen Call To Renewal, ett nätverk av kyrkor, synagogor och frivilligorganisationer som aldrig övergett de fattiga i världens rikaste land. Plötsligt börjar massmedia, sociologer och presidenter tala om dessa »Faith-based organisations« (rörelser med andlig grund) som företrädare för de mest hoppningivande modellerna i en misär, där storstilade välfärdsprogram gått bet.

77

Den samlande ledargestalten och ideologen för den nya profetiska solidaritetsrörelsen är Jim Wallis. Tidskriften Time lyfte redan tidigt fram honom som en av de femtio profiler som påverkar Amerikas framtid mest. I snart tre årtionden har Jim Wallis följt samhällsutvecklingen i USA några kvarter från Vita Huset – från Sojourners komunitet i ett område dit många vita helst inte går efter mörkrets inbrott. Han har mött politiker i raka samtal, protesterat framför maktens högborg och med jämna mellanrum smakat på Washingtons fängelser. Att hans liv skulle få denna radikala inriktning är ingen självklarhet när vi betraktar utgångsläget.

78 Jim Wallis växte upp i en fin förstad till bilmetropolen Detroit. Det fanns mycket värme i hemmet mellan föräldrarna och de fem barnen som fick gå i goda skolor. Kyrkan var central i medelklassfamiljens liv. Enligt Jim var hans föräldrar övertygade om att de levde i den bästa av städer i världens bästa land!

Tidigt börjar dock denna trygga lilla värld invaderas av oroande frågor. Genom tidningar och nyhetssändningar börjar ett annat Detroit tränga in i pojkens medvetande. Några kilometer längre in i staden verkar det finnas arbetslösa familjeförsörjare, hungriga familjer och överfulla fängelser.

Han frågar också varför de enda svarta ansikten han sett i kyrkan har funnits på missionärernas diabilder från Afrika? Alla svarar undvikande och konstigt på hans frågor, utom en av ledarna i kyrkan: Gosse, om du fortsätter med dessa frågor får du problem senare i livet!

När Jim får körkort vid sexton års ålder börjar de »pilgrimsresor« som kom att förändra hans livsriktning. Han tar bilen, kör några kilometer och börjar helt enkelt promenera runt i Detroit's centrala delar. En ny värld, ett helt annat Amerika, öppnar sig för hans ögon:

Lösdrivarna, de prostituerade och gatubarnen blev lika nyfikna när de såg mig som jag när jag såg dem. Jag visste att människorna jag vuxit upp med skulle ha blivit skrämmda och förfärade ... Men staden drog mig till sig som en magnet. Livet tycktes verkligare där, mänskligare ... trots alla olikheter, och jag kände på något sätt en samhörighet med människorna i innerstaden. 79

I Detroit's svarta kyrkor möter han äntligen människor som både kan och vill ge svar på hans frågor om det amerikanska samhället. Han vet att det är sanningen han konfronteras med. Det pyr i folkdjupet och den heta sommaren 1967 explo-

derar Detroit i våldsamma raskravaller. Efteråt plöjer Jim gång på gång igenom den omfattande »Kerner Commission Report« – om de bakomliggande orsakerna till kravallerna.

Efter att ha satt sig in i rapportens utförliga statistik om utbildningsmöjligheter, sysselsättning, bostäder och polisens agerande är Jim beredd att instämma i rapportens slutsats: Detta är en nation på väg att delas i två samhällen, alltmer segregerade och dramatiskt ojämlika. Så här sammanfattar Jim Wallis själv sina tidiga erfarenheter:

*Det var mina frågor som förde mig till innerstaden ... De frågeställningarna ledde mig så småningom till beslutet att engagera mig i medborgarrättsrörelsen som collestudent. Detroit var ett tidigt elddop
80 som lärde mig hur rasismen hade förrått de ideal jag fått lära mig som barn. Något annat jag lärde mig är att vi är oerhört förkrympta utan våra ideal och att lidelsen för att skydda dem är helt avgörande för vår integritet som personer och som folk.*

Under mina egna studieresor i USA var det svårt att ta in detta segregerade samhälle. Jag kommer ihåg hur jag på ett motell i Texas frågar om vägen till en berömd turistattraktion. Mannen bakom disken skakar bekymrat på huvudet. Dit kan

man under inga omständigheter åka efter mörkrets inbrott.

Manhattan i New York är för många i västvärlden ett Mekka – med Wall Street och alla musikalscener. Men i hotellreceptionen ritar man omsorgsfullt ut på vår karta var vi kan röra oss efter mörkrets inbrott i innerstaden. Med buss är det ungefär tjugofem minuter åt ena hållet och femtiofem minuter i andra riktningen. Vi finns på en paradiso men utanför markeringarna ligger ett upprört och hotfullt hav – av människor!

Jag tar dessa råd på allvar. En av mitt livs obehagligaste upplevelser var att köra vilse i en amerikansk storstad en sen kväll. Vi hamnade i ett område där det knappast fanns någon gatubelysning. Vi låste dörrarna och jag försökte kryssa mellan gängen på gatan så gott jag kunde. Plötsligt står två bilar framför oss och stänger av gatan helt och hållet. Vi lyckas svänga runt på den smala gatan och med blotta förskräckelsen ta oss ut ur gettot. Vilken nåd att få leva i ett land utan nämnvärd segregation, med relativt låg arbetslöshet och där de flesta ändå har möjlighet att utveckla sina liv. Det är vad vi känner i bilen just då.

81

Men mitt i arbetet med den här boken drabbas jag plötsligt av nya insikter. Det finns inte bara ett annat Detroit och ett annat New York. Det finns

också ett annat Stockholm, Göteborg och Malmö! Jag inbjöds nämligen att tala vid en konferens om storstadens problem och utmaningar. Till grund för konferensen låg storstadskommittens slutbetänkande, publicerat i boken *Tre städer – en storstadspolitik för hela landet* (SOU 1998:25).

I våra tre storstadsområden finns utsatta stadsdelar med inte mindre än 290 000 invånare, det vill säga 18 procent av de berörda kommunernas totala befolkning. I dessa utsatta stadsdelar finns dessutom Sveriges framtid, eftersom 36 procent av invånarna är 0–17 år. Men precis som i Detroit är det är fullt möjligt att leva sina liv i Sverige – utan att ta in vad som händer i våra svällande storstadsregioner. Låt mig antyda några av utredningens slutsatser, som öppnade mina ögon för ett annat Sverige:

82

- Segregationen i de tre storstäderna har fördjupats under de senaste tio åren. Det gäller såväl ekonomiskt, socialt, etniskt och demografiskt.
- Den svenska fattigdomen finns i dessa stadsdelar. Där har exempelvis kvinnornas inkomster minskat med 9 procent de senaste tio åren, medan kvinnor i övriga stadsdelar ökade sina inkomster med 17 procent.
- Högt arbetslöshet, minskade inkomster och öka-

de bostadskostnader har drivit upp social- och bostadsbidragsberoendet i de utsatta stadsdelarna till en nivå som saknar motstycke i det övriga landet.

- Arbetslösheten bland invånare med utländsk bakgrund har ökat dramatiskt under 1990-talet. Så står till exempel drygt 75 procent av »rosengårdarna« i Malmö i arbetsför ålder utanför den ordinarie arbetsmarknaden.

- Folkhälsan i dessa stadsdelar har försämrats påtagligt under de senaste tio åren. Alkoholkonsumtionen är högre och medellivslängden lägre. Ohälsotalen är i vissa utsatta stadsdelar dubbelt så hög som i övriga landet.

- Demokratin är inne i en allvarlig kris i dessa stadsdelar. Valdeltagandet och det politiska engagemanget minskar på ett oroväckande sätt. Drygt 44 procent av befolkningen i stadsdelen Rosen- 83
gård uppgav att de är helt ointresserade av politik.

- Den tilltagande segregationen och sysslösheten ökar känslan av utanförskap, hopplöshet, att inte vara behövd och att vara utlämnad åt opåverkbara krafter i det svenska samhället. Även våld och kriminalitet skrämmer många. Därför växer resignationen, rädslan och det demokratiska utanförskapet.

Storstadskommittén slår kraftiga trumvirvlar för att väcka regering och politiker. De föreslår radikala åtgärder för att vända utvecklingen så snabbt som möjligt. Enligt dem måste hela nationen förenas kring en storstadspolitik för hela landet. En av deras motiveringar lyder så här:

Det finns ett behov av en nationell storstadspolitik mot bakgrund av storstädernas roll som motor för den nationella ekonomiska utvecklingen. Förlorar våra storstäder i konkurrenskraft så drabbar detta också hela landet negativt. Ska storstäderna bibehålla och förbättra sin konkurrenskraft är det också nödvändigt att deras sociala och ekologiska hållbarhet utvecklas

TRE STÄDER (SOU 1998:25), SID 212

84

Själv har jag nyligen fyllt sextio och tänker osökt på en helt annan ekonomisk aspekt. Sverige har en åldrande befolkning och söker med ljus och lykta efter flera barn som ska bära de kostsamma pensions- och trygghetssystemen i framtiden. Till allas lättnad har man kunnat rapportera att något fler barn fötts i Sverige de gångna åren. Är det mån tro befolkningen från de utsatta stadsdelarna som ska garantera vår välfärd i framtiden? Här kryllar det förvisso av ensamma mammor

med barn. En av stadsdelscheferna sade att nästan halva befolkningen i hans problemtyngda stadsdel är under tjugo år!

För mig artade sig konferensdagen om storstadens utmaningar mer och mer till ett väckelsemöte. Inte minst stadsdelschefernas vittnesbörd direkt ur verkligheten förvandlade statistiken till människor av kött och blod som kämpar för att göra något meningsfullt av sina liv.

Jag är helt på det klara med att Sverige ännu inte nått det bottenläge de amerikanska storstäderna befinner sig i. Ändå är jag beredd att skriva under slutsatsen från raskravallernas Detroit: detta är en nation på väg att delas i två samhällen, alltmer segregerade och dramatiskt ojämlika! Desto mera angeläget är det att hämta inspiration och erfarenheter från de hoppingivande modeller och nätverk i USA – som fötts och brutit dödläget där problemen är allra värst. 85

Solidariteten behöver nätverk

Sommaren 1998 lyfts en svart pingstpastor ut ur anonymiteten och blir en lysande stjärna på den amerikanska natthimlen. I ett stort reportage med rubriken »Gud mot gängen« skildrar tidskriften Newsweek »Bostonmiraklet« och den svarte Martin Luther King-pastorn Eugene Rivers.

Bostonmiraklet började med en handfull pastorerers förtvivlan över gängens förödande inflytande i deras utsatta stadsdel. Bland annat var det en heroinförsäljares raka besked som satte dem på spåret: Så snart ungarna kommer ut ur skolan är vi där, ni är det inte! Genom hela natten är vi där, ni är det inte! Vi vinner och ni förlorar. Så enkelt är det. 87

Kort därefter rusar ett gäng in i en baptistkyrka och skjuter en rivaliserande gängmedlem framme vid kistan – mitt under pågående minnesstund för en mördad gängledare. Det är då några pastorerer börjar patrullera genom Bostons värsta kvarter

på kvällar och nätter. Deras tuffa kärlek har inte varit förgäves. Boston rapporterar nu en 77 procent nedgång i brottsstatistiken. Därför lyfts Eugene Rivers och hans National Ten Point Leadership Foundation fram som ett hoppfullt exempel på vad trosbaserade frivilligorganisationer förmår – där andra misslyckats eller ingenting gör.

Eugene Rivers föddes 1950 i Boston. Efter tre år lämnar pappan familjen. Mamman flyttar med sina tre barn till ett utsatt problemområde i Philadelphia – det enda hennes ekonomi klarar av. När Eugene är tolv år tvingar ett gäng in honom i en toalett. De slår hans huvud brutalt mot väggen och ger honom ett val: Antingen förenar du dig med gänget eller så kommer du att bli slagen varje dag – under resten av ditt korta liv! Eugene väljer gänget.

88

Det är uppgörelser och slagsmål hela tiden, för det mesta med knytnävar, bälten och knivar. Men vid tretton års ålder får Eugene en pistol i sin hand. Uppdraget är att skjuta en jämnårig i ett rivaliserande gäng. De spårar upp gänget och klappjakten börjar, gata upp och gata ner. Men trots kamraternas tillrop kan Eugene inte förmå sig att trycka av. Han har plötsligt känt igen den utpekades ansikte – från söndagsskolklassen, dit hans mamma sände honom varje söndag.

Redan vid tretton år ser det ut som om hans liv är slut. Han hamnar in i en dödlig konflikt med gängledaren »Mad Dog«. Det är nu Eugene bestämmer sig för att bli kristen. Han får kontakt med en radikal pingstpastor, Benjamin Smith, som leder en församling för fattiga och utsatta. Det är deras vision av evangeliet Eugene Rivers senare omsätter i Azusa Christian Community i Boston.

När de bekymrade pastorerna samlas i maj 1992 efter den makabra skottlossningen mitt under begravningsgudstjänsten är det en person i samlingsen som vet vad saken gäller. Eugene Rivers har båda världarna i sitt eget blodomlopp. Efter att ha överlevt dödshotet tog han beslutet att aldrig glömma de utsatta ungdomarna på gatan. När han själv fyllde tjugofem var trettio av hans kamrater redan döda.

89

Pastorerna beger sig ut i natten med en bestämd strategi. De vill få en personlig relation till gängmedlemmarna. De vill få kontakt med deras familjer. De följer ungdomarna till skolan och domstolarna. De samarbetar i nätverk med polis och myndigheter. Med sitt »tiopunktsprogram« befriar pastorerna och andra frivilligarbetare gäng efter gäng, kvarter för kvarter.

Det är denna strategi som gett resultat och som nu lyser som en hoppets stjärna över den ame-

rikanska kontinenten. Tiopunktsprogrammet har redan spritts till många andra städer. Visionen är att till år 2006 engagera tusen kyrkor för att rädda barn och ungdomar – i Amerikas femtio värsta getton. Men helt riskfri är inte strategin. Det påminner kulhålen från en av Bostons avhysta knarklangare i Eugene Rivers pastorsbostad om. Den ena kulan gick en hårsman från hans sovande son.

För två år sedan deltog jag i Call To Renewals konferens i Washington med 650 pionjärer och profetgestalter från hela USA, bland andra de svarta ledarna Eugene Rivers, James Forbes och John Perkins. Bara att få lyssna till dessa medryckande svarta talare är värt en resa till USA. I ett tjugotal seminarier fick vi lära känna några av de hundratal projekt frivilligorganisationerna är engagerade i. Flera av dessa modeller kan mer eller mindre
90 direkt överföras till Norden. Andra hör hemma i ett radikalt annorlunda samhälle och en annan kultur.

I Stockholm mister inte ensamma mammor automatiskt jobbet om de inte längre har råd att behålla sin bil. De kan ju ta bussen, tunnelbanan eller pendeltåget i stället. Men om en ensam mamma i en av USA:s större städer inte har råd att byta växellåda ryker hennes arbete i en annan stadsdel. Det finns i de flesta amerikanska storstä-

der ingen kollektivtrafik värd namnet. I de trosbaserade rörelsernas kamp mot fattigdom och arbetslöshet har därför flera modeller fötts för just dessa problem, exempelvis frivilligteam för bilreparationer, transporter till jobben och hjälp att hitta nya bostäder snabbt.

Jag valde bland annat att delta i ett ideologiskt seminarium med två inflytelserika ledaregestalter inom Call To Renewal, Ronald Sider (professor vid Eastern Baptist Theological Seminary) och Wes Granberg-Michaelson (generalsekretärare för Reformerta kyrkan i USA). Ronald Sider gav en imponerande och faktsäckad belysning av den amerikanska ekonomin, nedmonteringen av välfärdssystemen och konsekvenserna för landets 35 miljoner fattiga. Allt finns nu tillgängligt i hans bok *Just Generosity – A New Vision for Overcoming Poverty in America* (1999) och i antologin *Toward a Just and Caring Society* (David P. Gushee, red., 1999).

91

En av konferensens höjdpunkter var kvällsmötet med Jim Wallis och James Forbes som talare, den senare pastor i Riverside Church i New York. Ämnet för kvällen var: Står vi på tröskeln till en ny folkrörelse? Jim Wallis hävdade att amerikansk politik i alltför hög grad bestäms av politiker som med fingret i luften försöker avgöra

hur vinden blåser. Vår utsatta tid behöver i stället ledare som vågar »förändra vindriktningen« – i kraft av nya värderingar. Den dynamiske talaren James Forbes tyckte sig i dagens USA mer och mer kunna urskilja den process som utlöste Martin Luther Kings medborgarrättsrörelse.

Call To Renewal har på kort tid fått en ekumenisk uppslutning som saknar motstycke i den amerikanska kyrkohistorien. Det är människors nöd, förnedring och fattigdom – mitt i världens rikaste nation – som förenar kyrkor, synagogor och religiösa frivilligorganisationer. Utan tvekan är socialt medvetna evangelikaler och svarta väckelsekristna den bärande kraften. Men här finns också radikala nunnor från katolska kyrkan sida vid sida med progressiva judiska rabbiner.

92 Denna breda uppslutning hade aldrig varit möjlig om ledargestalterna inte vågat sig in på minerad mark mellan de politiska blocken. I rundabordsamtal har det blivit allt tydligare att politiska partilinjer i befintlig form inte är svaret på nationens problem. Det har också blivit uppenbart hur meningslöst det är att ensidigt skylla allt antingen på samhällets strukturer eller på den enskilda människans personliga val och livsstil.

Visst hettar det till i det liberala blocket när Ronald Sider presenterar överväldigande statistik

som visar att familjernas upplösning och en uppväxt utan pappa ger den främsta indikatorn på vem som är, och kommer att förbli fattig i USA. I det konservativa blocket är det lika beskädd när Sider visar, med samma bestickande statistik, att oavsett vilka personliga val de gör har många fattiga inte en chans att resa sig ur sin misär med nuvarande ekonomiska ordning.

Det viktiga kapitlet om att våga kasta gamla politiska etiketter till förmån för en värderingsbaserad profetisk andlighet i Jim Wallis senaste bok *Tro som förändrar världen* antyder fundamentet för det pågående brobygget mellan blocken. Här är ett par citat ur kapitlet:

De konservativa har varit alltför okritiska till Wall Street och de liberala har förlitat sig alltför mycket på offentliga lösningar på våra sociala problem. På högerkanten är »marknaden« lösningen på alla sociala problem, på vänsterkanten har man ofta satt likhetstecken mellan samhällets ansvar och regeringens ... För att kunna initiera en ny typ av politiska diskussioner krävs en metod som grundar sig på värderingar och inte bara på att man väljer politisk sida. För att göra moraliskt intryck på samhället krävs det att politiken underkastas yttre moraliska kriterier i stället för att bara spela insidans maktspel. Politiken ställs bäst

till svars av sociala rörelser med tydliga moraliska prioriteringar. Och till det krävs mer än att man bara strävar efter att få en plats vid den politiska maktens bord.

94 När man hör ordet profetisk tänker de flesta troligen fortfarande på att förutsäga framtiden har mer att göra med en samhällskritik som är beredd att ta upp de moraliska rättvisefrågor de flesta struntar i. En ny politik som öser ur de mer profetiska inslagen i våra sociala, politiska, andliga och religiösa traditioner skulle kunna lyfta fram gemensamma etiska grundvärderingar som man kan bygga vidare på. Den skulle försöka ge uttryck åt en moralisk vision av politiken som varken är vänster eller höger utan låter båda sidorna korsbefrukta varandra. Den lär sig av misstag och finner nya lösningar. En ny, fräsch värderingsdiskussion – av både personliga och sociopolitiska värderingar – är av yttersta vikt för att forma den nya profetiska vision som har moraliska rötter men inte är fånge i ideologiska fack.

När jag skriver på denna bok har president Bush utsett en av konferensens huvudtalare, John DiIulio, till administrationens chef för samarbetet med trosbaserade organisationer. Diskussionens väggar går höga om USA är på väg att luckra upp gränsen mellan kyrka och stat. Andra fruktar att

staten annekterar kyrkorna och tystar deras profetiska samhällskritik. Därför hävdar ledarna inom Call To Renewal att de aldrig kommer att hjälpa staten dra upp drunknande ur floden – om de inte har full frihet att ta strid med de politiska och ekonomiska krafter som gör att de drabbade hamnar i flodens farliga virvlar.

Dialogens öppna landskap

Nyandlighetens två strömfåror

Min fru och jag promenerar rakt ut i Stilla Havet på den långa piren i Santa Barbara, Kalifornien. Solskivan håller just på att sjunka ner i oceanen framför oss. Den bäddar in hamnen med Stilla havskryssare, staden, spanska klostret och bergen i varma pastellfärger. De långsamma dyningarna hjälper oss att återfå sinnesron. Det behövs efter dagens hektiska studiebesök och stressiga, 99 mångfiliga motorvägar inne i Los Angeles.

Vi slår oss ner på en bänk och blir smått filosofiska. För fem år sedan var vi här under en liknande studieresa. Vi kan inte frigöra oss från intrycket av att dessa människor har uppbrott och kreativitet i blodet. Den ena kulturella trendvågen efter den andra uppstår just här. Sedan rullar de vidare mot den amerikanska östkusten och Europa.

Redan för mer än ett halvt sekel sedan började författare och bohemer längre norrut på samma

kust i regionen kring Big Sur utveckla en ny andlig kultur. Bland dessa nytänkare började man tala om »den skapande livskraften« (life force) och »den stora enheten« i tillvaron. Det var i den myllan den österländska andligheten och det västerländska idéarvet kunde börja växa sida vid sida.

Det var samma mytomspunna kust som hippiefolket invaderade på sextioalet. Här på stränderna i Santa Barbara samlades en ung generation kring motkulturens drömmar om ett annorlunda samhälle. Och här på samma kust – mitt bland gitarrer och marijunajointar – uppstod det hängivna Jesusfolket. Även Jesusrörelsen spred sig över världen och nådde vårt norrfångna land under sjuttioalet. Den fyllde våra katedraler och kapell med en ny sång.

100 Det som fört oss hit på två studieresor är den nya andlighet (ofta kallad New Age) som på två årtionden förändrat Västvärldens religiösa geografi. New Age-idéerna har som små rännilar funnits i årtionden, inte minst här i södra Kalifornien. Under sjuttioalet fylls de små bäckarna även av ett enormt tillflöde från motkulturens vilsna generation. Plötsligt ser vi två mäktiga nyandliga huvudfloder med ganska olika vattenkvalitet. Det är dessa jag skildrat i min förra bok *Den kosmiska katedralen* (1996).

På vår väg från Los Angeles till Santa Barbara har vi passerat de långa sandstränderna vid kändisarnas Malibu. Där slukade filmstjärnan Shirley MacLaine den nyandliga litteraturen och levde i största hemlighet med sina andliga vägledare under sjuttioalet. När hon trädde fram med boken *Ut på yttersta grenen* (1983) blev hon den stora fixstjärnan för den ena New Age-strömfåran. Boken blev fyra år senare en påkostad teveserie om hennes andliga resa. Den sändes i de flesta av jordens länder, även i Sverige.

Huvudingredienserna i Shirley MacLaines gren av New Age är kanaliserade budskap från den ockulta andevärlden, karmaläran och reinkarnation, människans odödlighet och gudomlighet, healing och en tolkning av verkligheten som säger att allt är ljus. Andliga vägledare och utomjordingar anses förmedla en högre andlighet. Därför företar Shirley MacLaine pilgrimsfärder både till Ambres i Sverige och till rymdskeppens landningsplatser högt uppe i Anderna.

101

På samma kust längre norrut finns ett glödande centrum för den andra nyandliga strömfåran – Esalen Institute, just vid de nytänkande bohemernas Big Sur. Det som hände här på sextio- och sjuttioalet färgar i hög grad innehållet på Västvärldens bokhyllor i dag i ämnen som hälsa, per-

sonlig utveckling, psykologi, metafysik, världsbild och filosofi.

På Esalen förenas vetenskap och andlighet, forskning och konst, öst och väst. Det säger något om den fruktbara kulturella myllan, när deras referensgrupp innehöll namn som Alan Watts, Gregory Bateson, Aldous Huxley, Abraham Maslow och Frederic Spiegelberg – tidigare assistent och kollega till den världsberömde teologen Paul Tillich.

På kort tid blir Esalen ett sjudande centrum för nya kraftfulla former av gruppdynamik, meditation, massage och kroppsterapier. Hit flyttar gestaltterapiens fader Fritz Perls. Esalen upprättar senare kontakt med psykosyntesen och dess grundare Roberto Assagioli. Också den holistiska medicinen blir ett inslag i kursutbudet.

102 På Esalen sjuder det av tilltro till att både individen och världen kan utvecklas och förändras. »Transformation« är det bevingade ordet. Förutsättningen är att människan växer på det inre planet och börjar utnyttja hela sin inneboende potential. Aldous Huxleys budskap om att vi bara använder en bråkdel av hjärnans kapacitet tas här på blodigt allvar. Det är därför man laddar allt i en ny dynamitförpackning för personlig och global transformation: The Human Potential Movement.

Det är denna dynamiska strömfåra av nyandlighet och alternativa terapier som fortfarande är en utmaning för västvärldens etablerade religion, psykologi och skolmedicin. I framtidens växthus på Esalen får religionerna från öst och väst leva sida vid sida. Besökaren får själv avgöra vad som fungerar och vilka redskap man väljer att ta med sig hem. Att tillskriva dessa människor den ockulta New Age-andlighet Shirley MacLaine företräder är befängd. Därför vill denna strömfåra inte längre bli förknippad vare sig med filmstjärnan eller med begreppet New Age.

I detta öppna landskap tvingas också psykologins inriktning vid de akademiska högborgarna bli konkurrensutsatt och leva sida vid sida med gestaltterapi, psykosyntes, kroppsterapier, med mera. Vad som är sanning och fungerar avgörs inte enbart i professorernas hjärnor och i forskarnas laboratorier, utan av klienterna och kunderna själva. Det är detta myndigförklarande av den vanliga människan – att ta ansvaret både för sin hälsa och för sin andlighet – som utlöst en lavin. I dag har exempelvis den alternativa medicinen fler patientbesök i USA än den vanliga skolmedicinen!

Det är förvånande att Jim Wallis och Ronald Sider, ledargestalter inom Call To Renewal, nästan aldrig refererar till tolvstegsrörelsen, nyand-

ligheten och den alternativa terapiscenen. Inte minst tystnaden om tolvstegsprogrammet och de miljoner amerikanare som varje vecka tillfrisknar i recoverygrupper är märklig. Det har väl knappast undgått någon läsare att jag själv ser tolvstegsprogrammens insikter och processer som ett paradigms för västerlandets befrielse – från förnekelse, materiellt beroende och ett övermod som kan besegla planetens öde.

104 Faktum är att Jim Wallis i sin bok *Tro som förändrar världen* nämner »självhjälp« som något av en motsats till socialt ansvarstagande. Sannolikt speglar detta New Age-rörelsens förlust av den stora visionen om planetens och samhällets transformation – till förmån för egen utveckling och privat välbefinnande. Ändå är jag inte beredd att ge upp dialogen med den seriösa nyandligheten. Jag tror att mötet med en profetisk andlighet kan blåsa liv i en större vision bland New Age-scenens många sökare. I de två följande avsnitten vill jag presentera viktiga stigfinnare i detta öppna landskap.

Det är dags att bryta upp från vår bänk ute på piren i Santa Barbara. Jag känner mig som ett barn kvällen före julafton – så spänd är min förväntan inför nästa dag. Först ska vi få träffa Gordon Melton, en av världens ledande New Age-forskare vid University of California. Då vill jag

testa min tes om att den New Age-strömfåra Shirley MacLaine representerar är på väg ut. För fem år sedan fanns det sådana inslag på tre stora svenska tevekanaler regelbundet. I dag letar man förgäves efter liknande program. Följande dag bekräftar Gordon Melton att läget är likadant i södra Kalifornien – där det hela en gång började för ett kvartssekel sedan.

Efter besöket hos Gordon Melton är det raka vägen uppför de lummiga sluttningarna och hem till en av vårt århundrades giganter inom själavården. Som ingen annan jag känner har Howard Clinebell förenat insikter och verktyg från psykodynamisk själavård, tolvstegsprogrammet, friskvård och de alternativa terapierna. Dessutom genomsyras hans tänkande av en ekologisk och social medvetenhet, en glödande kärlek till Moder Jord. 105

En av förklaringarna till Clinebells unika brobygge är förvisso hans receptiva och kreativa personlighet. Men jag är också beredd att använda C G Jungs ord »synkronicitet«. För visst kan man i Clinebells livshistoria spåra en säregen ledning där till synes tillfälliga sammanträffanden samarbetat till det bästa.

Människans potential och wellbeing

Det är för mig rena hemkänslan att läsa om Howard Clinebells uppväxtmiljö i småstaden Springfield, Illinois, ute på landsbygden. Det är precis samma jordbruksredskap och metoder som i min österbottniska hembygd för ett halvt sekel sedan. Dessutom känner jag igen fromhetsblandningen av varm hängivelse och snäv moralism. Speciellt i frågor om sex, ilska och aggressivitet lade man locket på, konstaterar Clinebell senare.

107

När Howard är fyra år drabbas familjen av en tragedi. Lillasystemen Ruth dör på sin ettårsdag. Patologiska skuld känslor hemsöker den lille grabben. Var det kanske han som orsakat hennes död, eftersom han ofta tyckte att hon var i vägen och stal föräldrarnas uppmärksamhet? Tidigt utvecklas ett notoriskt dåligt självförtroende. Det dåliga självförtroendet gör att skolarbetet hamnar i en

återvändsgränd. En rad smärtsamma misslyckanden leder Howard till en dystert slutsats. Antingen har han en extremt långsam inlärningsförmåga eller så är han rent av dum i huvudet. Att han senare skulle bli den mest lästa självårdsförfattaren och lära en hel generation att utveckla sin potential är svårt att föreställa sig i detta bottenläge.

På gymnasiet börjar en lärare intressera sig för den blyge och komplexfyllda grabben. Läraren lyckas steg för steg bekräfta sin elevs begåvning. Till sin förvåning upptäcker Howard att han kan överträffa både sig själv och andra på det intellektuella området. Så här skriver han senare:

108 *Jag kommer att vara djupt tacksam för den läraren så länge jag lever. Han hjälpte mig att undan för undan omvärdera min negativa självbild, finna nöje i att använda min hjärna och börja ana något av mina verkliga inre resurser.*

Det dröjer inte länge förrän Howard Clinebell får rejält med luft under vingarna. Efter förberedande studier dyker han år 1947 upp i den intellektuella »elitdivisionen« i New York – vid Union Theological Seminary, Columbia University och White Institute of Psychiatry. Här möter han och påverkas djupt av en av århundradets viktigaste

teologer, Paul Tillich, som nyligen tvingats lämna sin professur i Nazi-Tyskland. Han deltar i seminarier med blivande världsnamn och författare inom den humanistiska psykologin, exempelvis Erich Fromm och Rollo May.

Vid sidan av sina studier bär Clinebell ansvaret för en växande familj och har därför en pastors-tjänst samtidigt. I ett samtal med en granne råkar han nämna ämnet för sin doktorsavhandling, om andlighetens betydelse för behandling av alkoholism. Grannen frågar om han vill möta Bill. – Vilken Bill? frågar Clinebell oförstående. Några dagar senare äger det första mötet rum mellan Howard Clinebell och Bill Wilson, Anonyma Alkoholisters legendariske grundare.

De utvecklar ett ömsesidigt förtroende och Bill Wilson hjälper den unge doktoranden att tränga in i AA:s innersta kärna. Bland annat gör Clinebell sjuttionio djupintervjuer med tillfrisknande alkoholister. I ett personligt brev inför skrivandet av denna bok avslöjar han vilken djup påverkan mötet med tolvstegsrörelsen fick:

Mina kontakter med Bill Wilson och flera års forskning om AA ... hade en djup inverkan på min framväxande själavårdsfilosofi. Jag lärde minst lika mycket om människans frihet och fallgropar, om att

släppa taget (surrender) och om hinder för personlig utveckling genom AA som genom mina studier vid White Institute of Psychiatry, Union Seminary och Columbia University.

År 1956 publiceras avhandlingen med titeln *Understanding and Counseling the Alcoholic*. Den förste som får ett exemplar utanför familjen är Bill Wilson. Clinebell kallar honom »en av nittonhundratalets andliga pionjärer«. Sedan dess har avhandlingen blivit en klassisk handbok inom behandlingsbranschen. Den har utkommit i flera uppdaterade versioner, den senaste med titeln *Understanding and Counseling Persons with Alcohol, Drug, and Behavioral Addictions* (1998).

110 Arbetet med ett växande antal själavårdsfall och insikterna från Anonyma Alkoholisters tolvstegsprogram bidrar till en radikalare omprövning hos själavårdaren Clinebell. Inom honom växer en övertygelse om att den dominerande psykodynamiska inriktningen i alltför hög grad analyserar och behandlar det sjuka i människans psyke. Däremot försummar man att se och utveckla det friska, att locka fram klientens slumrande potential och samarbeta med de inre, självläkande krafterna.

Mitt i denna dramatiska omorientering bryter Howard Clinebell upp från New York och flyttar

till södra Kalifornien som är själva smältdegeln för de nya framväxande terapierna. År 1959 blir han professor vid Claremont School of Theology utanför Los Angeles. Det är vid denna tid Aldous Huxley sveper fram runt hela Kalifornien med sitt budskap om att människan bara använder en bråkdel av sin potential för utveckling och kreativitet. Och det är under sextiotalet den kaliforniska scenen invaderas av gestaltterapi (Fritz Perls), transaktionsanalysen (Eric Berne), psykosyntesen (Roberto Assagioli) och de kroppsorienterade terapierna. Jag ber Clinebell återkalla hur kontakterna ägde rum:

Jag mötte Fritz Perls vid några tillfällen, men hans skrifter om gestaltterapi gjorde intryck på mig först under ett seminarium med en av hans lärjungar. Psykosyntesen aktualiserades genom en kollega på Claremont School of Theology. När jag sedan läste boken Psychosynthesis insåg jag omedelbart att Assagioli underströk flera saker som jag redan skrivit om utifrån mitt eget perspektiv. Speciellt insåg jag att han, precis som Jung, hade utvecklat en terapi där andligheten hade en central plats.

III

Jag hade flera berikande kontakter med Eric Berne, transaktionsanalysens upphovsman. Bland annat in-

bjöd jag honom att föreläsa i Claremont och till en konferens för familjeterapeuter. Precis som Perls utslöts ju Berne av psykoanalysens officiella företrädare och utvecklade därför sin egen terapi.

Efter två årtionden på den dynamiska kaliforniska terapiscenen kommer ett imponerande helhetsgrepp. År 1979 utkommer grundboken *Growth Counseling* (själavård för personlig utveckling) och två år senare *Contemporary Growth Therapies*. Senare sammanfattas själavårdens landskap i den numera klassiska *Basic Types of Pastoral Care and Counseling – Resources for the Ministry of Healing and Growth* (1984). Det är fortfarande den mest lästa handboken i själavård vid amerikanska universitet och teologiska seminarier. Den lägger

112 AA:s tolvstegsprogram och nya terapeutiska verktyg i händerna på en hel generation präster, pastorer och själavårdare.

När man följer Clinebells utveckling kan man förledas att tro att hela Kalifornien sjuder av konstruktiva möten och dialoger mellan kyrkorna och New Age. I själva verket är det precis tvärtom. På den kyrkliga scenen finns starka aktörer och evangelikalaforskningssentra som målar den onde på väggen i sin jakt på New Age, nyandliga rörelser och »kulter«. Därför är Howard Clinebells

öppenhet och besök på Esalen långt ifrån självklart. Jag ber honom precisera sitt förhållande till denna strömfåra av New Age:

Jag besökte Esalen Institute ett par gånger för tre årtionden sedan. Huvudskälet var att jag ville lära mig något om nya metoder för helande som massage, body work, andningsterapi och så vidare. Ett annat skäl var att jag just då behövde en tid av stillhet och återhämtning.

Men jag vill inte överdriva mina direkta kopplingar. De flesta av mina tankar och metoder som påminner om New Age har sitt ursprung i mitt eget teoribygande och min själavårdserfarenhet.

Mina kontakter med de mest innovativa terapierna under de årtionden New Age hade inflytande gjorde mig dock mer övertygad om vad jag redan tidigare skrivit i mina böcker och artiklar. Det gäller inte minst orienteringen bort från det patologiska och till mitt nya huvudspår – själavård för personlig utveckling.

113

Själv upptäckte jag Howard Clinebell på en omväg först i slutet av nittioalet. Jag lystrade till nya tongångar inom psykologin som satte den individuella terapin i ett större ekologiskt samman-

hang. Först kom en antologi av *Theodore Roszak* (red) *Ecospsychology: Restoring the Earth, Healing the Mind* (1995) med bidrag av ett tjugotal psykologer. Följande år dyker en ny bok upp med samma tema, nämligen Howard Clinebell, *Ecotherapy: Healing Ourselves, Healing the Earth* (1996). Jag insåg att här fanns en ny spännande syntes för vårt nordiska sammanhang.

Den svenska kristenheten har i årtionden importerat författare, talare och rörelser från den amerikanska scenen. Jag frågar mig hur annorlunda mötet mellan kyrkan, tolvstegsfolket och det nyandliga sökandet hade gestaltat sig i Norden – om vi tagit till oss Clinebells själavård för tjugo år sedan? Här finns en sund syntes mellan nyandlighetens längtan att ge sig hän och tolvstegsrörelsens insikter om människans maktlöshet. Enligt Clinebell får man ha med Gud att göra både när livet sväller av kraft och när allt vi drömt om ligger i spillror!

Inte förrän nyligen har en av Clinebells viktiga böcker, *Wellbeing – den sjufaldiga vägen till bättre hälsa*, kommit på svenska. Boken är en verktygslåda för livet med redskap från den alternativa friskvårdsscenen, tolvstegsrörelsen och kristen själavård. Samtidigt är detta friskvårdsbibliotek en mötesplats mellan viktiga andliga

rörelser. Redan i ingressen kan vi skönja livserfarenheter, allt ifrån gossen som kämpar på skolbänken till den erfarne själavårdaren på väg mot sitt åttionde år:

Hemligheten är att du behöver lära dig att tycka om dig själv lite mer. Den här boken handlar faktiskt om kärlek – att ta hand om dig själv på ett kärleksfullt sätt. Du får en bred bakgrundskunskap och en mängd praktiska tips för hur du kan utforma ett personligt program för att öka ditt välbefinnande på alla nivåer.

Ett av Clinebells viktigaste bidrag till själavård, friskvård och terapier är det ekoterapeutiska perspektivet – att det personliga välbefinnandet går hand i hand med planetens och samhällets bästa. Mitt i fackkunskapen är de personliga erfarenheterna avgörande för hans utveckling, allt från barndomens Illinois, pensionärens uppskakande studieresa i det inre av Amazonas eller när han deltog i Martin Luther Kings marsch från Selma till Montgomery:

115

Alldeles uttröttade satt vi på Rådhusplatsens asfalt medan King höll ett av sina stora och inspirerande tal ... Stora dunkar med vatten langades längs ra-

derna. De fylldes på i den baptistkyrka mitt mot Rådhuset där King en gång började som pastor. Aldrig har ett nattvardsfirande berört mig så djupt som när jag drack från den gemensamma dunken. Med ens blev det alldeles tydligt att jag aldrig mer kunde utöva privatiserad själavård – utan medvetenhet om den vita rasens skändliga förtryck!

Dialog och befriande andlighet

Längre norrut på samma kaliforniska kust finns en annan pionjär på det andliga området. Det är den judiske rabbinen och profetgestalten Michael Lerner. Han har skrivit flera uppmärksammade böcker, är chefredaktör för den radikala tidskriften *TIKKUN* och leder en pionjärsynagoga i San Francisco – en länk i den judiska förnyelserörelsen.

Framför allt är Michael Lerner visionär ledargestalt för den nya rörelsen Politik med mening – en parallell till Jim Wallis och *Call To Renewal*. Hans vision av ett annat Amerika tecknas i boken *The Politics of Meaning* (1996). I media har Lerner kallats »Vita Husets guru« på grund av de starka intryck Hilary och Bill Clinton fick av hans bok och deras efterföljande kontakter. 117

Med doktorsgrader i både psykologi och filosofi/teologi förenas i Michael Lernalers tänkande vårt inre och yttre universum. Han bygger

broar, inte bara mellan teologi och psykologi, utan också mellan olika former av andlighet. Samtidigt andas allt han skriver profetens patos för vår utsatta planet och dess bebyggare. I dialogen med Michael Lerner skulle nyandligheten kunna återerövra den stora visionen om planetens befrielse och samhällets transformation.

Grundtesen i Michael Lernalers nya bok *Spirit Matters* (2000) är följande: Endast andligheten besitter den kraft som kan befria oss från den globala ekonomismens tyranni! Enda alternativet till självskhetens globalisering som vi just nu bevittnar är andlighetens globalisering! Det är därför Lerner gör sitt yttersta för att hitta beröringspunkter med olika former av andlighet som kan ge ett bidrag i denna jordens ödestimma. Gen-

118

svarret på hans bok visar att han lyckats. Enligt Lerner har varje människa ett inre universum som ingår i en långt större symfoni – vårt stora universum omkring oss. Vi är alla en liten del av den stora enheten, skapade med en klangbotten för musiken i den kosmiska katedralen. När bibeln kallar oss Guds avbilder skapade till gemenskap med Gud uttrycker den samma sak med ett teistiskt språk.

I ekonomismens tid reduceras människan till en ensam cynisk prestations- och konsumtions-

varelse. Hennes livsrum begränsas till en produktionshall och ett köpcentrum. Där jagar hon desperat livets mening i allt febrilare tempo. Som själavårdare och terapeut för människorna i Silicon Valley märker Lerner att hans klienter klagat över just avsaknaden av en mening och ett större sammanhang för sina liv. Han finner att många går omkring med en inre uppgivenhet och en lågmäld depression.

I denna ekonomismens värld blir livet splittat och schizofrent. Många odlar fortfarande på fritiden en liten trädgård med värderingar som kärlek och solidaritet, till exempel inom familjen. Men så snart de går ut till sin arbetsplats tvingas de ställa om sin personlighet och byta värderingar. Där är det nämligen bara prestation, konkurrens och vinst som gäller. Den som inte vill inordna sig är snart ute! 119

Många har i något skede av sitt liv försökt introducera andra värderingar på arbetsplatsen, men de flesta har avfärdats som ljusblåa och fått hårda törnar. De bär på sår i sitt inre och vill inte bli sårade igen. Därför har de tvingats att ge upp och acceptera att världen är självisk och cynisk. Cynismen har så småningom blivit ett skydd mot att försöka och såras igen. Det enda som kan befria och hela dessa människor är enligt Lerner en

andlig upplevelse av tillvarons yttersta grund – kärlek, helande och solidaritet.

Att apatin och cynismen griper omkring sig bland USA:s 35 miljoner fattiga är fullt begripligt. De bevittnar hur företagsledarna höjer sina löner så att de nu tjänar 200–300 gånger mer än sina anställda. Samtidigt får de själva allt svårare att få fram mat och kläder åt familjen. De hör hur de stora företagen i allt högre grad finansierar valkampanjerna och därmed köper demokratis företrädare. Många tappar motivationen att gå till valurnan och demokratin urholkas på ett skrämmande sätt.

120 Men det är minst lika ödsligt att i en av Lerner's böcker läsa om hur samma cynism påverkar USA:s och världens mäktigaste politiker. I Texas håller Hillary Clinton ett visionärt tal år 1993 som i långa stycken är en formulering av Michael Lerner's program – en politik med mening. Men medias gensvar är cyniskt och brutalt. »Heliga Hillary« har speglat »tonåringens självupptäckt« och vill nu lära det »omoraliska Amerika hur man skall leva«. Lerner skildrar hur president Clinton retirerar bit för bit till den cynism som härskar även i demokratis högborg.

Ingen kan anklaga Michael Lerner för omedvetenhet om ekonomismens förödande conse-

kvenser för miljön, människors inre liv, de fattiga i USA och uländerna. Ändå är *Spirit Matters* en kraftfull och smittande optimistisk bok, en bok som tänt en ny hoppets gnista även i mitt eget engagemang. Det är därför *Spirit Matters* håller på att bli en folklig nätverksrörelse där allt fler yrkesgrupper möts kring vad andlighet och mening kan betyda för deras insats i samhället.

Enligt Lernalers skapelseteologi är tillvarons yttersta grund en obändig kraft som ständigt verkar för helande och transformation. Anden verkar i universum för att befria oss från det förflutnas makt och livets återvändsgränder. Ibland påminner formuleringarna om Martin Luther King – eventuellt därför att de ibland möttes på barriaderna?

Precis som Gud befriade Israel från Egypten kan Anden befria mänskligheten från den tvångsmässiga upprepningen av negativa känslor och kvävande, destruktiva tankemönster. Andligheten leder oss ut till en större rymd över våra liv där förundran och tacksamhet inför tillvaron är grundtonen.

Det är denna Befriande Andlighet (Emancipatory Spirituality) som Lerner ser sprida sig som en präriebrand och som kommer att bestämma utvecklingen under nästa epok. Trots alla hotbilder är han därför glad att få leva just nu och be-

vittna andlighetens återkomst. Hängivelsen och väckelseatmosfären påminner om Human Potential Movement under dess storhetstid.

Det krävs en otrolig precision att docka två farkoster ute i rymden. Lerner visar samma genialiska precision när han dockar biblisk skapelse-tro till den alternativa andlighetens helhetssyn och språkvärld. Här dyker osökt vissa frågetecken upp. Är Lerner fortfarande en judisk teolog eller är han rent av en förklädd New Age-profet? Hur är hans förhållande till nyandligheten?

Här och var tar Lerner tydligt avstånd från inslag inom New Age. I min egen dialogbok med New Age, *Den kosmiska katedralen*, väljer jag att konfrontera välkända profiler som Deepak Chopra, James Redfield (*Den nionde insikten*) och Shirley MacLaine. Det visar sig att Michael Lerner väljer en helt annan väg. Inte en enda gång nämner han dessa storheter i sin stora dialogbok.

Att Lerner har fått impulser från den alternativa scenens store idéhistoriker, Ken Wilber, överraskar inte det minsta. Däremot blir jag överrumplad, när han i nästa andetag uttalar sin tacksamhet till Neale Donald Walsch. Dennes bok *Samtal med Gud* är ju för närvarande samma magnet på den nyandliga scenen som Redfields böcker för ett antal år sedan. Så här skriver Lerner:

Jag fann i Walschs böcker djupa insikter på andlighetens område, skrivna med en mycket lättillgänglig stil. Walsch hör Guds röst på ett sätt som ger näring åt hoppet.

Utan tvekan är Michael Lernalers *Spirit Matters* en viktig mötesplats för sökare med olika färdriktning. Det bådär gott för planeten om allt fler grips och besjålas av hans profetiska patos – med djupa rötter i biblisk skapelseologi och arvet från hans lärofäder Martin Buber och Abraham Heschel. Jag avslutar med några exempel på det gensvar han mött från viktiga rörelser.

Bland de entusiastiska rösterna på den nyandliga scenen väljer jag Marianne Williamson. Genom sina kontakter med Vita Huset och böckerna *Åter till kärleken* och *The Healing of America* är hon idag en av de främsta profilerna inom den alternativa andligheten. Så här skriver hon om *Spirit Matters*:

123

Denna bok är ett mirakel och en skattkammare. Den är ett mirakel därför att den kan öppna hjärtat på den mest cyniska människa som förnekar andlighet och avfärdar den som ett New Age-påfund. På samma gång fördjupar boken förståelsen och det andliga djupet hos oss som menar att vi redan läst

tillräckligt med böcker om andlighet ... Lerner ger oss byggstenarna till en värld grundad på kärlek och omsorg, förundran och hängivelse.

Nyandlighetens profiler och den evangelikala kristenhetens ledargestalter lever fortfarande i skilda världar i USA. Men i omdömena om Michael Lerner bok står de faktiskt sida vid sida. Så här skriver Jim Wallis:

124 *Michael Lerner är en av Amerikas viktigaste andliga lärare, en samtida profet vars insiktsfulla och visionära tänkande redan utövat ett djupt inflytande på amerikansk kultur och idévärld. Hans sällsynta och värtaliga röst hjälper oss att komma ur den politiska vänster/höger återvändsgränden. Han hjälper både progressiva att övervinna sin rädsla för andlighet och andligt sinnade att inte fastna i narcissistiskt självförverkligande.*

David C Korten, författare till den viktiga boken *När företagen styr världen*, är en av världens främsta experter på den globala ekonomismen och vägen ut ur den. Det är löftesrikt och helt i linje med Lerner framtidsvision att läsa hans uttalande:

Jag tror att framgångsrikt politiskt handlande som syftar till att stävja företagens välde och att skapa en mänsklig balans med vår planet måste bygga på det djupa andliga uppvaknande som Michael Lerner skildrar i Spirit Matters ... Han visar oss hur vi kan leva ett andligt liv som hjälper oss att uppleva både ett personligt självförverkligande och en politisk slagkraft. Spirit Matters är en viktig andlig guide för en tänkande progressiv aktivist!

Gud och globaliseringen

Den globala visionen

Vi befinner oss på Floridas atlantkust. Det är sol och nordisk högsommarvärme mitt i februari. Målet för utflykten mitt i studieresan är Kennedy Space Center. Plötsligt bromsar vår värd och börjar backa. Vi får se vårt livs första alligatorer ligga orörliga i träsket alldeles intill vägen. En stund senare blir det tvärstopp igen. Då kommer en sällsynt vildkatt upp på vägen och sätter sig framför bilen. 129

Det är tvära kast att efter alligatorer och vildkatter svänga in på Kennedy Space Center. Visst är det fascinerande med alla rymdfarkoster och bärraketer, de flesta med nosen upp mot skyn. Det är en säregen känsla att gå in i en rymdfärja vars öden och äventyr i rymden man följt ända fram till den dramatiska landningen ute i öknen.

Ändå är besökets höjdpunkt en film med autentiska bilder och astronauternas kommentarer

från rymden. Hela väggen framme i den stora salongen består av filmduk. Den avancerade ljudtekniken ger en suggestiv kraft. Jag visste att dessa bilder från rymden hade stor betydelse för den nya världsbilden, livskänslan och andligheten inom den tidiga New Age-rörelsen.

Astronauternas färd kring jorden gick i svindlande fart: Nu passerar vi Bombay, här har vi Sicilien under oss och där är ni vid era skärmar hemma i Houston! När mänskligheten för första gången såg bilderna upplevde många intuitivt att Moder Jord är en enda stor levande organism som bär miljarder människobarn i sin vida famn. Med ens blev det så tydligt att vi alla – folk och nationer – lever i samma planetariska by. Vi är hänvisade till samexistens om vi ska klara vår fortsatta resa genom kosmos.

130

Jag var inte beredd på att dessa bilder skulle beröra mig så djupt. I biosalongens mörker fylldes jag av ömhet för den blå och grönskimrande planeten på färd genom ett kosmos så fyllt av kyla och död. Fast på en punkt skiljde sig astronauternas och min egen känsla. Jag minns inga entusiastiska kommentarer när de från Sibirien flög över min hembygds skärgård i Österbotten och Roslagen i Sverige, men för mig är detta helig mark. Det är här både svanar och människor söker sig

nära varandra – när den nordiska sommarnatten sveper in allt i sin skira slöja.

Det var i detta globala scenario den så kallade »oförgängliga filosofin« vann terräng. Den hävdar att alla stora religioner vittnar om en större andlig verklighet – bortom mänskliga begrepp och dogmer. Det är denna mystikens djupare enhet som ska förena och vägleda mänskligheten i en ny global tidsålder. Vi ska inte längre betrakta andra religioner som främmande, utan som släktingar. Med vägledning av olika religioner är vi alla – enligt den oförgängliga filosofin – på väg hem till vårt gemensamma ursprung i Gud, den andliga verkligheten!

I biografens mörker slår det ner som en blixtnytt medvetande: Det är ju med samma hisnande scenario även bibeln börjar! Det allra första den skildrar är hav, kontinenter, folkslag i rörelse och ett sagolikt myller av levande varelser. Den börjar inte med utvalda folk, utvalda kyrkor och kvinno- präststrider. Tretusen år före människans entré i rymden skildrar den alla folk tillsammans på den vida tältplatsen – i den planetariska byn. När den senare börjar tala om ett utvalt folk är siktet även inställt på hela skapelsen och mänskligheten.

Därför skulle det vara helt befängt att påstå att Gud är mot globalisering. Redan bibelns ur-

sprungshistoria (1 Mosebok 1–11) berör alla folk och har ett globalt perspektiv. Profeterna har en för sin tid hisnande global medvetenhet. Enligt Matteusevangeliet är Jesu sista ord till sina lärjungar en vision om att nå alla folk. Och i bibelns sista bok är det globala perspektivet helt dominerande. Genom hela Uppenbarelseboken fram till dess stora slutscen är det fråga om planetens öde och alla folks gemensamma framtid – en teologi för jorden!

Därför är det dags för bibelns befrielse från snäv nationell provinsialism, kyrklig instängdhet och västvärldens fyrkantiga paradigm. Med tanke på de globala utmaningar mänskligheten står inför är det hög tid att läsa dessa skapelse- och profetexter under den höga himmel där de en gång föddes.

132

Västvärldens kristenhet skyggar intuitivt för allt österländskt. Faran är att kyrkan blir mer renlärig än Gud själv. Det är nämligen ett faktum att Gud enligt bibeln börjar sin uppenbarelse mitt i österlandets kultur och religiositet. Det är just därför vi hamnat i en besynnerlig situation: Det är i dialogen med andra andligheter som västvärldens kyrka äntligen börjar upptäcka den helhetssyn och dynamik som finns i de bibliska texterna sedan tre-tusen år tillbaka!

Likaså har kristenhet i århundraden betraktat judendomen och islam som »främmande religioner«. Historien innehåller skrämmande exempel på vilka övergrepp som ägt rum med dessa hotbilder för ögonen. Därför är det dags att besinna det enkla faktum att kyrkan har åttio procent av bibeln gemensam med judendomen – och i långa stycken även islam. Religionsdialogen är inget nytt påfund. Den är inskriven i bibeln från dess första blad. Det är i denna dialog vi hittar både det gemensamma i tro och etik, men också de viktiga skillnader som existerar.

Bibeln är ett dokument som skildrar Guds tusenåriga vandring tillsammans med mänskligheten för att förverkliga sin shalom-vision. Med sitt annorlunda och ibland halsbrytande bildspråk skildrar Uppenbarelseboken den dag Guds vision för jorden och mänskligheten blivit verklighet: 133

Sedan såg jag, och se: en stor skara som ingen kunde räkna, av alla folk och stammar och länder och språk. De stod inför tronen och Lammet (Kristus) klädda i vita kläder med palmkvistar i sina händer.

UPPENBARELSEBOKEN 7:9

Hängivenhetens katedral

Bibelns skapelseberättelse har haft en närmast ofattbar betydelse för mänsklighetens historia. Många menar att den västerländska civilisationen, på gott och ont, är otänkbar utan den helhetssyn och människosyn som finns i skapelsetexterna. Dessa teologer för tretusen år sedan plitade ner ett fåtal sidor men deras formuleringar har gett upphov till tiotals hyllmetrar i vår egen tids akademiska bibliotek – i discipliner som filosofi, psykologi och teologi.

135

Deras ord har också inspirerat miljoner marginaliserade och förnedrade människor att räta på ryggarna och påbörja marschen mot friheten. Inte minst i Martin Luther Kings och Desmond Tutus tänkande är utsagan om att varje människa är »Guds avbild« en hörnsten.

Dessa texter har genom årtusenden förmedlat en trygghet och en hemkänsla i tillvaron. De

skrevs i en tid när människorna kände rädsla för himlakropparna och sitt kosmiska sammanhang. Skapelseberättelsen befriar från rädslan för de kosmiska kaosmakterna. Sol, måne och stjärnor är inga blinda ödesmakter som styr våra liv utan ljuskällor till människans tjänst, en med stor lyskraft om dagen, andra med matt sken om natten. Till och med de fruktade, vilda och skummande kaosvattnen har Gud tämjt med sitt blotta ord. Därför vilar vårt jordiska hem i goda och tillräckligt starka händer.

136 Vilka hotbilder och ödesmakter som sprider rädsla och vanmakt varierar från epok till epok i mänsklighetens historia. I dag är det sällan mytiska makter som hemsöker människorna i västerlandet. I stället är det våra egna skapelser och system som börjat skena och fått sådana globala proportioner att kosmos åter blivit skrämmande. Ozonskiktet sviktar, växthuseffekten tilltar, Golfströmmen svalnar och den lösläppta globala kasinoekonomin har blivit en ödesmakt som styr och bestämmer över vem som ska vara hungrig, sjuk och arbetslös på jorden – utan att nationella regeringar och politiska partier tycks kunna tämja monstret.

Skapelseberättelsens förmåga att förmedla en helhetssyn och livets grundvärderingar är en annan förklaring till dess inflytande. Den lyckas med

detta svåra konststycke genom att framställa en stor och komplicerad värld i miniatyr. Handlingen är sammanträngd till en trädgård och en enda familj. I den lilla berättelsen blir människans stora sammanhang överblickbart och begripligt. I stället för teoretiska begrepp använder den små scener ur mänskligt liv som kan överbrygga tid och rum och tala till nya situationer och kulturer.

Enligt dessa texter är människan insatt i ett ekologiskt samspel och livsflöde. Hon lever i tre grundläggande shalomrelationer – till Skaparen, andra människor och den övriga skapelsen. Det är dessa relationer som är tillvarons och människolivets grund. Så länge människan är lyhörd för livets lagar och respekterar dess värderingar fungerar skapelsen. Men så snart hon i övermod skadar eller kränker någon av relationerna börjar livet ebba ut och tillvarons bumerang att slå tillbaka. 137

Skapelseberättelsen framhäver också människans värde och ansvar. Varenda människa är en avbild av universums arkitekt och kan kommunicera med tillvarons innersta hemlighet, vårt gudomliga ursprung. Vi är alla ett unikt universum av gener och livserfarenheter. Denna människosyn har inte bara varit den tändande gnistan i starka befrielseörelser, jag har själv sett människor resa sig ur förnedring och skam på ett svenskt be-

handlingshem – när signalen nådde fram att det inte finns några missfoster.

Skapelsetexterna tillmäter människan en oerhörd betydelse för jordens utveckling och framtid. Det är först genom hennes arbete och kulturinsats skapelsen kan utvecklas och bli vad Gud ämnat den till (1 Mosebok 2:5). Nu kan människan inte fullfölja uppdraget att styra utvecklingen – om hon inte ser och förstår sammanhangen. Det är just på denna punkt den resignation och apati sprider sig i västvärlden som på sikt hotar vår dyrköpta demokrati.

138

Bibelns skapelsetexter vill ge oss det mod som behövs i detta avgörande historiska ögonblick. Vi är alla Guds avbilder och tillsammans satta att både begripa och styra utvecklingen. Bibelns framtidsvision är en helhetssyn utifrån vilken vi kan värdera och kritisera vad som är på gång i samhället. Faktum är att den ensamma mamman ute i Stockholms lekpark har lika viktiga insikter om livets grundvillkor i samhället som chefen på ett stort företag. Därför tror jag att Gud själv vill mobilisera de små människorna att återigen ta upp kampen mot destruktiva krafter som förstör skapelsen och reducerar människor till ettor och nollor.

Men är det mödan värt att kavla upp ärmarna? Har livet fortfarande en chans mot globala sys-

tem och destruktiva krafter? Ondskan antar förvisso skrämmande proportioner i dag men enligt bibelns skapelseteologi har det onda ingen egen skapande makt. Dess imponerande makt består i att bryta ner och förstöra det som Gud skapar. Precis som en livsfarlig parasit kan angripa en frisk människokropp angriper ondskan livsflödet i skapelsens tre relationer med sin nedbrytande och på sikt livshotande skadeverkan.

Det är människans beslut och handlingar som öppnar porten för det ondas djupa verkan i skapelsen. Gamla testamentet gör det mycket tydligt att djävulen inte kan husera på jorden – om inte Gud och människan ger honom spelutrymme. Och så snart människan samarbetar med livet och Skaparen sätts gränser för ondskans framfart. Då bryter i stället skapelsens självläkande krafter fram som helar och upprättar människor och en sårad jord. Det är detta som sker när kraftfulla rörelser ur folkdjupet, reformationer och folkväckelser förändrar samhället och historien.

139

Varenda dag pågår febril aktivitet i skapelsens helandeverkstad även om de flesta inte är medvetna om att de gör en insats där. Jag tänker på den strida ström av människor som varje morgon är på väg till sjukvården och friskvården. Jag tänker på psykologer, familjeterapeuter och själavår-

dare som identifierar blockeringarna och förlöser livsflödet hos enskilda, i relationer och familjesystem. Jag kunde fortsätta uppräknings sidan upp och sida ner. Här pågår dag ut och dag in ett imponerande samarbete med skapelsen.

Vad som sker på dessa olika frontavsnitt i kampen för livet ger oss ledtrådar till hur en samlad folkresning kan samarbeta med tillvarons livsflöde och ordning. När vi ser ett läkarteam i aktion fascinerar vi av deras kompetens och utrustning. Ändå vet varenda läkare och sjukvårdare att de inte har en chans – om de inte är lyhörda och ödmjuka tjänare åt livets inneboende vishet och läkande krafter. Det är just deras respekt för livets lagar och helande kraft som gör att vi kan lämna sjukhuset på egna ben efter några dagar.

140 Det är precis samma respekt för livets lagar och tilltro till skapelsens bärande ordning som kan öppna en hoppets port mot framtiden. Biblisk tro är att Gud och livet är starkare än den djävulska parasitmakten. Därför är frågan om jordens framtid ytterst en fråga om vi människor är villiga att sluta vara gudar och inta vår plats i skapelsen – att vårda, bevara och utveckla livets rikedom på denna skimrande pärla i kosmos.

Som stressade och teoretiserande västerlänningar tycker vi kanske att det är dags att lämna

skapelsetexterna – när vi fått grepp om deras idé-
innehåll. Men enligt de teologer som gav oss dessa
texter vore detta ett katastrofalt misstag. Det är
ungefär som att gå hem från operan efter att ha
köpt partituret vid entrén – utan den musikupple-
velse orkestern, kören och solisterna skapar.

När teologerna i det forna Israel kommer in
på skapelsetemat väljer de nästan alltid hymnens,
poesins och bildens språk, ett språk som kan för-
medla skönhet, rytm, harmoni och hängivenhet.
De vet att skapelsens shalom inte är ett statiskt
tillstånd eller en abstrakt teori – utan en brusande
symfoni. Det är därför de leder oss ut i den kos-
miska katedralen. Inte förrän vi berörts av musi-
ken under dessa mäktiga valv har vi förstått vad
deras texter talar om. Det är i denna hängivelse
och i det personliga mötet med Livet som förviss-
ningen föds – att jorden trots allt har en framtid!

141

När ordning står mot ordning

Imperiet har uppnått positionen som ledande världsmakt och hovet kan omsätta sina drömmar i verklighet. Med i planeringen finns monument, pyramider, palats och tempel. En helt ny huvudstad ska uppföras. Rekryteringen av arbetskraft till de heta regionerna sätter omedelbart igång.

För de halvnomadiska folken öster om Nilen utvecklar sig byggboomen till en ren katastrof. De rycks brutalt från sina hemmiljöer och vanliga sysselsättningar. De placeras i stedbrott och transportkedjor under österlandets brännande sol. Familjer splittras och många dukar under. För ättlingarna till bibelns patriarker Abraham, Isak och Jakob blir tvångsarbetet en mardröm. 143

Bibelforskarna visar att skapelse- och vishets-tänkandet i förvånansvärt hög grad är gemensamt för folken öster om Medelhavet. Walter Brueggemann, en av världens ledande bibelteologer,

144 visar att denna »Common Theology« (allmän-teologi) ofta allierar sig med och legitimerar den befintliga politiska makten. Skapelsens sinnrika grundordning får en motsvarighet i en lika sofistikerad politisk och ekonomisk ordning – på regimens och elitens villkor. Inte minst i Faraos Egypten har detta vishets- och ordningstänkande en hemvist. Men den teologin ger inte det minsta skydd åt de plågade folk som släpar på stenblocken till palats, tempel och pyramider. Det är mitt i detta förtryck som en radikalt annorlunda gudsbild och teologi föds. Walter Brueggemann betonar att den annorlunda Guden inte uppenbarar sig som svar på folkets lovsång till skapelseordningen – utan vid dess smärtpunkt som ett gensvar på de människors klagorop som drabbats av den befintliga ordningen. Det är vid den smärtpunkten Israels unika gudsuppenbarelse äger rum:

... och israeliterna suckade under sin trældom. De ropade i sin nöd, och deras klagan steg upp till Gud. När Gud hörde deras jämmer tänkte han på sitt förbund med Abraham, Isak och Jakob och tog sig an israeliterna ... Herren sade: »Jag har sett hur mitt folk plågas i Egypten. Jag har hört deras klagorop över sina slavdrivare – ja, jag vet vad de får lida ...«

MOSEBOK 2:23–3:7

Efter den dramatiska räddningen ur Faraos järngrepp är det just som folkets befriare Gud vill bli känd. Så här talar Jahve till sitt folk ute i öknen, vid Sinai berg:

Ni har sett vad jag gjorde med egypterna och hur jag har burit er på örvingar och fört er hit till mig ... Jag är Herren, din Gud, som förde dig ut ur Egypten, ut ur slavlägret. Du ska inte ha andra gudar vid sidan om mig.

2 MOSEBOK 19:4; 20:2F

Väl framme i drömmens och frihetens land utvecklas Israel själv till en ledande världsmakt under Davids och Salomos storhetstid. Än i dag finns lämningar kvar efter deras imponerande byggnadsverk. Och precis som andra imperier skapar de en stark krigsmakt, en rikstäckande administration och en växande ämbetsmannaelit. Skattebördan blir olidlig för folket och alltfler hamnar i livegenskap och slaveri – en orsak till rikets delning efter Salomos död.

145

I mitten av 700-talet upplever Norra Riket, Israel, en sällsynt ekonomisk blomstring under kung Jerobeam II. De välbesuttna blir allt rikare medan majoriteten får det allt sämre. Det är berättelsen om uttåget från Egypten som utgör den bärande

grunden för tro och gudstjänstliv. Men även detta radikala arv har vingklippts och tjänar numera som legitimation för staten, eliten och dess politik: Oss allena har Gud utvalt bland jordens folk och kommer att beskydda oss under alla förhållanden! I den formen ger Exodusteologin inte längre det minsta skydd för plågade och förtryckta.

Det är rakt in i denna situation profeten Amos riktar sitt tal vid en av årets religiösa högtider i Betel, Norra Rikets centralhelgedom. Talets första del är ett massivt angrepp på grannfolken (Amosboken 1:3–2:5). Orsaken är deras bristande respekt för människovärdet och de mänskliga rättigheterna. Stämningen är lyrisk i gudstjänstpubliken när de hör att Gud äntligen ska ta itu med dessa besvärliga grannar.

146 Plötsligt tar Amos förkunnelse en chockerande vändning. Även Israel ska bereda sig på att möta sin Gud, inte som beskyddare – utan som domare! Israel har nämligen överträffat grannfolken i omänsklighet, obarmhärthet och förakt för mänskliga rättigheter. Medan grannarna har förgripit sig mot andra folk i krig har Israel trampat på svaga, fattiga och värnlösa inom det egna folket.

Mot slutet av sitt tal kommer Amos in på själva grunden för Norra Rikets tro och gudstjänstliv – uttåget ur Egypten (Amosboken 2:9ff). Som

inget annat folk borde Israel veta att Gud står på de svagas och förtrycktas sida. Det var ju så Herren uppenbarade sig för det lilla slavfolket en gång. Att trampa på fattiga och svaga är därför att trampa på den gudsuppenbarelse som är grunden för Israels existens och gudsförhållande.

Det är oerhört att höra Amos angrepp på det religiösa etablissemang. Hur vågar en ensam människa – mitt bland alla präster och gudstjänstfirare – ta följande ord i sin mun? Så här hälsar enligt Amos Gud själv till den samlade festpubliken:

Jag avskyr era fester, jag hatar dem, jag står inte ut med era högtider ...

Låt mig slippa dina psalmer, jag vill inte höra ditt strängospel!

Men låt rätten välla fram som vatten och rättfärdigheten som en utsinlig ström. 147

AMOSBOKEN 5:21–24

Rikets centralhelgedom i Betel är direkt underställd kungen i huvudstaden Samaria. Ansvarig på ort och ställe är översteprästen Amasja som inser att han måste ingripa (Amosboken 7:10–17). Först sänder han ett bud till kungen med följande lydelse: »Amos uppviglar folket mot dig; riket tål inte hans profeterande ...«

Och visst har översteprästen hört rätt. Amos efterlyser en så radikal förändring av politik och ekonomi att hela makteliten skakas i grunden. Amos och profeterna efter honom angriper den befintliga ordningen i ett djupt medvetande om en annan ordning, tillvarons ursprungliga shalom-ordning. Det var ju för att bli en modell bland folken för den ordningen Israel en gång utvaldes.

I ljuset av shalom-ordningen framstår den nuvarande samhällsordningen som rena oordningen – en port på vid gavel för kaos, social upplösning, krig och förintelse! Medan regimen och prästerskapet talar om fred och stabilitet är enligt Amos kriget redan i full gång mot de fattiga, värnlösa och änkorna i samhället.

148 Sannolikt kan översteprästen och makteliten tillstå att ett och annat övergrepp förekommer. Men på det stora hela lever de rika ett hederligt liv och sköter sina affärer enligt samhällets lagar. Det är väl inget fel att kräva ränta på utlånade pengar och att lånen ska återbetalas när tiden löpt ut? Att långgivarna sedan kan få tillbaka sina pengar endast genom att sälja de skuldsatta till slavkavalerierna, det tillhör så att säga spelreglerna och livets realiteter.

Det är mot denna obarmhärtiga ordning och dessa grymma realiteter Amos och de andra profe-

terna sätter in sin rungande protest. De angriper med skärpa handels- och rättsväsendet som ruinerar fattiga och utsatta grupper (Amosboken 5:7, 10-13; Jesajaboken 1:21-26; 10:1-4; Mikaboken 3:1-3). De brännmärker välfärden, inte utifrån något fattigdomsideal – utan i solidaritet med de drabbade vid smärtpunkten i det dåtida samhället.

Återigen ser vi vår situation gestaltad och genomlyst på bibelns miniatyrscen. Samma uppdelning av rika och fattiga som ägde rum i det lilla Medelhavslandet har fått global räckvidd i dag. Orsakerna är förvånansvärt likartade – handelsvillkoren, upprustningen och elitens själviskhet. Även i dag kämpar två världsordningar om herraväldet över planeten!

Även andlighetens och teologins dilemma gestaltas på denna miniatyrscen. Det är ett laddat ögonblick när prästen Amasja ingriper för att bringa profeten Amos till tystnad. Vi ser två teologer i precis samma historiska situation – och ändå lever de i två skilda världar. Översteprästens teologi betjänar och välsignar den befintliga ordningen över hela linjen. Profeten Amos däremot finner ingenting värt att välsigna, utan kräver en radikal omvändelse och reformation.

Flera teologer hävdar att kyrkorna i dag försatts i en liknande valsituation där neutralitet är

utesluten. De menar att det är dags att upphöja den förödande globala ekonomismen till *status confessionis* – en bekännelsefråga. Uttrycket har tidigare använts om kyrkornas förhållande till nazismen, apartheid och förintelsevapnen. Den tyske teologen Ulrich Duchrow säger att ekonomismen sprider förstörelse och död över planeten, precis som kärnvapnen.

När kyrkan säger sig tro på himmelens och jordens Skapare förutsätter denna bekännelse en trohet mot skapelsens ekologiska grundordning – närhelst den kortsiktiga ekonomiska världsordningen hamnar i konflikt med ekologin. Och om kyrkan bekänner sig tro på en Gud som uppenbarar sig vid samhällets smärtpunkt då måste även kyrkan leva i solidaritet med de svaga och drabbade.

150 Det kommer en tid när till och med profeterna börjar tvivla på sitt folks förmåga att vända om. De upptäcker alltmer av det ondas djupverkan på människor och samhällssystem. Men trots denna pessimism slocknar inte glöden i deras pupiller. De har börjat ana en gestalt i fjärran som i djupet av historien är på väg till mänsklighetens undsättning. En av profeterna kallar denna gåtfulla gestalt »Herrens lidande tjänare«, en smärtornas man i vars sår vi kan bli helade. Med de bilder de gav oss var det inte svårt att känna igen honom – när han kom!

En helad och försonad värld

Han föddes och växte upp bland enkla människor i ett litet ockuperat land. Han skrev ingen bok eller artikel. Största delen av sitt liv var han hantverkare, men kort före sin död framträdde han i offentlighetens ljus. Ändå har ingen enskild människa haft en sådan djupverkan på mänskligheten som han.

Människor greps av hans annorlunda liv och budskap och förde berättelsen vidare längs de romerska härvägarna till Europa och Asien. Nya generationer slöt upp i leden och förde budskapet över hav och kontinenter, inte sällan med livet som insats. 151

Tragiskt nog glömde de ibland sitt egentliga ärende och började blanda in den politiska maktens och sin egen kulturs intressen. Därför vill vi dröja en stund vid det ursprungliga källflödet – Jesusrörelsen i Galiléen.

Alla föräldrar har drömmar om sina barns framtid. För Josef och Maria fanns det gott om bränsle för drömmar om deras förstfödde som enligt en ängels ord skulle »frälsa sitt folk från deras synder«. Men Josef får sluta sina dagar – utan att något händer. Ju mer år läggs till år infinder sig tvivlet också hos Maria. Men en morgon bryter Jesus upp och ger sig ut på vägarna.

Samma kväll kommer de första rapporterna till Maria därhemma. Folk påstår att han bett två ynglingar, Petrus och Andreas, lämna fiskenäringen och bli »människofiskare« i stället. Det låter inte klokt. Men ungdomarna ska faktiskt ha brutit upp och följt honom. Även två andra bröder, Jakob och Johannes, lär ha lämnat båtarna och sin far Sebedaios och slagit följe med Jesus.

152 Det är allt märkligare saker Maria får höra. Förvärkta människor rätar på ryggarna. Trots att det är förbjudet vågar han vidröra smittsamma spetsålska som blir helade. Och det sägs att han talar om Guds närvaro bland människorna med sådan utstrålning, makt och myndighet – att de religiösa ledarnas utläggningar förbleknar helt och hållet.

Efter tre årtionden bland Galiléens enkla människor har Jesus insett hur de en gång så befriande religiösa orden börjat blockera – i stället för att öppna för den andliga verkligheten. Därför

avstår han konsekvent från sin samtids religiösa språk. I stället genomsyras hans tal av färgstarka bilder och liknelser från människornas vardagsvärld. Det är därför dessa människor känner igen sig, grips och börjar ana: Guds rike har verkligen landat bland våra snickarbodar och fiskebryggor!

Ju religiösare man är på den tiden, desto svårare är det att hänga med i svängarna. Ingen dåtida rabbin hade kommit på idén att söka adepter bland fiskare i det halvhedniska Galiléen. I nästa berättelse i Markusevangeliet (2:13–17) spårar det enligt gängse synsätt ur helt och hållet. När Jesus närmar sig en av de beryktade tullstationerna händer något som gör att även lärjungarna fryser till. »Följ mig«, säger Jesus med värme till Levi bakom tulldisken, en av dem som sålt sig i den förhatliga ockupationsmaktens tjänst. Strax reser sig landsförrädaren och sällar sig till lärjungarna.

153

Det dröjer inte länge förrän det är dags för nästa chock. Jesus kallar en selot in i kretsen, en av landets beväpnade revolutionärer. Det sägs att om en selot och en tullindrivare gick in i en mörk park, då var det bara en som kom ut med livet i behåll. Nu sitter dödsfienderna vid samma bord. I Jesusrörelsen möts inte bara himlen och jorden, utan även människa och människa i försoning

och helande relationer. Guds rike är ett brobygge mellan människor, grupper och folkslag i en splittrad värld.

Det är fest hemma hos Levi. Utanför huset ses några strama män smyga fram och tillbaka. Det är ortens religiösa ledare som skuggar den nye villoläraren. »Äter han med tullindrivare och syndare?» frågar de Jesu lärjungar.

Egentligen är frågan onödig, Jesus sitter ju väl synlig mitt i gänget av syndare och tullfolk. Plösligt tystnar sorlet när Jesu stämma ljuder med sällspord intensitet:

Det är inte de friska som behöver läkare, utan de sjuka. Jag har inte kommit för att kalla rättfärdiga, utan syndare.

Detta är Jesusrörelsens programförklaring och glädjebudskap (på grekiska: *evangelion*) i ett nötskal. Det är Skaparen som gjort entré – inte som domare, utan som läkare – i sin sargade skapelse. Helandet börjar underifrån, där sårerna och skadan är värst. Helandet begränsar sig inte bara till individuella människoliv utan innefattar en skadad och splittrad samhällsgemenskap. För att visa att försoning är möjlig där hatet är djupast, kallar Je-

sus dödsfiender in i den nya gemenskapen – framtidens shalommodell.

Det är skapelsetexternas gudsbild och människosyn Jesus lever ut enligt dessa berättelser. Det är just dessa blickar, ord och handlingar av ömhet och respekt för människan som Guds avbild som kan befria henne ur komplexens, skuldens och skammens mörka fängelsehålor. Eftersom även religionen tryckt ner människorna undviker Jesus varje skuldbeläggning och krav i mötet med dessa sårade och sköra människor. Det är här vi har hemligheten till människors upprättelse och den vilda glädjen varhelst Jesusrörelsen drog fram.

Detta ledde inte till en urvattnad och konturlös andlighet. Tvärtom, det är märkligt att se hur dessa människor växer och mognar i gudsríkets kraftfält. Det måste ha varit märkligt för både dem själva och bergspredikans publik att höra Jesus vända sig till fiskare, tullindrivare och prostituerade med orden: Ni är jordens salt och världens ljus! Detta är upprättelse och förtroende över hela linjen.

155

Men måste man uppleva sig som marginaliserad och syndare för att ha med Jesus att göra? Ibland har kyrkorna lättare hittat våglängden till knäckta och skuldyngda människor. De har varit

mera handfallna i mötet med sökare som kommer med sin hängivelse, kraft, kreativitet och längtan att utvecklas som människor. Enligt evangelierna kan man stiga in i Jesusrörelsen i båda livsfaserna.

När Jesus kallar de brunbrända ynglingarna på sjön Gennesarets strand börjar han inte med hur eländiga och syndiga de är. Tvärtom, han säger att han behöver deras unga liv, kraft och hängivenhet. Han utmanar dem till något stort och gåtfullt – att bli människofiskare. Det var på denna våglängd jag själv mötte honom som tonåring i Österbotten.

Det kom en tid när lärjungarnas svaghet och brustenhet visar sig i öppen dager, när alla av rädsla överger sin Mästare. Den mest hängivne av dem, Petrus, förnekar att han över huvud taget
156 känt Jesus. Men inte ens då poängterar Jesus deras misslyckande och skuld, sannolikt därför att han vet att skammen svider tillräckligt ändå. I stället blåser han in nytt mod i dem och ger nytt förtroende åt de lärjungar som misslyckats så flagrant.

Även Lukasevangeliet ger sina läsare en programförklaring. I sin hembygds synagoga erbjuder sig Jesus att läsa den sedvanliga profettexten mot gudstjänstens slut. Han väljer en text från Jesajaboken (61:1f) som vibrerar av patos för människorna vid samhällets smärtpunkt:

Herrens ande är över mig, ty han har smort mig till att frambära ett glädjebud till de fattiga. Han har sänt mig att förkunna befrielse för de fångna och syn för de blinda, att ge de förtryckta frihet och förkunna året som Herren valt.

LUKASEVANGELIET 4:18F

Dessa profetord lämnar ingen oberörd i ett Galileen som längtar efter den utlovade Messiasgestalten – han som ska befria folket från fattigdom, notorisk arbetslöshet, hunger och ockupationsmaktens förhatliga skattetryck. Därför är det ett magiskt ögonblick när Jesus vänder sig till publiken med beskedet: I dag har detta skriftställe gått i uppfyllelse inför er som hör mig! Den nya Jesusrörelsen är inget mindre än ett brohuvud för profeternas shalomvision.

157

Här tränger sig frågan på varför Jesus inte kunde göra gemensam sak med fariséerna – landets ledande reformrörelse? Vi gör det ofta lätt för oss att avfärda fariseisk fromhet som en massa inhumana regler och förbud. Innerst inne ville de föra arvet från Moses och profeterna vidare i sin egen tid. I djup tilltro till människans frihet och viljekraft pläderade de för en enkel livsstil, omsorg om de fattiga och respekt för tillvarons ekologiska ordning.

Skälet till att Jesus inte kan förena sig med fariséerna finns i programförklaringen i Markus-evangeliet: Jag har inte kommit för att kalla rättfärdiga utan syndare! Helandet av skapelsen börjar underifrån, vid samhällets smärtpunkt. Därför tar Jesusrörelsen avstånd från varje form av elit-tendens och elitrörelse – hur välmenande religiösa förtecken den än har.

Det är nämligen bara en elit som orkar leva upp till fariséernas livsstilsprogram. Den vanliga befolkningen reduceras till en grå och obildbar massa – för att inte tala om bottenskiktet där Jesus rekryterar sina anhängare: herdar, spetälska, tullfolk och prostituerade. Ju mer eliten lyckas höja sig till ett rättfärdigt liv, desto sämre och hopplösare känner sig de övriga. Trots sina goda intentioner förstärker 158 fariséerna den brustenhet och uppdelning i »vi och dom« som Jesus kommit för att hela.

Det låter motsägelsefullt, men Jesu försökningsrörelse utlöser en ny konflikt med dödlig utgång i dåtidens samhälle. Utifrån sin teologiska position är nämligen slutsatsen oundviklig för de religiösa ledarna: Antingen är Gud inte längre rättfärdig som vi tror eller så är Jesus en hädisk villolärare – i förbund med den Onde själv! Därför är det bara en tidsfråga när ställningskriget övergår i en avgörande slutoffensiv.

När Jesus och lärjungarna tar den upptrampade stigen genom en åker äger ett nytt intermezzorum. Trots att det är förbjudet i de äldstes stadgar river lärjungarna åt sig av axen och äter på sabbaten – sannolikt därför att dessa halvhedningar inte visste bättre. Men Jesus ber inte om ursäkt. I stället försvarar han deras tilltag med en fariséerna halsbrytande bibeltolkning: Har ni inte läst om kung David och hans män, hur de åt av det förbjudna skådebrödet i helgedomen – helt enkelt därför att de var hungriga!

Jesu teologiska slutledning är oerhörd för sin tid: När människans behov och nöd, som i fallet med David och hans män, kolliderar med den religiösa traditionen då står Gud på människans sida. Sabbaten blev till för människan och inte människan för sabbaten (Markusevangeliet 2:27). 159

Även i nästa text i Markusevangeliet drar det ihop sig till ett hotfullt åskväder. Fariséerna och Jesus möts i en synagoga på en sabbaten. I publiken finns en man med förlamad arm. Skälet till att luften är så laddad är att endast en människa i omedelbar livsfara får botas på en sabbat. Spänningen blir olidlig när Jesus kallar fram mannen och vänder sig till fariséerna med sin tillspetsade fråga: Är det lovligt att döda eller göra levande på sabbaten?

Det är dödstyst i synagogan. På ett upprörande sätt nonchalerar Jesus det absolut viktigaste alternativet – att inte göra något alls, av lydnad och respekt för Guds vilja. Därför vidgar sig klyftan mellan Jesus och hans fiender för varje sekund. Fariséerna är övertygade om att den sjuke ska vänta till nästa dag – för Guds skull. Jesus är minst lika övertygad att mannen ska få hjälp omedelbart – annars döljs Guds kärleksfulla ansikte av religionens paragrafer. Därför helar Jesus den sjuke på sabbaten.

Här börjar enligt Markusevangeliet Jesu *via dolorosa* (smärtornas väg). Från denna stund kastar korset och den stundande avrättningen en allt tyngre skugga över hans liv. Jesu korsdöd är ingen isolerad offergärning på slutet utan konsekvensen av Guds kärlek som ständigt överskrider gränser och går utsatta människor till mötes. Annars har fariséerna och Herodes hantlangare inte så mycket till övers för varandra, men nu kan de förenas – för att utplåna denna hotfulla kärlek och solidaritet med människorna:

Men fariséerna gick bort och började genast överlägga med Herodes anhängare om hur de skulle röja Jesu ur vägen.

MARKUSEVANGELIET 3:6

Kärlekens och ickevåldets pris

Det är alltför riskabelt att sätta in dödsstöten mot Jesusrörelsen uppe i Galiléen. Där finns för få fari-séer och Jesus är för populär i de djupare folkskikten. Skulle han däremot komma på idén att bege sig till Judéen och Jerusalem skulle hans öde snart vara beseglat. Därför blir det oro i lärjungakretsen när deras Mästare kommer med beskedet att de ska gå upp till Jerusalem för att fira påsken. I gåtfulla ord talar han om kamp, lidande och död.

161

Det är ett gripande ögonblick när de galileiska pilgrimerna, efter flera dagars vandring, rundar Olivberget och får syn på Jerusalem och dess majestätiska tempel. Precis som alla tidigare generationer stämmer de upp de välkända vallfartspsalterna. Men plötsligt händer något som aldrig hänt förr – jublet övergår i en hyllning till Jesus från Nasaret. Palmkvistarna vajar, folk breder ut sina mantlar framför honom och sången brusar:

*Hosianna Davids son!
Välsignad vare han
Som kommer i Herrens namn.
Hosianna i höjden!*

I Jerusalem är beredskapen hög. Inte bara för att ta mot hundratusen pilgrimer, utan också för att göra upp räkningen med den hädiske rabbinen från norr. Och Jesusfansens hosiannajubel mjukar inte precis upp de låsta positionerna.

Under hela eftermiddagen är det en strid ström av män på väg uppför tempelberget med levande, årgamla får på ryggen. Vanligen är bara en avdelning präster i tjänst, men under påsken är alla tjugofyra inkallade. Därför är tempelplatsen ett enda gytter av högljudda män, bråkande 162 får och vitklädda präster. I natt ska folket minnas sin historia, befrielsens ögonblick, när deras fäder drog ut från slaveriet. Därför kokar det av revolutionär hetta. Både templets egen vaktstyrka och de förstärkta romerska förbanden håller ett vakande öga över allt som sker.

Precis klockan tre smattrar trumpetfanfarerna. Den levitiska kören stämmer upp det mäktiga »Hallel« (psalmerna 113–118 i bibeln). I samma stund börjar slaktandet och offrandet av tiotusentals får. Det pågår, till körsång, fram till skym-

ningen. Även Jesu lärjungar är där. När de är klara knyter de in lammet i huden, slänger byltet över axeln och går till sitt anvisade rum för kvällen. Alla måste äta påskmåltiden innanför Jerusalems murar i matlag på minst tio personer. Därför är varje större rum i stan bokad denna heliga natt.

Så är det dags att träda lammet på ett spett och steka det utomhus över en öppen eld. För att höja aptiten till den historiska festmåltiden är det förbjudet att äta något under dagen. Därför tilltar hungern, ju mer doften från tusentals stekta lamm böljar fram och tillbaka genom Jerusalems gränder.

När solen gått ner och stjärnhimlen tänts börjar festen. Det är nu varje ny generation ska leva sig in i nationens dramatiska födelsestund – den natt då deras fäder »med hast« drog ut ur Egypten, undan tyrannens grepp. Även Jesu lärjungar lever sig in i dramatiken och känner historiens mäktiga vingslag över sina liv.

163

Mitt under förrätten kommer Jesus med ett otäckt besked: En av dem kommer att förråda honom. Senare säger han att ytterligare en annan kommer att förneka honom. Bestörta granskar de varandra kring bordet. För säkerhets skull väljer Petrus nu att tala bara för sig själv. Åtminstone han är beredd att gå i döden för sin Mästare.

Efter förrätten och ett par bägare vin är de framme vid själva höjdpunkten. Precis som varje annan husfar i Jerusalem denna natt tar Jesus det osyrade brödet, bryter det i bitar och ger åt alla närvarande. Nu är ögonblicket inne då värden ska skildra ursprungsnatten, befrielsens timme, när »vi« drog ut mot friheten. Men plötsligt säger han något helt annat, något som ingen hört förr:

*Ta detta bröd,
Detta är min kropp, som offras för er.
Gör detta till minne av mig!*

164 Stämningen är förtätad, när de skär upp det stekta lammet och börjar äta. De anar ett samband mellan de gåtfulla orden nu och vad han sagt redan i Galiléen – att han måste till Jerusalem för att ge sitt liv till befrielse för många. Plötsligt är det stora mysteriet där igen. När han lyfter den tredje vinbägaren och välsignar den, då säger han inget om blodet som ströks på dörrposterna och räddade folket i Egypten. I stället säger han:

*Detta är mitt blod, förbundsblodet,
Som blir utgjutet för många.
Var gång ni dricker av bägaren,
Gör det till minne av mig!*

Sannerligen, aldrig mer ska jag dricka av vad vinstocken ger, förrän den dag jag dricker det nya vinet i Guds rike.

Det kan inte vara sant att detta är sista måltiden. Lärjungarnas tankar flyger hit och dit. Det var ju kring bröd och vin de möttes en gång. Vad har de inte upplevt tillsammans sedan festen hemma hos Levi – alla gånger de sett honom bryta brödet. Nu säger han att det är så han vill att de ska minnas honom. För detta nya förbund mellan Gud och människor är han nu beredd att betala det yttersta priset – sitt eget liv och hjärteblod. Men de kommer att ses igen vid den stora festen hemma i den nya tidsåldern.

Efter den fjärde bågaren stämmer de upp den sedvanliga lovsången tillsammans – sista delen av »Hallel«. Sedan bär det iväg med hast ut i natten, bort genom gator och gränder, ända fram till stadsporten. Det är en säregen upplevelse att färdas genom en stad som brusar av lovsånger från hundratals hushåll med öppna fönster och dörrar. 165

Vid stadsporten visar det sig att en av de tolv är spårlost borta. De övriga tänder sina lyktor, börjar vandringen genom Kidrons dal och upp till en välkänd olivlund vid Olivbergets fot. Medan lovsången brusar vidare i Jerusalem ser vi en

ensam gestalt kämpa med ångesten och mörkrets makter i Getsemane trädgård. Inget är oss så kärt som själva livet, denna spröda låga som tänds och brinner bara en gång. Jesus är »sann människa«, som en trosbekännelse uttrycker det, och älskar livet precis som alla andra.

Den onda verkligheten håller som bäst på att slå en järnring kring Jesus och tilldela hans fest- och protesterörelse en dödstöt. De politiska och religiösa ledarna är fast beslutna att utplåna Jesu livsverk. Det är därför han är bedrövad »ända till döds« när han anropar himlen:

Far, för dig är allting möjligt.

Tå denna bägare från mig!

Men inte som jag vill, utan som du vill.

166

På en given signal tänds facklorna i den beväpnade ring som inneslutit Jesus och hans lärjungar. Judas, den försvunne lärjungen, rusar fram och ger sin Mästare dödens kyss. De beväpnade griper Jesus. Då blixtrar ett svärd genom mörkret och en man ger upp ett skrik av smärta. I facklornas sken ser alla att den kvidande mannen förlorat ena örat och att blodet flödar nerför halsen. Det är Petrus som huggit till, men Jesus helar översteprestens hantlangare. Att slå in på våldets väg skulle bara

intensifiera den onda parasitmaktens nedbrytande existens i världen.

Alla flyr och överger honom, berättar Markusevangeliet. Därför är Jesu sista vägsträcka en ensam vandring genom förhör, hån och tortyr. Avrättningssättet är samtidigt mest plågsamma och förnedrande. Vi skulle komma verkligheten mycket närmare om vi bytte ut alla förgyllda kors på kyrkornas altarväggar mot handbojor, taggtråd och glödande tortyrjärn.

De religiösa ledarna andas lättare så snart den hädiske villoläraren är fäst vid sitt kors. Äntligen känner de sig säkra och kan håna honom utan risk: »... hjälp dig själv nu och stig ner från korset ... Han som är Messias, Israels konung, nu får han stiga ner från korset, så att vi kan se det och tro på honom« (Markusevangeliet 15:30–32).

167

Men inte ens nu hårdnar Jesus, utan står på de vilsna människornas sida: Far, förlåt dem, de vet inte vad de gör! Ändå är inte de romerska soldaterna, de hånande fariséerna, de flyende lärjungarna, tortyren och spikhålen genom händer och fötter som är det svåraste denna första långfredag. Det absolut tyngsta är att himlen tiger. Jesus upplever Guds intensiva frånvaro och tystnad. Därför slutar han sitt liv med ett rop rakt ut i mörkret: »Min Gud, min Gud, varför har du övergivit mig?»

Detta är »den metafysiska chocken«, att vara totalt utkastad, övergiven och hemlös i kosmos. Kort därefter drar Jesus sin sista suck och huvudet sjunker ner mot bröstet. En soldat sticker ett spjut i hans sida och konstaterar att döden är ett faktum. Politikens och religionens företrädare kan återgå till ordningen.

Inte så långt från korset står en ensam kvinna lutad mot ett träd. Hon är förlamad av sorg. »Maria, var inte rädd« och »Han ska frälsa sitt folk från deras synder« hade änglarna sagt. Hon hade trott mer än hon tvivlat. Men nu var det slut, soldathugget i hennes sons sida var bevis mer än nog. Därför trevar hon sig sakta ner från galgbacken in mot Jerusalem. Det var förfärligt mörkt den natten.

168 Men slutet är inte slutet. Vad ännu ingen vet är att dramats osynlige regissör utvalt Jesus till instrument för ett nytt genombrott i mänsklighetens historia. När påskmorgonen gryr räcker Skaparen ut sin hand över graven och uttalar sitt stora JA till Jesu liv och försoningsdöd. Just det konkreta liv som Jesus så intensivt gestaltade bland Galiléens enkla människor har segrat och är tecknet på Guds närvaro i världen.

Solen höjer sig över Gennesarets sjö. En fiskebåt med unga män glider sakta in mot stranden. Det är dödstyst i båten, alla ruvar på den do-

va besvikelsen över att deras livs äventyr fick ett så abrupt och snöpligt slut. Då ser de en främling halstra fisk på stranden. Plötsligt känner Petrus igen sin uppståndne Mästare. Han tycker att båten går alldeles för långsamt och kastar sig i sjön för att möta Jesus så fort som möjligt.

Den uppståndne Kristus förnekar sig inte. Trots allt det oerhörda han varit med om frågar han först om de är hungriga. Och medan de delar brödet och den nyhalstrade fisken vänder han sig direkt till Petrus:

– Älskar du mig?

– Herre, du vet allt, svarar Petrus. Du vet att jag har ett hängivet hjärta, men Du vet också att allt ligger i spillror.

– Petrus, jag vill att du blir en herde för min hjord. Du kommer aldrig mer att samla människor kring din egen eller andras förträfflighet, utan leda dem till mig – en syndares vän. Först nu kan du bli ledare i min kyrka där skapelsens brustenhets helhet och där det inte finns några hopplösa fall!

169

Teologi för jorden

Vi susar fram i en långfärdsbuss bland vinodlingar, olivlundar och bomullsfält på Turkiets västkust. Det är kväll, och slätten är full av hemvändande kärror och små osande lastbilar fullastade med frukt, grönsaker och bomull. Jag sitter med kartorna i handen och blickar ut mot de turkiska bergen i öster. Folk beundrade Lea och mig som i mogen ålder vågade oss ut på en månadslång tåg- och öluffning i Paulus fotspår. Ändå förbleknar vår resa i jämförelse med apostelns. Att ta sig fram till fots över de turkiska slätterna och bergen på sina färder mellan Jerusalem och Grekland är närmast ofattbart.

171

Vi är på väg mot en av antikens stora metropoler som då hade 250 000 invånare, kulturens högberg Efesos. Högst uppe på den magnifika friluftsteatern med 22 000 sittplatser och förnämlig akustik är utsikten bedövande. På sidorna reser

sig bergen och nedanför ligger själva staden med gator, pelarkolonnader, Celsus bibliotek, tempel och terasshus. Ut mot den dåtida hamnen leder en bred paradgata.

Det var längs denna gata drottning Cleopatra från Egypten anlände med pompa och ståt. Längs samma gata kom även aposteln Paulus på femtiotalet – utan minsta trumpetstöt. Men de frön han sådde under sina två år här hade en enastående växtkraft och fyra årtionden senare är Efesos den unga kristenhetens starkaste fäste. De människor som en gång levde här vågade bjuda motstånd mot kejsaren och det mäktiga romerska imperiet.

172 Konfrontationen börjar med en märklig psykisk förändring hos kejsaren Domitianus (81–96 e Kr). Mot slutet av sin regeringstid grips han av både storhetsvansinne och förföljelsemani. Han uppför överdådiga palats samtidigt som han tar livet av folk på löpande band – även sina närmaste. Dessutom kräver han att alla medborgare ska tillbe honom som gud.

Då mobiliserar den inflytelserike profeten Johannes i Efesos och regionens kristna ledare församlingarna till bojkott av kejsarens tempel, ett av de ståtligaste fanns här i Efesos. Enligt dem är det inte kejsaren i Rom som är jordens herre.

I en av deras tidiga Kristushymner (Filipperbrevet 2:6–11) besjunger de en annan Herre och en radikalt annorlunda global regim – och de är inte beredda att böja sina knän för kejsaren.

Domitianus visar sin makt och sänder Johannes till den ensliga klippön Patmos, ett ökänt förvisningsläger för imperiets värsta förbrytare och dissidenter. Men precis som Nelson Mandela inte knäcktes på Robben Island, så lyckas inte regimen tysta Johannes ute på Patmos. Istället skriver han den revolutionära Uppenbarelseboken och lyckas få den stora pergamentrullen utsmugglad till fastlandet. Trots att varenda människa som hjälpte till satte sitt liv på spel så går stafetten till sju av Mindre Asiens städer och församlingar, där budskapet läses i skydd av nattens mörker i de kristnas gudstjänster.

173

För en liten människa i djupet av det stora imperiet ligger det nära till hands att betrakta kejsaren som »hela jordens herre«, en formulering ur den samtida kejsarkultens liturgi. Det är ju hans arméer som garanterar trygghet för den internationella handeln och skänker världen välstånd och fred, den berömda *Pax Romana*. Det är kejsaren som bestämmer om liv och död – flera kristna ledare har fallit för de skarpa romerska svärderna. Ändå skildrar Johannes en majestätisk motbild

i Uppenbarelsebokens fjärde kapitel: En tron i himlen, långt mer imponerande än kejsarens i Rom och på den sitter universums Skapare och Uppehållare. Jorden, de svallande oceanerna och himlens sprakande galaxer fanns långt före det romerska imperiet och kommer att finnas – när kejsaren sopats bort från historiens manege. Hela visionen har en skapelseteologisk horisont:

*Du, vår Herre och Gud, är värdig att
ta emot härligheten och äran och makten.
Ty du har skapat världen,
och genom din vilja blev den till och skapades den.*

UPPENBARELSEBOKEN 4:11

174 För oss är dessa ordvändningar ofarliga religiösa begrepp. Annat var det för åhörarna i de sju församlingarna. Den provocerande lovsången pekade ut honom som intagit Guds plats i människors och nationers liv.

Tyvärr har denna profetbok ofta förknippats med världsflykt och inåtvänd fromhet. I själva verket är Uppenbarelseboken som ingen annan skrift i Nya testamentet en befrielseologi för jorden. Den proklamerar att Gud själv är på väg att befria sin skapelse från ondskans nedbrytande och övermodiga parasitmakt.

I femte kapitlet skildrar profeten Jesu försö-
ningsverk med anspelningar på det dramatiska ut-
tåget från Egypten. Det är inte svårt för Mindre
Asiens kristna att känna igen Jesus i bildspråket
om »Lammet« som slaktades och som »friköpt
åt Gud människor av alla stammar och språk och
länder och folk« (Uppenbarelseboken 5:9 f).

Majoriteten av gudstjänstdeltagarna är enkla
människor och slavar som hunsats, utnyttjats och
förnedrats. Men i den profetiska framtidsvisionen
får deras liv värdighet och betydelse – de är his-
toriens redskap för jordens och folkens befrielse.
Hur mörkt och instängt det än ser ut just nu så är
de ändå med på den vinnande sidan.

Gamla testamentets bilder kan inte bli tyd-
ligare än när Lammet tar emot bokrullen som
innehåller Guds avsikt med skapelsen. Enligt pro-
feten ute på Patmos är Jesu liv, död och uppstån-
delse ett löfte och ett hopp för hela den sargade
skapelsen. Det är därför den kosmiska lovsången
brakar lös över land och hav – där »allt skapat i
himlen och på jorden och under jorden och på
havet och allt som finns« deltar (Uppenbarelse-
boken 5:13).

Ondskans välde når aldrig så imponerande
höjder som i bokens slutvision av »det stora Baby-
lon« som likt en oemotståndlig sköka förför jor-

dens nationer genom sin vällustiga och överdådiga livsstil. Ondskan gör allt för att imitera Gud och vill att denna livsstil ska framstå som en välsignelse. Men när historiens osynlige regissör tar beslutet att göra upp räkningen med fördärvmakten är sammanbrottet plötsligt ett faktum. Johannes skildrar hur fartygskaptener och köpmän står handfallna och ser den oövervinnliga staden gå upp i rök:

*Och jordens köpmän gråter över henne och sörjer
eftersom ingen längre köper deras skeppslaster ...
Alla skeppare och alla som seglar med sina varor ...
stannade på avstånd och ropade när de såg röken
från bålet: Var fanns maken till denna stora stad?
Och de strödde jord på huvudet och ropade,
gråtande och klagande:*

176

*Ve, ve, denna stora stad, som gjorde alla som har
skepp på haven rika med sitt överflöd ... Dina
köpmän var jordens herrar, ty alla folk förfördes av
din trolldom.*

UPPENBARELSEBOKEN 18:11-23

Så snart »Babylon«, som uppfyllt hela jorden, är borta ser profeten en annan stad, med en annan härlighet, inta dess plats. Och i bokens sista vision

låter han oss blicka rakt in i denna nya värld som åter brusar av liv och rörelse. Han ser en ström av friskt och levande vatten som sätter fart på den försmäktande skapelsen. Han ser hur människor använder trädens blad för att läka de sår historien tillfogat dem. Det fina och värdefulla som skapats under mänsklighetens historia tar folken med sig in den nya tidsåldern och ondskan och förbannelserna är utrensade genom den åtgärd bibeln kallar »yttersta domen«. Kvar är en värld där Livet slutgiltigt har segrat.

När denna stora dag randas beger jag mig till ett favoritställe, klippornas rike vid Ålands hav. Jag vill med egna öron höra hur skapelsens dova klagan förbyts i lovsång när havet åter är friskt och rent.

Livet har en framtid

För den som aldrig upplevt en nordisk vår kan det i januari låta som en saga att det på dessa tjälfrusna marker inom kort kommer ett hav av grönska. Ändå vet vi nordbor att när tiden är inne rullar vitsippsmattan ut över vårt land. Än en gång segrar ljuset och livet över mörker, kyla och död.

Det är svårare att tro på en vår när tystnaden och kylan tagit hem spelet i människoliv och relationer, särskilt om alkohol och droger segrat över alla heliga beslut. Ändå kan vi se hur miljoner människor reser sig ur mörker, kyla och död. Genom Anonyma Alkoholisters tolvstegsprogram har de lärt känna en högre makt som inte bara vill vitsippor om våren – utan män och kvinnor som drar ut ur skammens och förnedringens land. 179

I en sinnesrogudstjänst för tolvstegsfolket satt jag öga mot öga med verkningarna av denna osynliga kraft. Vid altarringen blev det fullt när natt-

varden skulle delas ut. Åtskilliga av dem hade jag mött och jag visste hur deras liv hade varit. En man hade suttit en tredjedel av sitt liv i fängelse, en kvinna hade supit bort hela sitt vuxna liv och två unga kvinnor hade i årtal prostituerat sig. Att se dem stå där, åter i full blom, var ett starkare vittnesbörd för mig om livets seger än den nordiska våren. Den trånga port mot en ny framtid dessa människor har gått igenom är ett löfte om något större – en folklig befrielseerörelse underifrån.

Det är en trosinjektion att se hur en människa upprättas och helas genom att samarbeta med sin högre makt – i sinnesrogudstjänster, på behandlingshem och i grupper långt utanför kyrkans väggar. Som teolog känner jag igen denna befriande makt. Det var så det en gång började – med ett
180 plågat och förnedrat folk i Egypten.

I likhet med mina patienter hade de inte heller någon färdig gudsbild och teologi när piskorna ven över deras ryggar. Ändå lystrar denna kraft till utsatta människors rop. Martin Luther King hävdade att varje människa är Guds avbild och att ingen är född till förnedring på grund av sin hudfärg. När de svarta i Södern sade att inget kunde förändras, och hänvisade till de starka ekonomiska och politiska krafterna, svarade King: Tillvarons starkaste kraft är på vår sida!

Även tolvstegsprogrammet Gud är en kraft som kämpar för oss när vi inte orkar kämpa själva. En kraft som aldrig slutar tro på oss – även de stunder när vi inte uthärdar att se oss själva i spegeln.

Jag hade följt de fyra vid altarringen en bit på vandringen genom dödsskuggans dal. De hade plågats av skuld och skam ända tills signalen nådde deras sjäalars hemliga rum – att vi alla är Guds avbilder och att inget missfoster ännu sprungit fram ur Skaparens hand.

För en tid sedan hamnade jag i samspråk med en man som ville veta vad den här boken handlar om. Jag blev osäker, torr i munnen och sökte efter orden, mannen var nämligen chef för en välkänd internationell koncern.

– Den globala ekonomins konsekvenser för våra liv och nationer, svarade jag trevande men blev djupt berörd när han svarade: 181

– Jag är själv kluven av att investera mitt liv på mitt nuvarande arbete. Det är skrämmande att bevittna hur kortsiktiga vinster är ledstjärnor för stora företag. Jag är övertygad om att de flesta vanliga aktiesparare skulle sänka sina vinstkrav om de visste vilka negativa konsekvenser företagets brist på samhällsansvar får för världen på längre sikt.

Plötsligt insåg jag att det inte var en fiende jag pratade med, utan en oväntad samarbetspartner.

Sådana samtal förstärker min tro på att Livet har en bundsförvant i varje människa. Jag tror att de flesta känner en växande oro över vart det gamla paradigmet och de otidsenliga politiska parollerna leder samhällsutvecklingen.

Samtidigt vore det brutalt att uppmana individer att släppa taget om det gamla – mitt i en kultur av kontroll, prestige och konkurrens. Vi behöver alla ett sammanhang med ett försonande ljus över våra liv för att våga visa vår brustenhets och öppna oss för ett helande. Människorna framme vid altarringen hade funnit sina nya liv i sådana accepterande behandlingsmiljöer.

182 Det var arbetarrörelsen, frikyrkan och nykterhetsrörelsen som förändrade Sverige och byggde upp vår demokrati. De senaste årtiondena har privatreligiositeten, nyandligheten och tolvstegsrörelsen dramatiskt gett oss nya former för upprättelse och helande. Måtte framtiden göra att vitaliserade kapell, folketshus, friskhus och tolvstegsgrupper blir den mylla där en ny folklig rörelse kan frodas och förändra våra livsvillkor.

Mina vänner i sinnesrogudstjänsten har redan gått igenom den trånga port som västvärldens människor nu närmar sig. När verkligheten hinner ifatt oss är flykten inte längre möjlig vid denna besinningens passage. Vi kan inte längre förneka

att konsumtionskultur och tro på den ekonomiska tillväxtens frälsande kraft hotar planetens liv och våra barns framtid. Vi måste böja oss för den sanning vi innerst inne alltid känt men som skrämmer oss och gör så ont – att vi har ljugit för oss själva, det går inte att kontrollera livet med teknik och geniala strategier.

Med sitt robusta språkbruk säger tolvstegsfolket att »Kungen«, det vill säga våra överdrivna egon, måste kliva ner från tronen och bli en del av mänskligheten. Om livet ska ha en framtid på denna skimrande pärla i kosmos, är det just detta vi i västerlandet måste göra – erkänna vår maktlöshet och vårt behov av nya värderingar och andlig kraft som kan befria oss från själviskhetens fängelse.

Och då, när vi står inför livets port och sträcker ut våra händer för att be om hjälp ska vi finna att tillvarons starkaste kraft är på vår sida. 183

Fördjupningsdel

Förord

En lättläst småskrift om den globala ekonomin är Kenneth Hermele, *Det globala kasinot och dess kritiker från Keynes till Tobin* (Ordfront 2001). Efter tjugo år av nyliberalism och avregleringar har enligt författaren världsekonomin urartat till ett svårstyrt kasino. Följden är finansiella kriser, sönderslagna samhällen och förödda ekonomier. Kenneth Hermele visar hur det globala kasinot uppstått och vad som kan göras för att tämja den tygellösa kapitalismen. 185

En annan kortfattad introduktion till ämnet är Maud Johansson (red), *Globalisering – vad är det?* (Forum Syd 1999). I tio artiklar skildrar tolv författare vad den ekonomiska gränslösheten innebär för olika grupper i samhället och hur den skapats – en process vars vidd och betydelse förmodligen saknar motstycke i världshistorien. 1970-talets idéer om en ny ekonomisk världsordning, solidaritet och kontroll av

de multinationella företagen bleknade sakta bort från världspolitikens dagordning. I stället kom avregleringarna, utlandsinvesteringarna, valutaspekulationerna och allt annat som vi kallar den ekonomiska globaliseringen.

Den ekonomiska globaliseringens effekter har kommit på allmänhetens näthinna under de senaste åren. Därför kommer hela tiden nya publikationer som genomlyser konsekvenserna och aviserar folkliga strategier för att få en demokratisk kontroll över den skenande utvecklingen. Forum Syd informerar fortlöpande om aktuell litteratur genom sin hemsida: www.forumsyd.se. Se dessutom under rubriken »Vår värld blev större« längre fram.

Livet under Polstjärnan

186 Det är en fördel att läsa alla fyra kapitlen i denna avdelning först. De teologiska perspektiv som ligger till grund återkommer nämligen gång på gång i de olika kapitlen, framför allt skapelseteologin och befrielse-traditionen (uttåget från Egypten). I den avslutande delen »Gud och globaliseringen« återkommer dessa perspektiv med aktuell fördjupningslitteratur. Här vill jag endast antyda hur skapelseteologin och befrielse-traditionen relaterar till andra strömningar i vår egen tid.

Skapelsetexterna genomlyser människans förhållande till miljön, en fråga som gått in i medvetandet de två senaste årtiondena. Biologen och författaren Stefan Edman har varit en

spjutspets när det gäller att relatera skapelseteologin till den ekologiska utmaningen allt ifrån sin tidiga bok *Jordens sång – en biologs kärleksförklaring till livet* (1984) till en av hans senaste *Världens chans – ny möjlighet för Sverige* (1999). Tyvärr har skapelseteologin i Norden inte med samma kompetens relaterats till människans kroppsliga och själsliga välbefinnande. Förhoppningsvis står vi inför ett genombrott för friskvård som en naturlig konsekvens av skapelseteologin, en utmaning vi återkommer till i kapitlet »Människans potential och wellbeing«.

Befrielsetraditionen är ett uppbrottsparadigm med rötter i berättelsen om Israels uttåg från förtrycket i Egypten (2 Mosebok). De tre senaste årtiondena har detta paradigm utvecklats tydligast i den latinamerikanska befrielsesteologin som gett nya teologiska impulser också till andra delar av världen. Introduktioner till detta spännande teologiska landskap är Christopher Rowland (red) *Liberation Theology* (1999) och Susan Brooks Thistlethwaite och Mary Potter Engel (red) *Lift Every Voice – Constructing Christian Theologies from the Under-side* (1998). Även i Sverige har man under ett par årtionden tolkat samhället och världen utifrån en befrielsesteologisk horisont. En liten pärla från den strömningen är Sigurd Bergmann (red), *De nedtystades Gud – diakoni för livets skull* (1992).

Tyvärr håller intresset för befrielsesteologin på att ebba ut i Sverige (se Amosbilagan i Kyrkans Tidning nr 23, 2001) – nu när den behövs som aldrig förr! Det kan finnas två skäl till att denna teologi inte utvecklat sin befriande kraft på våra breddgrader. I början stod den profetiska samhällsanalysen i

förgrunden, ofta med marxistiska förtecken. Det var inte alltid rumsrent att tala om en Högre Makt, en befriande Gud och behovet av stillhet och andlig kraft. Enligt bibelns exodustradition är just detta kärnan: En Högre Makt griper in och befriar de maktlösa. Inom latinamerikansk befrielseologi har man steg för steg återerövat den andliga dimensionen. Dessutom har närkontakten med förtrycket och lidandet i tusentals basgrupper bevarat den latinamerikanska befrielseologin från att bli en intellektuell och akademisk företeelse. Den befriande kraften utvecklas i den djupa erfarenhetsprocess som föds närhelst utsatta människor fattar varandras händer – för att överleva till nästa dag! Avskild från denna smärtpunkt blir befrielseologin ganska snart dogmatik utan befriande kraft.

188

Det finns en slående parallell mellan den bibliska befrielsetraditionen och den miljonhövdade tolvstegsrörelsen i västvärlden. Grundvalen för Anonyma Alkoholisters tolvstegsprogram är just tron på en Högre Makt som befriar de maktlösa och kraften i den process som uppstår när utsatta människor delar sin maktlöshet och sitt hopp. Det är därför en korsbefruktning mellan bibelns befriande teologi och tolvstegsrörelsens andlighet och gruppdynamik skulle kunna ge västvärlden en kraftfull befrielseerörelse. Inte minst insikterna om det sjukliga beroendet, om förnekelsen av verkligheten och hur vi genom att »släppa taget« kan stiga in i ett nytt liv, är viktiga tolkningsnycklar till vår konsumtionskultur i dag.

En kortfattad introduktion till tolvstegsrörelsens pionjä-

rer, källflöden, andlighet och litteratur finns i min bok *Den kosmiska katedralen* (32–36, 53–71). Begynnande försök att tolka vår konsumtionskultur som »addiktion« (sjukligt beroende) redovisas i Howard Clinebell, *Understanding and Counseling Persons with Alcohol, Drug, and Behavioral Addictions* (128–130). Det första viktiga dokumentet om mötet mellan kyrkorna och tolvstegsrörelsen i Sverige är Tomas Andersson (red), *Boken om recovery* (1999).

Slutligen vill jag nämna att jag skildrat skapelseteologin och shalomtänkandet utförligare i min första bok *Shalom Jord* (13–52, 138–176) och i *Den kosmiska katedralen* (12–29, 130–137). Även samhällsanalysen och den imponerande helhetssynen hos Guds »stormfåglar« (profeterna) som flyger högt över landskapet får större utrymme i *Shalom Jord* (71–137) och i *Den kosmiska katedralen* (145–152).

189

Det trotsiga hoppets bilder

VÅR VÄRLD BLEV STÖRRE

I flera böcker har Manuel Castells skildrat det framväxande globala nätverkssamhället och en sammanfattande inblick i hans tänkande finns i tidskriften *Ord och bild* (nr 3, 1999, 51–97). Speciellt viktig är David C Korten, *När företagen styr världen* (1996), som exponerar de skadliga effekterna av den globala ekonomin och presenterar en strategi för hur företagsledare och medborgare kan bygga ett sunt och mänskligt

Fördjupningsdel

samhälle. Författaren är grundare av The People-Centered Development Forum, ett globalt nätverk av individer och organisationer som arbetar för skapandet av rättvisa, uthålliga samhällen. En värdefull analys av teologins och kyrkornas inställning till globaliseringen är Anna Karin Hammar, *Globalisering – ett problem för kyrkan?* i *Tro och tanke* (Svenska Kyrkans Forskningsråd 2000:7). Där finns också det drastiska uttalandet av den peruanske ekonomen Echeverria (63–64). Frågan om slavhandeln och Europas ekonomi behandlas av Erik Dammann, *Framtiden i våra händer* (24–63, citatet finns på sidan 39). Glädjande nog finns ett växande intresse för solidaritetsfrågorna, exempel är Sven-Eric Liedman, *Att se sig själv i andra*, och Tomas Andersson (red), *Solidaritet – en antologi*.

EN BRO ÖVER MÖRKA VATTEN

190 Det var Jim Wallis (*Faith Works*, 189–191; Sv: *Tro som förändrar världen*, 150–152) som gjorde mig uppmärksam på kontakten mellan John Newton och William Wilberforce. En populär framställning av John Newtons livsgärning är John Pollock, *Amazing Grace: John Newton – slavskepparen som blev sångförfattare* (1981). Donald W Dayton, *Discovering An Evangelical Heritage*, skildrar det radikala samhällsförändrande arvet från väckelsekristendomens pionjärer som i så hög grad gått förlorat under 1900-talet. Det inledande citatet återfinns i Desmond Tutu, *Ingen framtid utan förlåtelse* (167).

EN RÖRELSE UNDERIFRÅN

Året efter att den årslånga bussbojkotten avslutades kom Martin Luther Kings bok om protestaktionen ut på engelska och redan följande år på svenska med titeln *Vägen till frihet – handlingarna i Montgomery* (1959). Kapitlets skildring bygger på denna dokumentation där också citaten finns (sidorna 55, 58). De senaste åren har vi bevittnat ett nytt intresse för Kings tänkande och livsgärning vilket resulterat i många nya böcker. En lättläst biografisk skildring är Clayborne Carson (red) *Martin Luther King – en självbiografi*, och en presentation av hans radikala teologi och etiska position är Luther D Ivory, *Toward A Theology of Radical Involvement – The Theological Legacy of Martin Luther King Jr*, en bok som förutsätter viss kännedom om teologiska begrepp och strömningar.

DET ÄR MÖRKT FÖRE GRYNINGEN

Viktigaste källan till kapitlet är Desmond Tutu, *Ingen framtid utan förlåtelse*, en bok som skildrar bakgrunden och dokumenterar Sannings- och försoningskommissionens arbete. Kompletterande ögonblicksbilder och citat finns i Jim Wallis, *Faith Works (Tro som förändrar världen, 18–20, 45–46, 203–207)*. Det avslutande citatet om den nya kampen i Sydafrika finns i Georg Andréns artikel »Sydafrikas nya hjältar – de slåss mot ett nytt Apartheid« i Diakonias tidning *Dela med* (nr 2, 2001, 18–19). En omfattande och prisvärd biografi om Nelson Mandela på svenska är Anthony Sampson, *Mandela – en biografi*.

191

Profetröster och kärlekens nätverk

Det är en fördel att läsa båda kapitlen i denna del före fördjupningsmaterialet eftersom Jim Wallis är den samlande gestalten i båda. Utan den radikala tidskriften *Sojourners* trettioåriga inflytande över den amerikanska kontinenten och utan dess bas i kommuniteten *Sojourners* (pilgrimerna) bland Washingtons utsatta människor hade aldrig *Call To Renewal* funnits i den radikala form rörelsen finns i dag. Även i Sverige blev Jim Wallis tidigt känd genom sin bok *Ett nytt sätt att leva* (1982) och genom besök i Kristna Fredsrörelsens regi. Bland hans senare böcker vill jag nämna *The Soul of Politics* (1994) och *Who Speaks for God?* (1996) – den senare är en radikal kritik av kristna högern och en alternativ vision. Under ett »sabbatsår« vid Harvarduniversitetet har Jim Wallis nu sammanfattat sin profetiska andlighet och skildrat solidaritetens nätverk i *Tro som förändrar världen. Om konsten att stå stadigt på samhällets botten* (2001). Mina citat (91–92) är hämtade från sidorna 131 och 140–141.

Den andra ideologiska ledargestalten inom *Call To Renewal* är Ronald Sider med rötter i en av fredskyrkorna (Menoniterna), numera professor i systematisk teologi vid Eastern Baptist Theological Seminary i Philadelphia. Han blev tidigt känd för sin radikala tolkning av evangeliet genom boken *Rich Christians in an Age of Hunger* (1977) som snart sålts i en halv miljon exemplar. Även i Sverige blev Ronald Sider känd genom boken *Kristus och våldet* (1981) och besök i Krist-

na Fredsrörelsens regi. Han har haft stort inflytande i den världsvida evangelikala kristenheten och har dessutom deltagit i samtalen mellan de evangelikala och Kyrkornas Världsråd. Ronald Sider är initiativtagare och ledare för rörelsen Evangelicals for Social Action.

Det händer hela tiden mycket kring Jim Wallis, Sojourners och Call To Renewal, inte minst i förhållande till Vita Husets aktuella politik. Allt detta kan vi följa på hemsidorna: www.soho.net och www.calltorenewal.com

Call To Renewal bidrar till att väckelsekristendomen håller på att återerövra det radikala sociala patos som kännetecknade den under sjutton- och artonhundratalet. Detta kan få oanade konsekvenser på olika håll i världen, inte minst i Sydamerika. Under de senaste årtiondena har pingströrelsen och den karismatiska kristenheten upplevt en makalös tillväxt som är i färd med att förvandla denna katolska kontinent till protestantisk. Tyvärr har många av de väckelsekristna ledarna inte utmärkt sig för sitt sociala patos – åtskilliga har rent av stött förtryckande regimer!

193

Därför hade jag svårt att tro mina ögon när jag först fick syn på en bok om pingströrelsen av Richard Shaull och Waldo Cesar, *Pentecostalism and the Future of Christian Churches* (2000). Redan under min studietid var Richard Shaull en radikal teolog som eggade studentrevolternas generation och även den sydamerikanska sociologen Waldo Cesar hör hemma i befrielsesteologins sammanhang. Under ett år har de forskat om den sydamerikanska pingströrelsen och intervjuat

människorna inom de dramatiskt växande församlingarna som rekryterar sina medlemmar bland de värst drabbade av den globala ekonomins framfart i Latinamerika.

Richard Shaull och Waldo Cesar använder starka ord när de skildrar den potentiella revolutionära kraft som ligger i mötet mellan denna hängivna andlighet och de marginaliserade människor som i allt högre grad lever i djup misär utanför det vanliga samhället. I en tid när befrielse-teologin inte längre utvecklar samma kraft som tidigare, när de etablerade samfunden ofta lever fjärran från nöden menar dessa forskare att pingströrelsen har ett strategiskt viktigt bidrag till kyrkans förnyelse – om de utsatta människorna fortfarande är gudsríkets primära beröringspunkt med världen. Den dag denna dramatiskt växande väckelsekristendom befruktas av radikalityten och medvetenheten inom Call To Renewal har vår värld fått ett nytt solidaritetens nätverk där rika och fattiga på olika kontinenter knyts samman. Förhoppningsvis kommer Europa och Norden att finnas med i det skeendet.

194

Dialogens öppna landskap

NYANDLIGHETENS TVÅ STRÖMFÅROR

En introduktion till New Age med litteraturhänvisningar finns i *Den kosmiska katedralen* (93–122, 43–48) som också innehåller en dokumentation om mötet mellan kristen tro och New Age i det svenska dialoglandskapet – med autentiska bidrag från kända New Age-profiler (167–212). Den viktigaste bo-

ken om New Age är Wouter J Hanegraaff, *New Age Religion and Western Culture – Esoterism in the Mirror of Secular Thought* (1998). En lättläst skildring av idéer, terapeutiska verktyg, centra och viktiga personer i det amerikanska andliga gränslandet finns i makarna Anne A och Charles H Simpkinson, *Soul Work – A Field Guide for Spiritual Seekers* (1998). Ofta anses Gordon Melton vara världens främsta New Age-kännare och honom möter vi i James R Lewis och Gordon Melton (red), *Perspectives on the New Age* (1992). John P Newport ger den utförligaste bibelteologiska belysningen av nyandlighetens begreppsvärld från sin evangelikala utgångspunkt i *The New Age Movement and the Biblical Worldview – Conflict and Dialogue* (1998). När det gäller olika kyrkotraditioners respons till nyandligheten hänvisar jag till John A Saliba, *Christian Responses to the New Age Movement – A Critical Assessment* (1999).

Brommadiologen har under nittioalet varit en unik mötesplats mellan framträdande New Age-profiler från den seriösa nyandligheten och kristna teologer och själavårdare. Jag vill ge några aktuella exempel på författare och ämnesområden från den nyandliga strömfåra vi haft dialogerna med. En skildring inifrån det svenska nyandliga landskapet får vi i *Sökare i en ny tid – min väg genom nyandlighetens Sverige* (2000). Boken är skriven av Tomas Frankell, en av den svenska nyandlighetens ledande gestalter. Forskaren Susanna Ehdin har i sin bästsäljande bok, *Den självläkande människan* (1999), aktualiserat synsätt på hälsa och välbefinnande som utmanar skolmedicinen i västvärlden. I samma strömfåra ligger tid-

ningen Hälsa som på ett mjukt sätt introducerar nyandlighet. Sven Magnusson har följt New Age från dess början i Sverige och lyfter tålmodigt fram de stora tankarna från den visionära ursprungstiden i sin tidskrift *Sökaren* och i boken *Stora tankar i vår tid – perspektiv på New Age* (2000).

MÄNNISKANS POTENTIAL OCH WELLBEING

Det finns flera böcker som leder in i Howard Clinebells spännande terapeutiska landskap där olika vägar möts. Om man väljer endast en av dem så rekommenderar jag i arbetsboken *Wellbeing – den sjufaldiga vägen till bättre hälsa* (2001). Givetvis kan man läsa denna bok precis som vilken annan bok som helst, men dess källsprång når man endast genom att stanna till, reflektera och börja testa verktygen i sitt eget liv. Innehållet i boken finns också i en förkortad »kyrkversion« med titeln *Anchoring Your Well Being – Christian Wholeness in a Fractured World* (1997) med åtföljande guide för ledare *Anchoring Your Well Being – A Guide for Congregational Leaders* (1997). Guiden kan med fördel användas tillsammans med den bok som kommit på svenska. Vill man få en introduktion till Clinebells teologiska och terapeutiska position är hans ursprungliga *Growth Counseling* fortfarande den bästa som nu finns i reviderad form med titeln *Counseling for Spiritually Empowered Wholeness, A Hope-Centered Approach* (1995). Clinebells bidrag kan kompletteras med de verktyg för relationernas friskvård som nu introduceras på svenska i Bertil Murray och Rose-Marie Rönnblom (red) *Att stödja par och familjer*

(2000). Dessa metoder för parrelationernas och äktenskapens friskvård bygger på mångårig forskning i USA, inte minst grundboken Howard Markman, Scott Stanley och Susan L. Blumberg, *Fighting for Your Marriage – Positive Steps for Preventing Divorce and Preserving a Lasting Love* (1994).

Friskvård och wellness för kropp, själ och relationer är att respektera och visa solidaritet mot sig själv. Själavård och tolvstegsbaserad recovery ger gripande exempel på solidaritet både mot sig själv och mot dem som fortfarande är kvar i »kylan«, det vill säga sitter fast i missbruk eller andra sjukliga beroenden. Men utan ett större solidaritetsperspektiv kan både wellness och recovery bidra till att dölja en allt brutalare och omänskligare verklighet genom att ta hand om offren – utan medvetenhet om och profetisk kritik av den sjuka samhällsutveckling som skadar och slår ut allt fler!

Howard Clinebell visar att vi inte behöver välja en nisch – alla kan förenas i ett nytt helhetsparadigm! Det fick jag ett slående exempel på när jag under studieresan i USA besökte James Forbes och den radikala Riverside Church, kyrkan där Martin Luther King och Nelson Mandela hållit sina tal och där Olof Palme var en regelbunden besökare. Här fanns ett imponerande och praktiskt engagemang för de fattiga i New York. Men till min stora förvåning finner jag att kyrkan avskilt en våning för ett Wellness Center under pastor Fanny Ericksons ledning. Jag är inte medveten om någon annan kyrka som vågat integrera så mycket från den alternativa terapiscenen. Här är exempel från deras utbud: Yoga, Akupressur/Shiatsu,

aromaterapi, handpåläggning, reiki, Therapeutic Touch, Qi-gong och chakrabalansering. En spännande företeelse på den svenska scenen är det nystartade Friskhuset i Hudiksvall (0650-540710), ett komplement till sjukhuset. Eftersom initiativtagaren och ledaren, Eva Brovin, var ett av Miljöpartiets första språkrör – kan man fråga sig om detta möjligen är ett frö till alternativterapi med solidarisk horisont i Sverige?

De flesta citaten i Clinebell-avsnittet har jag tagit ur brev jag fått från honom, det sista längre citatet finns i Clinebell, *Ecotherapy* (20, fotnot 8).

Dialog och befriande andlighet

198 Framställningen om Michael Lerner bygger i huvudsak på hans senaste bok *Spirit Matters – Global Healing and the Wisdom of the Soul* (2000). Denne judiske rabbin visar en förbluffande öppenhet mot andra former av andlighet. Samtidigt lägger han ner en oerhörd möda på att tränga in i det bibliskt judiska arvet och att göra det tillgängligt för moderna judar och andra sökare, bland annat i boken *Jewish Renewal – A Path to Healing and Transformation* (1994). Minst lika viktig är den »förnyelsesynagoga« Rabbi Lerner är ledare för, en profetisk »pionjärmodell« byggd på den distinkta tolkning av det judiska arvet som kommer till uttryck i hans böcker och undervisning. Hans kontakter med presidentparet och ställningstagandet till Clinton/Gore-perioden i Vita Huset finns i *The Politics of Meaning* (309–325 i upplagan från 1997). Vad som händer kring Michael Lerner och hans böcker, tidskriften

TIKKUN och den spännande synagogan finns tillgängligt på hemsidorna: www.tikkun.org och www.spiritmatters.net

En av Lernalers främsta dialogpartner är alternativfilosofen Ken Wilber som skrivit många och för mig något svindlande böcker, en mera lättläst introduktion för en större publik är Ken Wilber, *A Theory of Everything – An Integral Vision for Business, Politics, Science, and Spirituality* (2000). Under nittiotalet har också befrielse-teologin integrerat de ekologiska perspektiven och Leonardo Boff:s spjutspetsbok *Cry of the Earth, Cry of the Poor* (1997) har slående likheter med Lernalers kosmiska helhetssyn. Även den teologiskt radikala boken av en av världens ledande »ekoteologer« hör hemma här, nämligen Jay B McDaniel, *With Roots and Wings – Christianity in an Age of Ecology and Dialogue* (1995).

En annan brobyggare i San Fransisco mellan olika former av andlighet är teologen Matthew Fox vars betydelse jag framhåller i *Den kosmiska katedralen* (105–107). Matthew Fox har haft en enastående genomslagskraft i dialogens gränsland under nittiotalet och Michael Lerner lyfter fram hans nya bok *Sins of the Spirit, Blessings of the Flesh – Lessons for Transforming Evil in Soul and Society* (1999) för alla som fått en negativ syn på kroppen genom det hellenistiskt-kristna arvet. Jag måste dock erkänna att jag får allt större förståelse för Matthew Fox's många kritiker inför de allt vildare associationerna och okritiska kombinationerna mellan olika tankevärldar och andligheter som möter läsaren i hans böcker.

Gud och globaliseringen

DEN GLOBALA VISIONEN

Aldous Huxleys bok *Den oförgängliga filosofin* (1952) har haft stor betydelse för den seriösa nyandligheten (se Sven Magnusson, *Stora tankar i vår tid – perspektiv på New Age*, 32–34, 135–137). Johan Wretmans föredrag vid den första dialogen med New Age på Brommadiologen hösten 1993 är ett finstämt svenskt exempel på en liknande »ekumenisk« andlighet (föredraget återges i *Den kosmiska katedralen*, 199–205). Utan att referera till Aldous Huxleys position skildrar den uppmärksammade boken av Stefan Einhorn, *En dold Gud – om religion, vetenskap och att söka Gud* (1998), samma öppna andliga landskap.

En gigant på religionsdialogens område är den schweiziske teologen Hans Küng som skrivit flera stora volymer om kristendomens förhållande till andra världsreligioner. I mer än ett årtionde har han ägnat sig åt att formulera en »global etik« utifrån gemensamma värderingar i de olika religionerna (se *Global Responsibility – In Search of a New World Ethic* 1991). En introduktion till detta sökande med bidrag av Küng och flera svenska experter finns i »*Global etik; tre religioner – ett uppdrag*«, *Tro och tanke* (2000:5). Ett synnerligen viktigt dokument om hur Svenska Kyrkan kan förhålla sig i det nya religiösa dialoglandskapet finns i »*Samtal om religionsteologi*«, *Tro och tanke* (2001:3). Ett av de mest välinformerade och utmanande debattinläggen på svenska är Sten M Philipson, *Kristen tro mitt i mångfalden – en religionsteologi* (1997).

Hur perspektivet från rymden bidrog till andlighet och

livskänsla i den tidiga New Age-rörelsen, inte minst hos David Spangler, skildras i *Den kosmiska katedralen* (101–107). Där finns också antydningar om tidiga religionsmöten mellan bibelns gestalter och Österlandets kultur och religiositet (12–22).

HÄNGIVENHETENS KATEDRAL

Det är svårt att hitta aktuell litteratur på svenska om de bibel-teologiska avsnitten som ligger i linje med denna bok. Här vill jag nämna den viktiga och lättlästa boken av Fredrik Lindström *Det sårbara livet – livsförståelse och gudserfarenhet i Gamla testamentet* (1998), framför allt sidorna 151–223. Även Trygve Mettingers viktiga bok *Namnet och närvaron* (1987) fördjupar både detta och det följande kapitlet. Själv har jag skrivit betydligt utförligare om skapelse- och shalomteologin i *Shalom Jord* (13–43).

NÄR ORDNING STÅR MOT ORDNING

201

Bland de många böcker som tolkar exodustraditionen i Andra Moseboken ur ett befrielse-teologiskt perspektiv vill jag nämna George V Pixley, *On Exodus – a liberation perspective* (1987) och Severino J Croatto, *Exodus – Hermeneutics of Freedom* (1981). Ett mera aktuellt exempel på hur bibelvetenskapen tolkar Moseböckerna finns i Terence E Fretheim, *The Pentateuch* (1996). Tyvärr förutsätter dessa böcker viss kännedom om bibelvetenskap och teologiska strömningar under 1900-talet.

Ännu mer sådan kännedom krävs för att tränga in i de

verk som utgör grunden för framställningen i kapitlet, framför allt Walter Brueggemann, *Old Testament Theology* (1992) och Norman K Gottwald, *The Bible and Liberation – Political and Social Hermeneutics* (1989). Walter Brueggemann är för närvarande den kanske mest lästa bibelteologen i världen och har bland annat skrivit en mera lättillgänglig bok som kommit på svenska *I de rotlösas land* (2000).

Diskussionen om den globala ekonomin ska upphöjas till en bekännelsefråga inom kyrka och teologi finns i Anna Karin Hammar, »Globalisering – ett problem för kyrkan?» *Tro och tanke* (2000:7, 129–132), även referensen till Ulrich Duchrow. Bland dennes många viktiga bidrag vill jag speciellt nämna Ulrich Duchrow och Gerhard Liedke, *Shalom – Biblical Perspectives on Creation, Justice and Peace* (1989).

202 Tyvärr är det svårt att hitta relevant litteratur som ligger i linje med och fördjupar de avslutande nytestamentliga avsnitten. Ett undantag är Lennart Koskinen, Torsti Lehtinen och Wille Riekkinen, *Uppenbarelseboken* (1999). Vad kapitlen behandlar har jag själv skrivit utförligare om i *Shalom Jord* (138–198).

Litteratur

-
- Andersson, Tomas (red.), *Boken om Recovery*, Libris 1999
- Andersson, Tomas (red.) *Solidaritet – en antologi*, i Trots Allt
1998
- Andrén, George, »Sydafrikas nya hjältar – de slåss mot ett
nytt Apartheid« i *Dela med*, 2/2001
- Bergmann, Sigurd (red.), *De nedtystades Gud: diakoni för livets
skull*, Proprius 1992
- Brueggemann, Walter, *I de rotlösas land*, Libris 2000 203
- Brueggemann, Walter, *Old Testament Theology: Essays on
Structure, Theme and Text*, Fortress 1992
- Carson, Clayborne (red.), *Martin Luther King: en självbiografi*,
Libris 2000
- Clinebell, Howard, *Anchoring Your Well Being: A Guide for
Congregational Leaders*, Upper Room 1997
- Clinebell, Howard, *Anchoring Your Well Being: Christian
Wholeness in a Fractured World*, Upper Room Books 1997
- Clinebell, Howard, *Basic Types of Pastoral Care & Counseling*,
Rev. ed, Abingdon 1984

- Clinebell, Howard, *Counseling for Spiritually Empowered Wholeness: A Hope-Centered Approach*, The Haworth Pastoral Press 1995
- Clinebell, Howard, *Ecotherapy: healing ourselves, healing the earth*, The Haworth Press 1996
- Clinebell, Howard, *Understanding and Counseling Persons with Alcohol, Drug, and Behavioral Addictions*, Abingdon 1998
- Clinebell, Howard, *Wellbeing: den sjufaldiga vägen till bättre hälsa*, Libris 2001
- Croatto J Severino, *Exodus: Hermeneutics of Freedom*, Orbis 1981
- Dammann, Erik, *Framtiden i våra händer*, Askild & Kärnekull 1977
- Dayton, Donald W. *Discovering An Evangelical Heritage*, Harper & Row 1976
- Duchrow, Ulrich & Liedke, Gerhard *Shalom: Biblical Perspectives on Creation, Justice & Peace*, WCC 1989
- 204 Edman, Stefan, *Jordens Sång*, Verbum 1984
- Edman, Stefan, *Världens Chans: Ny möjlighet för Sverige. En bok om ekologi, teknik och solidaritet*, Atlas 1998
- Ehdin, Susanna, *Den självläkande människan*, Forum 1999
- Einhorn, Stefan, *En dold Gud: Om religion, vetenskap och att söka Gud*, Månocket 1998
- Fox, Matthew, *Sins of the Spirit, Blessings of the Flesh*, Free Rivers Press 1999
- Frankell, Tomas, *Sökare i en ny tid: Min väg genom nyandlighetens Sverige*, Natur & Kultur 2000

- Fretheim, Terence E, *The Pentateuch*, Abingdon 1996
- Gushee, David P (red.), *Toward a Just and Caring Society: Christian Responses to Poverty in America*, Baker Books 1999
- Gottwald, Norman K, *The Bible and Liberation: Political & Social Hermeneutics*, Orbis 1989
- Hammar, Anna Karin, *Globalisering – ett problem för kyrkan?* Tro & Tanke 2000:7
- Hanegraaff, Wouter J, *New Age Religion and Western Culture: Esotericism in the Mirror of Secular Thought*, State University of New York Press 1998
- Hermele, Kenneth, *Det Globala Kasinot: och dess kritiker från Keyes till Tobin*, Ordfront och Forum Syd 2001
- Huxley, Aldous, *Den oförgängliga filosofin*, Natur och Kultur 1952
- Ivory, Luther D, *Toward a Theology of Radical Involvement: The Theological Legacy of Martin Luther King Jr*, Abingdon 1997 205
- Johansson, Maud (red.), *Globalisering – vad är det?* Forum Syd 1999
- King, Martin Luther *Vägen till frihet: Händelserna i Montgomery*, Westerbergs 1959
- Korten, David C, *När företagen styr världen*, ISL förlag 1996
- Koskinen, Lennart, Lehtinen, Torsti & Riekkinen, Wille, *Uppenbarelseboken*, Verbum 1999
- Küng, Hans, *Global Responsibility: In search of a new world ethic*, SCM 1991

- Lerner, Michael, *Jewish Renewal: A Path to Healing and Transformation*, Harper Perennial 1994
- Lerner, Michael, *The Politics of Meaning*, Perseus Books 1997
- Lerner, Michael, *Spirit Matters – Global Healing and the Wisdom of the Soul*, Walsh Books 2000
- Lewis, James R & Melton, J Gordon, *Perspectives on the New Age*, State University of New York Press 1992
- Liedman, Sven-Eric, *Att se sig själv i andra*, Bonnier Essä 1999
- Lindström, Fredrik, *Detsärbaralivet: liusförståelseochgudser-farenhet i gamla testamentet*, Arcus 1998
- MacLaine, Shirley, *Ut på yttersta grenen*, Norstedts Pan 1983
- Magnusson, Sven, *Stora tankar i vår tid: Perspektiv på New Age*, Wrå Förlag 2000
- Markman, Howard, Stanley, Scott & Blumberg, Susan L, *Fighting for Your Marriage: Positive Steps for Preventing Divorce and Preserving a Lasting Love*, Jossey-Bass Publishers 1994
- 206
- Mc Daniel, Jay B, *With Roots and Wings. Christianity in an Age of Ecology & Dialogue*, Orbis 1995
- Mettinger, Tryggve, *Namnet är närvaron: gudsnamn och guds-bild i böckernas bok*, Libris 1987
- Murray, Bertil & Rönnblom, Rose-Marie (red.), *Att stödja par och familjer: Metoder och modeller för församlingen*, Uppsala Stift och Libris 2000
- Månsus, Harry, *Den kosmiska katedralen*, Libris 1996
- Månsus, Harry, *Shalom Jord!* Libris 1983

- Newport, John P, *The New Age Movement and the Biblical Worldview: Conflict and Dialogue*, Eerdmans, 1998
- Ord och Bild, 3/1999, s 51-97
- Philipson, Sten M, *Kristen tro mitt i mångfalden – en religions-teologi*, Libris 1997
- Pixley, George V, *On Exodus: a liberation perspective*, Orbis 1987
- Pollock, John, *Amazing Grace: John Newton – slavskepparen som blev sångförfattare*, Libris 1981
- Rozzak, Theodore (red.), *Ecopsychology: Restoring the Earth Healing the Mind*, Sierra Club Books 1995
- Rowland, Christopher (red.), *The Cambridge Companion to Liberation Theology*, Cambridge University Press 1999
- Saliba, John A, *Christian Responses to the New Age Movement: A Critical Assessment*, Geoffrey Chapman 1999
- Sampson, Anthony, *Mandela: en biografi*, Wahlström & Widstrand 1999
- Shaull, Richard & Cesar, Waldo, *Pentecostalism and the Future of the Christian Churches: Promises Limitations Challenges*, Eerdmans 2000
- Sider, Ronald J, *Just Generosity: A New Vision for Overcoming Poverty in America*, Baker 1999
- Sider, Ronald J, *Kristus och våldet*, Skeab 1981
- Sider, Ronald J, *Rich Christians in an Age of Hunger*, Hodder & Stoughton 1977
- Simpkinson, Anne A & Simpkinson Charles H, *Soul Work: A Field Guide for Spiritual Seekers*, Harper Perennial 1998

- Thistlethwaite, Susan Brooks and Engel, Mary Potter (red.),
*Lift Every Voice: Constructing Christian Theologies from the
Underside*, Orbis 1998
- Tre Städer: En storstadspolitik för hela landet*, SOU 1998:25
- Tutu, Desmond, *Ingen framtid utan förlåtelse*, Norstedts 2000
- Wallis, Jim, *Ett nytt sätt att leva*, Libris 1982
- Wallis, Jim, *Faith Works*, Random House 2000 (sv.: *Tro som
förändrar världen*, Libris 2001)
- Wallis, Jim, *The Soul of Politics: A Practical and Prophetic
Vision for Change*, The New Press and Orbis, 1994
- Wallis, Jim, *Who Speaks for God? An Alternative to the Religious
Right – A New Politics of Compassion, Community, and
Civility*, Delacorte Press 1996
- Walsch, Neale Donald, *Samtal med Gud*, Richters 1997
- Wigorts Yngevesson, Susanne (red.), *Global etik: Tre religioner
– ett uppdrag*, Tro & Tanke 2000:5
- 208 Williamson, Marianne, *The Healing of America*, Simon &
Schuster 1997
- Williamson, Marianne, *Åter till Kärleken*, Energica Förlag
1991

Brommadiologen och Existens

Brommadiologen är en icke-vinstgivande organisation som verkar för andlighetens förnyelse i det moderna samhället. Genom att skapa mötesplatser för sökare från olika andliga traditioner, anordna konferenser och seminarier, introducera nya tankar och modeller, ge ut böcker och tidningar verkar vi för en andlighet och en erfarenhetsbaserad tro som kan hela, upprätta och befria individer såväl som samhället.

Brommadiologen har också ett forskningsbibliotek med internationell litteratur inom vårt arbetsområde.

Existens är en serie böcker som återspeglar denna ideologi. Varumärket Existens tillhör Brommadiologen.

Brommadiologen, Åkeshovsvägen 29, 168 39 Bromma
epost: brommadiologen@zeta.telenordia.se

